

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

ANADOLU SELÇUKLULARINDA HANEDAN
EVLİLİKLERİ

Gülây DERTLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Seyfullah KARA

Karabük- 2014

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

ANADOLU SELÇUKLULARINDA HANEDAN
EVLİLİKLERİ

Gülây DERTLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Seyfullah KARA

Karabük- 2014

TEZ ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Gülay DERTLİ'ye ait "Anadolu Selçuklularında Hanedan Evlilikleri" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından TARİH YÜKSEK LİSANS programı tezi olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	: Prof. Dr. Seyfullah KARA	
Danışman Üye	: Prof. Dr. Seyfullah KARA	
Üye	: . Doç. Dr. Barış SARIKÖSE	
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Recep TEK	

Tez Sınavı Tarihi : 24.06.2014

TEZ DOĐRULUK BEYANI

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TARİH YÜKSEK LİSANS PROGRAMI DOĐRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

24.06.2014

Gülay DERTLİ

ÖNSÖZ

Tarih boyunca hanedan soyuna mensup olanların siyasal, sosyal ve ekonomik ihtiyaçların giderilmesine yönelik çeşitli amaçlarla evlilikler yaptığı bilinmektedir. Bazı evlilikler ekonomik bir amaca hizmet ederken bazıları da siyasi hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik yapılmıştır. Geçmişten günümüze kadar gelen süreçte yapılagelmiş birçok hanedan evliliğinin bu amaçlar doğrultusunda meydana geldiği söylenebilir Benzer amaçlarla, Anadolu Selçuklu hanedanına mensup melikler de birçok evlilik yapmışlardır. Bu evlilikler, Anadolu Beylikleri ile Eyyubiler gibi komşu devletlerle, Bizans gibi gayrimüslim devletlerle müspet ilişkiler kurmak ve hanedanı genişletmek amacına hizmet etmiştir.

Anadolu Selçuklu tarihi ile ilgili olarak bugüne kadar yapılmış olan çalışmalarda hanedan üyelerinin evlilikleri hakkında dağınık bazı bilgiler verilmiş olmasına rağmen, özellikle bu konu üzerinde yapılan çalışmalar yok denecek kadar azdır.

Bu çalışmada, Anadolu Selçuklu hanedanına mensup olanların evlilikleri tespit edilmiş ve bu evliliklerin analizi gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede araştırmanın çıkış noktasını oluşturan Anadolu Selçuklu hanedan üyelerinin yapmış oldukları evlilikler, ilgili kaynaklar araştırılarak, sultanlar, sultanların kız ve erkek çocukları, amcaları, amca çocukları, kardeşleri ve kardeş çocukları ile sultanların dul eşlerinin hanedan içi ve diğer hanedanlarla yaptıkları evlilikler incelenmiştir.

Araştırmanın giriş bölümünde, İslamiyet öncesi aile kavramından başlayarak Anadolu Selçuklularında uygulanan evlilik ile ilgili bazı kavramlara değinilmiştir. I. bölümde Anadolu Selçuklularının kuruluş ve yükseliş dönemindeki evliliklere temas edilmiştir. Bu doğrultuda Kutalmışoğlu Süleyman Şah'tan başlayarak, I. Alâeddin Keykubad'ın ölümüne kadar olan evlilikler, II. bölümde ise; II. Gıyaseddin Keyhüsrev'den, 1318'deki yıkılış dönemine kadar olan hanedan mensuplarının evlilikleri siyasal, kültürel ve sosyolojik yönlerinin yanı sıra geleneksel boyutları ile birlikte incelenmiştir.

Çalışma sürecinde öncelikle desteğini esirgemeyen, çalışmamda yol gösterici tavsiyeleriyle beni yönlendiren, fikirlerinden daima yararlandığım değerli hocam Prof. Dr. Seyfullah KARA'ya, teşekkürü bir borç biliyorum.

Ayrıca iki yıllık lisansüstü eğitim çalışmalarım süresince maddi-manevi sürekli yanımda olan ve beni çalışmalarım hususunda yüreklendiren sevgili aileme ne kadar teşekkür etsem azdır. Yine bu süreç boyunca yardımlarını gördüğüm, dostluklarını esirgemeyen ve zor günlerimde yanımda olan Erol, Fırat ve Uzuner aileleri ile arkadaşlarıma ve bu eğitime başlamama vesile olan arkadaşım Nedime Şamata'ya da teşekkürlerimi sunmak isterim.

Gülay DERTLİ

Karabük, 2014

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ	1
İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRKLERDE KADIN VE EVLİLİK.....	1
ANADOLU SELÇUKLULARINDA SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYAT.....	6
SELÇUKLULAR DÖNEMİNDE EVLİLİKLE İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR.....	9
1. EŞ SEÇİMİ.....	9
2. KALIN (BAŞLIK)	10
3. MİHR	12
4. NİŞANLANMA	13
5. NİKÂH.....	14
6. DÜĞÜN	14
7. BOŞANMA.....	15

BİRİNCİ BÖLÜM

ANADOLU SELÇUKLULARININ KURULUŞ VE YÜKSELİŞ DÖNEMLERİNDEKİ HANEDAN EVLİLİKLERİ (1075-1240)

1.1. SÜLEYMAN ŞAH DÖNEMİ (1075-1086)	16
1.1.1. Süleyman Şah'ın Evlilikleri	16
1.1.2. Süleyman Şah'ın Çocuklarının Evlilikleri.....	17
1.1.3. Süleyman Şah'ın Şahsiyeti ve Ölümü	18
1.2. I. KILIÇ ARSLAN DÖNEMİ (1092-1107).....	19
1.2.1. I. Kılıç Arslan'ın Evlilikleri	19
1.2.2. I. Kılıç Arslan'ın Çocuklarının Evlilikleri.....	24
1.2.3. I. Kılıç Arslan'ın Şahsiyeti ve Ölümü	26
1.3. ŞAHİN ŞAH DÖNEMİ (1110-1116)	27
1.3.1. Şahin Şah'ın Evlilikleri	27
1.3.2. Şahin Şah'ın Çocuklarının Evlilikleri	28
1.3.3. Şahin Şah'ın Şahsiyeti ve Ölümü	28

1.4. I. MESUD DÖNEMİ (1116-1155)	29
1.4.1. I. Mesud'un Evlilikleri	29
1.4.2. I. Mesud'un Çocuklarının Evlilikleri	30
1.4.3. I. Mesud'un Şahsiyeti ve Ölümü	33
1.5. II. KILIÇ ARSLAN DÖNEMİ (1155-1192)	33
1.5.1. II. Kılıç Arslan'ın Evlilikleri	34
1.5.2. II. Kılıç Arslan'ın Çocuklarının Evlilikleri	36
1.5.3. II. Kılıç Arslan'ın Şahsiyeti ve Ölümü	44
1.6. I. GIYASEDDİN KEYHÜSREV DÖNEMİ (1192-1211)	45
1.6.1. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Evlilikleri.....	45
1.6.2. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Çocuklarının Evlilikleri.....	46
1.6.3. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Şahsiyeti ve Ölümü	47
1.7. RÜKNEDDİN SÜLEYMAN ŞAH DÖNEMİ (1196-1204).....	48
1.7.1. Rükneddin Süleyman Şah'ın Evlilikleri	49
1.7.2. Rükneddin Süleyman Şah'ın Şahsiyeti ve Ölümü.....	50
1.8. III. KILIÇ ARSLAN DÖNEMİ (1204-1205).....	51
1.9. I. İZZEDDİN KEYKÂVUS DÖNEMİ (1211-1220).....	52
1.9.1. I. İzzeddin Keykâvus'un Evlilikleri	52
1.9.2. I. İzzeddin Keykâvus'un Şahsiyeti ve Ölümü	54
1.10. I. ALAEDDİN KEYKUBAD DÖNEMİ (1220-1237)	55
1.10.1. I. Alâeddin Keykubad'ın Evlilikleri	56
1.10.2. I. Alâeddin Keykubad'ın Çocuklarının Evlilikleri	61
1.10.3. I. Alâeddin Keykubad'ın Şahsiyeti ve Ölümü.....	64

İKİNCİ BÖLÜM
ANADOLU SELÇUKLULARININ ÇÖKÜŞ DÖNEMİNDEKİ HANEDAN
EVLİLİKLERİ (1240-1318)

2.1. II. GIYASEDDİN KEYHÜSREV DÖNEMİ (1237-1246)	66
2.1.1. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Evlilikleri	66
2.1.2. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Çocuklarının Evlilikleri	72
2.1.3. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Şahsiyeti ve Ölümü	73
2.2. II. İZZEDDİN KEYKÂVUS DÖNEMİ (1246-1249)	74
2.2.1. II. İzzeddin Keykâvus'un Evlilikleri	75
2.2.2. II. İzzeddin Keykâvus'un Çocuklarının Evlilikleri	76
2.2.3. II. İzzeddin Keykâvus'un Şahsiyeti ve Ölümü	78
2.3. RÜKNEDDİN IV. KILIÇ ARSLAN DÖNEMİ (1249-1266)	78
2.3.1. Rükneddin IV. Kılıç Arslan'ın Evlilikleri	79
2.3.2. Rükneddin IV. Kılıç Arslan'ın Çocuklarının Evlilikleri	80
2.3.3. Rükneddin IV. Kılıç Arslan'ın Şahsiyeti ve Ölümü	82
2.4. III. GIYASEDDİN KEYHÜSREV DÖNEMİ (1266-1284)	83
2.5. II. MESUD DÖNEMİ (1284-1296/1302-1310)	85
2.6. III. ALAEDDİN KEYKUBAD DÖNEMİ (1298-1302)	86
2.7. V. KILIÇ ARSLAN DÖNEMİ (1310-1318)	87
SONUÇ	88
KAYNAKÇA	91
EK1: ANADOLU SELÇUKLU SULTANLARININ EŞLERİ VE ÇOCUKLARI	102
ÖZET	108
ABSTRACT	109
ÖZGEÇMİŞ	110

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
AKÜ	: Afyon Kocatepe Üniversitesi
AÜ	: Atatürk Üniversitesi
b.	: bin, ibn
bkz.	: Bakınız
çev.	: Çeviren
DEÜSBE	: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
ed.	: Editör
ERÜSBE	: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
FÜ	: Fırat Üniversitesi
GÜSBE	: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
haz.	: Hazırlayan.
KBÜSBE	: Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
MAKÜSBED	: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MÜ	: Marmara Üniversitesi
nşr	: Neşreden
s.	: Sayfa
SDÜSBE	: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ss.	: Sayfa aralığı.
SÜSBE	: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
t.y.	: Tarihi yok.
trc.	: Tercüme.
TTK	: Türk Tarih Kurumu
yay.	: Yayınlayan.
YTY	: Yeni Türkiye Yayınları
YYÜSBE	: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

GİRİŞ

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRKLERDE KADIN VE EVLİLİK

Günümüzde kadınlarla ilgili yapılan çalışmalar sayesinde, kadın kavramı bilimsel açıdan hak ettiği ilgiyi görmeye başlamıştır. Bu ilgi, tarihî, sosyal ve insanî bilimler alanında kadının toplumdaki yerini farklı yönleriyle ortaya koymuştur. Kadın konusuyla birlikte önem kazanan aile ve evlilik olgusu da sosyolojik ve tarihsel bir olgu olarak belli bir yapı ve işlevlere sahip olup tarihsel süreç içerisinde birçok devlette belli ihtiyaçlara göre biçimlenmiştir.

Anadolu Selçuklu Devleti hanedan üyelerinin yaptığı evlilikler hakkında sağlıklı yorum yapabilmek için Selçuklular öncesi Türklerin kadına, aileye, evliliğe bakışını, evlilik ile ilgili adetlerini ve bu adetlerin tarihî süreçteki gelişimini göz önünde bulundurmak gerekir.

Türklerde aile ile ilgili bilgilerin bulunduğu kaynaklarından biri Göktürlere ait Orhun Kitabeleridir. Kitabelerde aile ile ilgili ifadelerden Göktürklerdeki aile yapısı hakkında bazı bilgilere ulaşmak mümkündür. Köl Tigin Abidesi'nin Doğu Cephesinde “*Üstte mavi gök, altta yağız yer kıldında, ikisi arasında insanoğlu kılınmış, insanoğlunun üzerine atam Bumin Kağan, İstemi Kağan oturmuş. Oturarak Türk milletinin ilini töresini tutuvermiş, düzenleyivermiş*”¹ ifadeleri geçmektedir. Buradan yeryüzünün nasıl yaratıldığı ve yeryüzünde Türk milletinin nasıl töre sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlatışta Türklerin hukuki normlarının olduğu ve bunun bir düzenleme sonucu oluşturulduğu görülmektedir.² Yine Orhun Kitabelerinde, Göktürklerde ailenin gerekliliğinin sebebinin ifade edildiği bir ibare de geçmektedir. Söz konusu kitabelerde; “*Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye, babam İleriş Kağan'ı, annem İlbilge Hatun'u göğün tepesinden tutup kaldırmış olacak*”³ ifadesi kullanılmaktadır. Bu ifadeden Türklerde aile yapısı ile ilgili en önemli çıkarım, çekirdek aile yapısının var olduğudur. Orhun Kitabelerine göre Türk ailesi ana, baba ve çocuktan oluşmaktadır.⁴

¹ Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, t.y., s.33.

² Mehmet Mandaloğlu, “İslamiyetten Önce Türklerde Aile Hukuku”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2013/33, s.137

³ Ergin, *a.g.e.*, s.37.

⁴ Mandaloğlu, *a.g.m.*, s.137.

Türk ailesi, “baba ailesi” düzenine sahipti. Ancak ailede statü esası değil de velayete dayanan baba hukuku geçerli olduğu için bu aile ataerkil olmayıp, babanın otoriter kişiliğinin yerine yardımcı rolü nedeniyle kadın ve erkeğin eşit haklarının bulunduğu “pederi” (ne ataerkil ne de anaerkil) aile tipi idi.⁵ Erkek ve kadın ailede eşit haklara sahip olmakla birlikte oğlanın kıza göre biraz ayrıcalığı vardı. Göktürklerde oğul, “soy ağacının kütüğü”; kardeş ise o “ağacın yaprakları” gibi görülmekteydi. Ailede oğlun imtiyazını doğuran neden, sadece, soyun onunla devam edeceği görüşünden kaynaklanmıyordu. Bunun yanı sıra; fakir düşen babaya bakmak da ona ait olduğundan oğul, ister istemez kendiliğinden imtiyazlı bir konuma yükseliyordu.⁶

İslamiyet’ten önceki Türklerde aile, toplumun en küçük birimiydi. Ailenin meydana gelmesi için gerekli bazı toplumsal kurallar bütünü Türklerde hukuk anlayışının oluşmasında etkili olmuştur. Yazılı olmayan bu hukuki kurallar bütünü töre olarak karşımıza çıkar ve eski Türklerde oldukça önem taşır.⁷ Töre, İslamiyet’ten önceki Türk toplumunda hâkim ve geçerli olan tek değerdi. Türkler bu durumu, “İl (devlet) gider törü (töre) kalır.” sözü ile ifade ediyorlardı.⁸ İslamiyet’ten önce Türklerde töre; örf, âdet, gelenek, görenek şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Töre, her şeyin üstünde olup, Türklerin bütün fertleriyle uymak zorunda oldukları hukuk kurallarıdır. Hükümdarlar da töreye uymak zorundadırlar.⁹ Bundan törenin değiştirilmez hükümler içerdiği sonucu çıkarılmamalıdır. Töre hukukunun hükümleri de tıpkı yazılı hukukun hükümleri gibi eskimekte ve buna bağlı olarak da değişmektedir.¹⁰

Eski Türklerde ailenin yapısı ile ilgili yapılan araştırmalarda farklı görüşleri sürülmektedir. Buna göre eski Türklerde görülen dışarıdan evlilik (exogamy) ve “küçük aile” yapılanması, “tek eşle evliliği” (monogamy) beraberinde getirmiştir.

⁵ Bahaeddin Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s. 29-30.

⁶ Abdurrahman Kurt, “Tarihi Süreçte Türk Kadınları”, *Türkler*, YTY, Ankara, 2002, V, 760.

⁷ Mandaloğlu, *a.g.m.*, s.135.

⁸ Salim Koca, “Eski Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat”, *Türkler*, YTY, Ankara, 2002, III, 8.

⁹ Mandaloğlu, *a.g.m.*, s.135.

¹⁰ M. Öcal Oğuz, “Yazılı Hukuk ve Sözlü Hukuk Açısından Evlenme Pratikleri ve Töre Cinayetleri”, *Milli Folklor Dergisi*, (2012), 24/95, s.104.

Fakat yaygın olmamakla birlikte “çok eşle evlilik” (poligami) de görülmektedir.¹¹ Türklerin kadınlara saygılı davrandığı ve tek eşli yaşam sürdürdükleri kaynaklarca tasdik edilmiş olmakla birlikte özellikle fütühat zamanlarında bakabilecekleri kadar eş alanlar da olurdu. Oğuz Destanı’nda, Oğuz’un üç amcasının üç kızıyla evlendiğini görüyoruz. İlk eş, hiçbir zaman değer ve itibarını kaybetmez ve kumalarından dünyaya gelen çocuklar da onun sayılırdı.¹²

Dede Korkut Hikâyeleri, Türklerin aile yapısı ve evlilikleri ile ilgili önemli bilgiler içermektedir. Dede Korkut, kadınları; “solduran sop”, “dolduran sop”, “bayağı kadın” ve “evin dayağı” olmak üzere dörde ayırmıştır.¹³

Solduran sop: Sabahleyin elini yüzünü yıkamadan tıka basa yiyen; “Bu evi harap olası erkeğe varalıdan beri karnım doymadı, ayağım paşmak (pabuç), yüzüm yaşmak görmedi.” diye sızlanan ve kocasının ölmesini dileyerek bir başkasına varmak isteyen kadın türüdür.

Dolduran sop: Yatağından çok geç kalktığı halde, hemen sokağa fırlayarak sabahtan akşama kadar dedi kodu yapan; evine barkına bakmayan ve komşularıyla iyi geçinmeyen kadındır.

Bayağı kadın: Misafir geldiğinde kocasını mahcup eden, kocası istediği halde “Ne yapalım bu yıkılası evde un, elek yok.” diyerek misafire yemek hazırlamayan, kocasının sözünü dinlemeyen; Nuh Peygamber’in eşiği cinsinden olan kadın türüdür.

Evin dayağı (direği) olan, Ayişe, Fatma soyundan kadın türü: Bunlar, kocası evde olmasa bile misafiri ağırlar; kocasının adını kötüye çıkarmadan onu yedirip içirirler. Dede Korkut bu tür kadın için “Onun bebekleri yetişsin, ocağına bunun gibi avrat gelsin.” dileğinde bulunmaktadır.¹⁴

İlk üç kadın türü için Dede Korkut, “Bunlardan sizi Allah saklasın, ocağınıza böyle avrat gelmesin.” diye temennide bulunurken “evin dayağı kadın” ile ise

¹¹ Ali Güler, “İlk Yazılı Türkçe Metinlerde Aile ve Unsurları”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, (ed. Sedat Açıkel), T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını, Ankara, 1992, s.63.

¹² Kurt, *a.g.m.*, s.760.

¹³ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, I, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s. 76; Kurt, *a.g.m.*, s.761-762.

¹⁴ Ergin, *Dede Korkut...*, I,76-77.

evlenmenin insana mutluluk getireceğini belirtmiştir.¹⁵ Ayrıca kızların evlenecekleri damatlardan çeşitli isteklerde bulunabileceklerini ve yine kızların tasvip etmedikleri evliliklerin gerçekleşmemesi için damat tarafının yapamayacağı şartlar öne sürebildiğini bildirmiştir.¹⁶

Eski Türk anlayışına göre “evlenme” ve “yuva kurma” toplumun ve devletin temeli idi. Uygurlar, evlenmeye “kavuşmak” diyorlar; evliliğin his ve aşk yönünü belirtiyorlardı. Yakut Türkleri, evliliğe “sönmez bir ateş yakma” diyorlardı. Türklerde “aracı ve görücü” usulüyle evlenme vardı. Türk geleneğinde “aracı” evlenme ve evlilik anlaşmasını hazırlayan veya yapan kimselerdi. Kız ile erkek önceden anlaşmış olsalar dahi evlenme anlaşması için kız ve oğlan aileleri aracılarını yardımlarını istiyorlardı. Evlenme anlaşması için herkesin bir araya gelmesi gerekiyordu. Toplantıda saygılı ve tecrübeli kişiler bulunurdu. Bu kişiler aynı zamanda evliliğin birer şahididirler. Böylece evlilik meşruiyet kazanmaktaydı.¹⁷

Türklerde evlenen kız ve erkek, ailesinden kendi hissesine düşenleri alarak ayrı ev kurardı, zira evlenmek sözü ayrı ev kurmak, ev sahibi olmak¹⁸ demektir. Nitekim eski Türklerde, bir genç evlenirken, ne karısını kendi baba ocağına getirirdi ne de kendisi karısının ocağına giderdi. İç güveylik olmadığı gibi, iç gelinlik de yoktu. Erkek, baba ocağının mallarından payını alır, kız da “yumuş” adlı bir çeyiz getirirdi. Bu çeyiz, aile arasında verilen hediyelerden, armağanlardan ibaretti. Gelinle güvey, mallarını birleştirerek, ortak bir ev sahibi olurlardı.¹⁹

Bunların dışında eski Türklerde devletlerarasında yapılan siyasi evlilikler de olmuştur. Hanedanlar arasında yapılan evlilikler, barış anlaşmalarının uzun süreli olmasını sağlamak için en sık başvurulan yöntemlerden olmuştur. Hun, Göktürk ve Uygur prensleri Çinli prenseslerle evlendikleri gibi bu Türk hanedanlar gerektiğinde onlara kız da vermişlerdir²⁰ 563 yılında Kuzey Çin'deki devletlerarasında mücadeleler başladığında, Göktürklerden kız alarak akrabalık kurma çabaları

¹⁵ Ergin, *Dede Korkut...*, I, 76-77; Bülent Kaçın, *Büyük Selçuklu Devletinde Hanedan Üyelerinin Evlilikleri*, M.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Ana Bilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2004, s.9;

¹⁶ Orhan Şaik Gökyay, *Dede Korkut Hikâyeleri*, İstanbul 1976, s.56-61; Kaçın, *a.g.e.*, s.9.

¹⁷ Güler, *a.g.e.*, s.72.

¹⁸ Kaşgarlı Mahmud, *Divânü Lügâti't-Türk*, nşr. Seçkin Erdi, Serap Tuğba Yurteser, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2005, s.273.

¹⁹ Ziya Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi II*, Türk Kültür Yayınları, İstanbul, 1974, s.294.

²⁰ Kaçın, *a.g.e.*, s.9-11.

başlamıştı. Nihayetinde Mukan Kağan kızı prenses A-shih-na'yı Çin'deki Chou hanedanına gelin olarak vermişti. Yine Göktürk Devleti'ndeki taht değişikliğinden sonra başa geçen Taspar Kağan'ın saldırılarından korunmak için Çinliler onu Çinli bir prensesle evlendirerek barışı sağlamışlardır.²¹ Çin İmparatorlarının kızlarıyla yabancı bir hükümdarın evlenmesi olayına az rastlanıldığı halde siyasi çıkarlar doğrultusunda Uygurlarla evlilik yoluyla ilişkiler kurulmuştur. Uygur hakanlarından yedisinin baş kadını Çinliydi. Moğ-yü Kağan tahta geçmeden önce evlendiği Çinli hanımı 768 yılında ölünce, ertesi sene ölen eşinin kız kardeşi ile evlenmiştir. Tun Bağa'nın eşi olan Çinli prenses ise kocasının ölümünden sonra onun halefiyle evlenmiştir. Bu evlilikler Uygurların Çin'e yaptığı yardımların karşılığı olmalıdır.²²

X. yüzyılın ortalarında Seyhun nehrinin sağ kıyısına yerleşen Oğuzlar İslamiyeti kabul ederek yeni bir döneme girdiler. İslamiyet, Türklerin hayatlarında köklü değişimler yaratmakla birlikte eski örf ve adetlerini tamamıyla terk etmeyip birçoğunu devam ettirdiler.²³ Tanışılan yeni medeniyetle birlikte kadının aile içerisindeki durumu ile sosyal ve toplumsal alandaki yerinde belirli değişimler olmuştur. İslamiyet'in evliliğe büyük önem vermesi, aile bağlarının önemine dikkat çekmesi ve bu noktada hem kadına hem de erkeğe yüklemiş olduğu görevler bakımından, eski Türk inanç ve yaşam biçimlerinden çok uzaklaşmamıştır.

²¹ Ahmet Taşağıl, "Göktürk Kağanlığı Göktürkler", *Türkler*, Ankara, 2002, II, 14-16.

²² Kaçın, *a.g.e.*, s.12; Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Taşağıl, "Uygurlar", *Türkler*, Ankara, 2002, II, 376.

²³ Kurt, *a.g.m.*, s.761.

ANADOLU SELÇUKLULARINDA SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYAT

Kültür ve medeniyetler, kendilerini meydana getiren insanlar, sosyal ve fiziki koşullar gibi etkilenmeye ve değişmeye açıktır. Zira hiçbir kültür ve medeniyet, etkileme ve etkilenme özelliğinden uzak değildir. Kültürler arasındaki etkileme ve etkilenme ilişkisi eşit düzeyde gerçekleşmemektedir; her zaman biri daha çok etkilenen olurken diğeri etkileyen olmaktadır. Bundan dolayı var olan kültürler etkileyen ve etkilenen olarak sınıflandırılmaktadır.²⁴

Her milletin başlangıçta yalnız bir kültürü vardır. Bir millet kültür yönünden yükseldikçe, bir taraftan kuvvetli bir devlete, diğerk taraftan da medeniyete kavuşur. Bir milletin kültüründen doğan bir medeniyet, zamanla diğerk milletlerin medeniyetlerinden de pek çok özellikler alır. Böylece, medeniyet milletlerarası olmaya başlamış ve gelişim göstererek bütün insanlığa mal olmuştur. Kültür düzeyi yüksek olan milletler diğerklerine karşı her zaman üstünlük sağlamış ve sağlamaya devam etmektedir.²⁵

Bu çerçevede Türk kültürü incelendiğinde binlerce yıllık geçmişe sahip zengin bir kültürün varlığı göze çarpmaktadır. Orta Asya'nın bozkırlarından, Urallardan, Altaylardan kopup gelen bu kültür; içerisinde pek çok dini sistemi, inanışı, felsefi düşünceleri, mistik yapıları ve geleneksel uygulamaları da barındırmaktadır.²⁶ Özellikle Anadolu Selçuklu kültürü, Asya, İran ve Anadolu gibi üç farklı coğrafyanın harmanlandığı bir kültür olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁷

Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türkler beraberlerinde, başta dilleri olma üzere, bütün gelenek ve göreneklerini, törelerini, edebi değerlerini, destanlarını, atasözlerini, çadırlarını, uzun yola dayanıklı ve süratli atlarını, hayvan sürülerini,

²⁴ Mehmet Yazıcı, "Toplumsal Değişim ve Sosyal Değerler", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/8, (2013), Ankara, 2013, s.1094.

²⁵ Serpil Koyuncu, *Anadolu Selçuklu Dönemi Türk Kültür Hayatı*, SDÜSBE Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarih Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2002, s.3.

²⁶ Serdar Uğurlu ve Kürşat Koca, "Türk Kültürü ve Anadolu Müslümanlığı İlişkisi", *Akademik Bakış Dergisi*, 2010/22, s.2.

²⁷ Başak Burcu Tekin, "Anadolu Selçuklu Kültürünü Anlamak: Sanat Tarihi Açısından Bir Değerlendirme", *EÜSBE Dergisi*, 32/1, (2012), s.22.

tarım ve hayvancılık tecrübelerine ait maddi ve manevi kültür miraslarının hepsini getirmişlerdir.²⁸

Orta Asya'dan gelen ve oralarda çok daha önceleri yerleşik hayat nizamına geçmiş Türk unsurları, Anadolu'da yerleşik hayata geçişi hızlandırmışlardır. Anadolu'ya gelen Türklerin her ne kadar Orta Asya geleneklerinden tamamen kurtulamadıkları bir gerçek ise de yine de İslamiyetle birlikte sosyal yaşantının büyük ölçüde değiştiği de bir gerçektir. Doğu İslam dünyasında siyasi ve iktisadi çöküntülere sebep olan Moğol istilası nedeniyle Türkistan, Horasan, Azerbaycan ve İran coğrafyasında memleketlerini terk etmek zorunda kalan göçebe ve yerleşik hayata geçmiş Türkmen kitleleri yanında pek çok âlim, şair, mutasavvıf, zanaatkâr Anadolu'ya gelmiş ve bu coğrafyada eski Türk örf, adet ve ananelerini yaşatmışlardır.²⁹

Türklerdeki kültürel hayat ile ilgili birçok şey söylenebilir. Ancak bu çalışma açısından önemli olan Anadolu Selçuklu aile kültürü olduğundan daha çok evlilik üzerinde durulmuştur. Selçuklularda aile yapısı, o devirlerin Çin, Hint, İran, Mısır, Yunan ve diğer kavimlerde görülen aile yapılarından daha sağlam bir özellik göstermekteydi. Hiç şüphesiz Selçuklu aile yapısı bu sağlam karakterini, eski millî törelerinden ve mensubu oldukları İslam aile yapısından almaktaydı.³⁰

Anadolu Selçuklu kültürünün temeli aileye dayanmaktaydı. Kan akrabalığı esasına dayanan aile Selçuklularda daha çok “çekirdek aile” şeklinde yani anne, baba ve çocuklardan oluşmuş küçük aile tipinde kurulmaktaydı. Selçuklu ailesi “baba ailesi” şeklindeydi. Aile reisi babaydı. Ailede, babanın yanında annenin de söz hakkı

²⁸ Tunay Karakök, “Candarogulları Beyliği Döneminde Sosyal-Kültürel Hayat'a Dair Bir Değerlendirme”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Eylül (2012), 20/3, s.1098.

²⁹ Süleyman Özbek, “Türkiye Selçuklularında Kültürel Hayat (Mevlâna'nın Fihi Mâfih ve Mesnevi'sine Göre)”, *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/1, (2001), s.42; Sadi S. Kucur, “Türkiye Selçuklu Tarihi Devlet Teşkilatı Kültür ve Medeniyet”, *Türkiye Selçuklu Tarihi*, (ed. Gülay Öğün Bezer), Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.197; Fatma Erten, *Selçuklular Döneminde Anadolu Türkmenlerinde Dini, Sosyo-Kültürel ve İktisadi Hayat*, KBÜSBE Tarih Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Karabük, 2013, s.64.

³⁰ Refik Turan ve Güray Kırpık, “Selçuklu Devrinde Türk Sosyal Hayatının Unsurları”, *Selçuklu Dönemi Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat*, (ed. Hakkı Acun), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.20.

vardı. Kadının üzerinde hiç bir kısıtlama yoktu. Kadın erkekle birlikte ailenin bütün faaliyetlerine katılmaktaydı.³¹

Selçuklularda, eşler arasındaki iş bölümünde kadına büyük ölçüde ev işleri düşmekteydi.³² Örneğin; yemek pişirmek, çocuklara bakmak, koyunları sağımak, süttten elde edilen yiyecekleri hazırlamak, dikiş dikmek, keçe yapmak, kumaş dokumak ve bazen kocasının atını eyerlemek hep kadının işiydi. Bütün bu işlerde anneye kız çocukları yardım etmekteydi. Selçuklu toplumunda kadın, erkekler gibi ata binmekte ve silah kullanmaktaydı.³³

XII. ve XIV. yy. Anadolusunda Türk kültürel yapısı, İslamiyet'in etkisi altında gelişmiştir. Bu dönemde İslami ilke ve kurallar topluma önemli ölçüde hâkim olmuştur. Bu ilke ve kurallar hanedan üyeleri içinde geçerliydi. Ancak Anadolu Selçuklu sultan ve meliklerinin, toplumun genel yapısına oranla birden fazla evlenme ruhsatını kullandıkları görülmektedir. Selçuklu toplumunda cariye ile evlenmek âdeti de vardı. İslamiyet öncesi Türklerde de olduğu gibi bir kadını nikâhına alan erkeğin başlık olarak bir para vermesi gerekiyordu. Evlenecek kız ise ev ve mutfak eşyası olarak çeyiz hazırlamak zorundaydı. Bu dönemde erkekler istedikleri zaman kadını boşayabilme hakkına sahipken kadının böyle bir hakkı bulunmamaktaydı.³⁴ Selçuklularda ayrıca gayrimüslim kadınlarla da evlilikler yapılmaktaydı. Anadolu'da, Selçuklu Türkleri arasında Müslüman olmayan kadınlarla evlilikler, yalnızca esir kadınlarla sınırlı kalmamış, daha sonra Rum, Ermeni ve Gürcüler ile eşit koşullarda anlaşılıp evlenmeler görülmüştür. Müslüman erkekler, gayrimüslim kadınlarla din değiştirme gibi bir şart koşulmaksızın evlenebiliyorlardı.³⁵

³¹ Selim Karakaş, "İlk ve Orta Zamanlarda Türklerde Devlet, Ülke ve Millet Fikri", *Türkler*, YTY, Ankara, 2002, V, 342-343.

³² Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş III*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s.7.

³³ Koca, *a.g.e.*, s.9.

³⁴ Koyuncu, *a.g.e.*, s.53-54; Şenay Yanar, *Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Kayseri'de Kültürel Hayat*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2008, s.115

³⁵ Muhammet Kemaloğlu, "Türkiye Selçuklularında Gayr-ı Müslim Tebaa ile Kurulan Sosyal İlişkiler", *MAKÛSBED*, 4/7, 2012 Güz, s.175; Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, (çev. Erol Üyepazarcı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012, s.168.

SELÇUKLULAR DÖNEMİNDE EVLİLİKLE İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR

Evlilik, çeşitli törenlerle kutlanan, insan yaşamının üç önemli geçiş döneminden biridir. Türklerde evlenme birçok aşamadan meydana gelmekte ve her aşama belirli adetleri, uygulamaları, törenleri içerisinde barındırmaktadır. Evlilik, gerek kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturması, gerekse aileler arasında kurulan dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi ve düzenlemesi bakımından her zaman ve her yerde önemli bir olay olarak görülmüştür.³⁶ Bu kapsamda araştırmanın bu bölümünde Anadolu Selçuklularındaki evlenme adetleri incelenecektir.

1. EŞ SEÇİMİ

Evlilik, karı-koca arasında beraber yaşamaya ve yardımlaşmaya müsaade eden ve taraflara karşılıklı vazifeler yükleyen bir sözleşmedir.³⁷ Evlilik geleneği dünyanın her yerinde görülmekle birlikte, eş seçimi, eş sayısı ve evlilik törenleri, törelere ve toplumlara göre çeşitlilik gösterir. Türk toplumunda evlilik, bir erkeğin toplumda bir tabakadan diğer bir üst tabaya yükselişi, baba olmanın meşrulaştırılması ve Türk devletlerinin temeli olan aile kurumunun esas yöneticiliğine terfisiidir. Bir bayan için ise evlilik, genç kızlıktan kadınlığa geçiş, anne olmanın meşrulaştırılması ve Türk ailesinin yönetici yardımcısı olan Hatun'luğa geçişidir.³⁸

Evliliğin ilk ve en önemli aşaması eş seçimidir. Türklerde eş seçimi denilince, çoğunlukla erkeğin kadını seçmesi anlaşılmaktadır. Türk adetlerine göre; evlenmek isteyen erkek, evlenmek isteyeceği kızda aradığı özellikleri yakınlarına açar. Yakınlar da onay verdikten sonra aranan özellikte kız aranmaya başlanmaktadır.³⁹ Eş seçiminde kızın ailesinin mal varlığından, kızın güzelliğine ve akrabalık ilişkilerine kadar birçok şey etkili olmaktadır. Özellikle soy-sop, aile, kültür seviyesi, maddi durum, fizikî güzellik, dini inanç, yaşam tarzı ve meslek gibi ölçüler eş seçiminde rol oynamaktadır. Türklerde eş seçimi, genellikle dünür gezme şekliyle yapılmaktadır.

³⁶ Filiz Nurhan Ölmez ve Sultan Sökmen, "Isparta-Gönen'de Geçmişten Günümüze Evlenme Adetleri", *Milli Folklor Dergisi*, (2012), 24/95, s.333.

³⁷ Muhammet Okudan, "XIX. Y.Y.'da Mardin'de Aile Yapısı ve Kadının Toplumsal Statüsü", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2013), 1/2, s.191.

³⁸ Cihangir Demir, "Türk Topluluklarında Evlenme ile İlgili Bazı Uygulamaların Kütahya- Simav Yöresiyle Karşılaştırılması", http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/halkbilim_ana_04.php, 2010, s.2.

³⁹ Ümit Tokatlı, "Kerkük'te Evlenme Adetleri", *Milli Folklor Dergisi*, (1994), 3/21, s.32.

Erkek, kızı beğenirse dünürçülerini gönderir.⁴⁰ Anadolu Selçukluları'nda da dönemin şartlarına göre genel olarak evlilik için istenen kız dünürçüler tarafından istenmekte ve ailenin olumlu bulması durumunda da evlilik gerçekleşmekteydi. Evliliğin gerçekleşmesinde ise kızların itiraz etme hakkı bulunmamaktaydı.⁴¹ Örneğin; Sultan Alâeddin Keykubad, devlet işlerinin görüşüldüğü bir sırada Eyyubilerle akrabalık kurma fikrini açmış ve gerekli hazırlıkların yapılmasını emretmiştir. Melik El-Adil'in kızı Gaziye Hatun'u istemek üzere Eyyubi ülkesine giden Çaşnigir Şemseddin Altunaba kızın ailesiyle görüştüktan sonra hemen evlilik kararı verilmiştir.⁴² Yine IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın kızı Selçuka Hatun, Abaka Han'ın emri ile oğlu Argun ile evlenmiştir.⁴³

Anadolu Selçukluları'nda eş seçiminde genellikle diğer hanedanlarda olduğu gibi, devletin çıkarları doğrultusunda hareket edilmiştir. Anadolu Selçukluları, başta Müslümanlar hanedanlar olmak üzere; Bizans, Gürcü ve Moğollarla yoğun siyasî ilişki içinde olmuşlardır. Selçuklu sultanları, bu devletlerle olan mücadelelerinde askerî tedbirlere başvurdukları gibi, diplomatik yollardan da yararlanmayı ihmal etmemişlerdir. Siyasî denge arayışları, hatta tahta geçmek için gerekli desteği sağlama çabaları, onları kimi zaman farklı tedbirler almak zorunda bırakmıştır. Bu bağlamda evlilikler aracılığıyla karşı tarafla dostluk ve ittifaklar kurma yoluna gidilmiştir. Bu arada bazı sultanlar, yabancı saraylara mensup prenseslerden başka, Anadolu'da tatbik ettikleri hoş görü siyasetinin bir gereği olarak, kendi tebaası arasından Hristiyan kadınlarla da evlenmişlerdir.⁴⁴

2. KALIN (BAŞLIK)

Evlenme teklifinin ardından kalın veya başlık faslı gelir. Kalın erkeğin kadını boşayamaması, kadının da istediği zaman kaçıp baba evine gidememesi için bir depozito olarak değerlendirilmektedir. Başlık ise evlenme sırasında kız ailesine

⁴⁰ Ali Çolak, "Hadis Temelli Anadolu Düğün Adetleri", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2012), 1/1, s.153.

⁴¹ Ahmet Eflaki, *Âriflerin Menkıbeleri I*, (çev. Tahsin Yazıcı), Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 161; Kazım Paydaş, "Eflaki'nin Menakıb'ül Arifin Adlı Eserine Göre 13-14 Y.Y. da Selçuklu Payitahtında Kadınların Konumu", *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, 6/8, (2013), s.460.

⁴² Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat. 12. Baskı, İstanbul, 2013, s.371.

⁴³ Turan, *a.g.e.*, s.554.

⁴⁴ İsmail Çiftçioğlu, "Anadolu Selçuklu Sultanlarının Gayrimüslim Kadınlarla Evlilikleri", *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, (2013), 5/1, s.10.

verilen hediyedir. Başlığa, kalın'ın dejenere edilmiş şekli de denilebilir.⁴⁵ Kalın, karşılıklı bir hediyeleşmedir. Dolayısıyla erkek tarafının kız tarafına verdiği hediyeler kalın sayıldığı gibi kızın damat tarafına götürdüğü çeyiz de bir çeşit kalın olarak değerlendirilmektedir.⁴⁶

Tarihi süreç içerisinde Hunlarda ve Göktürklerde görülen kalın geleneği, İslamiyet'le birlikte çeyiz, ağırlık ve mihrle karışmıştır. Son yıllarda Türkiye Türkçesinde kalın yerine başlık parası kavramı da kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bugün Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar olan bütün coğrafyada kelime daha çok kalın olarak ifade edilmektedir.⁴⁷

Başlık ise Türkler arasında İslamiyet'in kabulünden önce görüldüğü gibi, İslamiyet'ten sonra da mihr ile hatta ondan daha etkili olarak fonksiyonel varlığını sürdürmüştür. Türk evlenme sisteminde başlık, olumlu fonksiyonlarının yanı sıra olumsuz şekilde de görülmüştür. Bu nedenle bazı gençlerin evlenmelerine engel olduğu gibi, bazen de gençlerin kaçarak evlenmelerine yol açmıştır. Ancak, kaçırma olayının tatlıya bağlanması yine genel olarak başlık geleneğinin yerine getirilmesiyle olmuştur.⁴⁸

Anadolu Selçuklu Devleti'nde kalın veya başlık geleneği yaygın olarak kullanılırdı. Örneğin II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Müstefvi Şehabeddin Kirmani'yi, Gürcü prensesi almak için görevlendirmiş, onu çok miktarda hediye ve armağanla, süs eşyalarıyla ve sınırsız bir hazineyle yola çıkarmıştır. Gürcü ülkesine vardıkları zaman vermeyi vaat ettikleri kalını teslim etmişlerdir ve yapılacak diğer işleri de tamamladıktan sonra geri dönmüşlerdir.⁴⁹ Ayrıca II. Kılıç Arslan, kızını Hasankeyf

⁴⁵ Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün...*,s.260; Gülten Sağol, "Destanlarda Evlilik", *Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı III*, Yeni Türkiye Yayınları, (2002), 8/45, s.273.

⁴⁶ Demir, a.g.m, s.3

⁴⁷ Ali Berat Alptekin, "Ceyhun'dan Ceyhan' Evlenme ile İlgili Bazı Kavramlar (Kalın, Saçı, Okuntu, Aşerme, Toy) Üzerine", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı*, Erzurum, 2009/39, s.308.

⁴⁸ Mustafa Aksoy, "Sosyal Hayatımızdaki Başlık-Kalın ve Mehir Kavramlarının Sosyolojik Tahlili", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, (2004), 1/1, s.2.

⁴⁹ İbn Bibi el-Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Ca'feri er-Rugadi, *El Evamirü'l-Ala'iyeye Fi'l-Umuri'l-Ala'iyeye (Selçuk Name) II*, (çev. Mürsel Öztürk), T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara, 1996, s.37.

hâkimi Nureddin Muhammed ile evlendirdiği sırada evlilik karşılığı kalın olarak kaleler hediye vermiştir.⁵⁰

3. MİHR

İslam hukukunda mihr, nikâh kıyılırken erkek tarafının kadına vermesi gereken nikâh bedelidir. Bu bedel belirlenen miktarda para, mal veya kıymetli eşya olabilmekteydi. Mihrin en önemli özelliği, kadına verilmesi ve tasarrufunun da ona ait olmasıdır. Mihr ödenme şekli bakımından “muaccel mihr” (peşin), “müeccel mihr” (vadeli) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Mihrin miktarı kişinin ekonomik gücüne ve evlenilecek kişiye göre değişmektedir.⁵¹

Mihrin muaccel ve müeccel olarak verilmesi, her iki taraf için de avantajlı görünmektedir. Mihr-i muaccel erkeği, vermekle mükellef olduğu mihrin tamamı yerine bir kısmını vermesi nedeniyle malî açıdan rahatlatırken; kadının da peşin aldığı kısmı düğünden önce çeyiz olarak kullanmasına imkân sağlamaktadır. Boşanma veya ölüm halinde ödeneceği vaat edilen mihr-i müeccel, kadın için bir çeşit dulluk sigortasıdır. Dolayısıyla mihr-i müeccel, kadın açısından daha büyük önem arz etmektedir. Mihrin tasarruf hakkı, tamamıyla nikâh akdi yapılan kadına aittir. Kadın isterse mihrinin bir kısmını veya tamamını kocasına hibe edebilir, fakat bunun için kocası dâhil hiç kimse tarafından zorlanamaz.⁵²

Anadolu Selçuklu hanedan üyelerinin evliliklerinde mihr ödediklerine dair bilgiye I. İzzeddin Keykâvus ile Melik Behram Şah Davud’un kızı Selçuki Hatun evliliğinde rastlanmaktadır. Buna göre; iki tarafın vekil ve şahitleri huzurunda Kadı Sadreddin Lehaveri, I. İzzeddin Keykâvus ile Selçuki Hatun’un nikâhını, 50.000’i muaccel ve 50.000’i müeccel olmak üzere, 100.000 kızıl altın dinar mihr mukabilinde kıymıştır.⁵³

⁵⁰ Gregory Abu'l-Farac, *Abu'l-Farac Tarihi II*, Süryaniceden İngilizceye çev. Ernest A. Wallis Budge, Türkçeye (çev. Ömer Rıza Doğrul), TTK, Ankara, 1999, s.426; Ramazan Şeşen, “Selçuklu-Eyyubi İlişkilerinden Bahseden Kaynaklar ve Çalışmalar”, *Eyyubiler; Yönetim, Diplomasi, Kültürel Hayat*, (ed. Önder Kaya), Küre Yayınları, İstanbul, 2012. s.173.

⁵¹ Kaçın, *a.g.m.*, s.106.

⁵² İsmail Kıvrım, “XVII. Yüzyılda Gaziantep Şehrinde Ailenin Oluşumu (1650-1700)”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2007/22, Güz, s.379-380.

⁵³ Turan, *a.g.e.*, s.344.

4. NİŞANLANMA

Nişan, erkeğin bir kadınla evlenme isteğini açıklayarak bunu kadına ve ailesine bildirmesidir. Bu bildirme doğrudan doğruya evlenmek isteyen kişi tarafından olabileceği gibi, ailesi tarafından da yapılabilir. Kızın ve ailesinin de onaylaması ile çift aday sayılır, söz kesilmiş ve evliliğe giden yolda ilk adım atılmış demektir.⁵⁴

Nişanın temel amacı, karşılıklı olarak evlilik sözünü, başka bir deyişle kızın erkeğin ailesine aidiyetini topluma duyurmaktır. Nişanda sembolik olarak kız, artık oğlan tarafının alametini (nişanını) taşımaktadır. Bu bakımdan nişan, evlilik sürecinde vazgeçilmenin mümkün olmadığı ya da çok özel şartları gerektiren bir aşamadır. Bazen herhangi bir nedenden dolayı nişan yapılamadığı takdirde, bunun yerine düğünün ilk günü veya kına gecesi nişan olarak kabul edilmektedir. Bu durum, nişanın sadece nişan gecesi ritüeli olarak kabul edildiğini, iki aile arasında kız ve oğullarını evlendirme iradesini ve baba evinde olsa da, kızın artık oğlan tarafına ait olduğunu temsil etme boyutunu güçlendirdiğini göstermektedir.⁵⁵

Anadolu Selçuklularının yaptıkları evlilikler incelendiğinde onların nişanla belirttikleri evlenme vaadini genellikle gerçekleştirdikleri görülmektedir. Ancak Bizans baskısına karşı I. Kılıç Aslan'dan yardım isteyen Danişment Gazi, kendisine yardımcı olması durumunda sadece kızını değil yüz bin dinar ile birlikte Elbistan'ı da vermeyi taahhüt etmişti. Fakat Bizans tehlikesini bertaraf eden Danişment Gazi, yüz bin dinarı sultan I. Kılıç Aslan'a göndermişse de Elbistan'ı verme konusunda tereddüde düşünce bu duruma üzülen I. Kılıç Aslan yüz bin dinarı geri göndermiş ve evlilik gerçekleşmemiştir.⁵⁶ Yine Sultan II. Kılıç Arslan, Miryokefalon Zaferi'nden (1176) sonra Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa'ya bir elçi heyeti göndererek, zaferini müjdelemiş ve bu vesileyle kızına da talip olmuştu.⁵⁷ Barbarossa, sultanın bu teklifini kabul etmişse de, kızın ölümü nedeniyle evlilik gerçekleşmemiştir.⁵⁸

⁵⁴ Kıvrım, *a.g.m.*, s.359.

⁵⁵ Cemalettin Çopuroğlu, "Fırat Havzası Evlilik Kültürü I: Düğün Öncesi", *F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 10/2, (2000), s.186-187.

⁵⁶ Ahmet Gündüz, "Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi", *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, 5/5, (2012), s.141.

⁵⁷ Turan, *a.g.e.*, s.210.

⁵⁸ Çiftçioğlu, *a.g.m.*, s.12.

5. NİKÂH

Nikâh, evlenecek kişilerin bir araya gelerek irade beyan etmeleriyle evliliğin ilân edilmesi ve hukukileştirilmesidir. Bu beyan, evlenecek kız ve erkek tarafından kendilerine vekâlet verilen kimselerce de yapılabilmektedir. İslam hukukuna göre nikâhın sahih olması için şahitler huzurunda yapılması ve tarafların evlenmeyi kabul ettiklerini bildirmeleri gerekmektedir.⁵⁹

Selçuklularda, saltanat ailesine bağlı kimselerin nikâhının büyük fakihler tarafından kıyılması geleneği bulunuyordu. Nitekim Konya'da mahkeme kâtipliğine tayin olunan Şemseddin'e, nikâh ve diğer vesikaları her vilayet ve şehir için ayrı kısımlara ayırarak deftere yazıp tarihlemesi, vakıf, mülk, borç ve satış muamelelerini ve nikâh akitlerini tanzim etmesi emri verilmiştir⁶⁰. Ayrıca I. İzzeddin Keykâvus'un kadı Sadreddin Lehaveri tarafından kaleme alınan nikâh akdi ile ilgili belge günümüze kadar gelmiştir.⁶¹

Anadolu Selçuklu hanedan üyelerinin nikâhları genellikle kendilerine vekâlet verilen devlet adamları aracılığıyla gerçekleşmekteydi. Örneğin; II. Gıyaseddin Keyhüsrev, El-Melik Nasır ile kız kardeşi Melike Hatun'un nikâhı sırasında Emir Kemaleddin Kamyar'ı kendi adına vekili atamıştı.⁶²

6. DÜĞÜN

Düğün, tarafların nikâhtaki irade beyanlarının halka duyurulması, katılanların ağırlanması ve eğlencelerle kutlanması için yapılan merasimdir. Düğün; Türklerde aile hayatı açısından önemli bir toplantı merasimidir. Düğün nikâhın kıyılmasından sonra gerçekleştirilmektedir. Türklerde düğün, yeni bir ev açma, aynı zamanda soyun devamı anlamına gelmektedir. Türklerde evlenme sırasında düğün yapma zorunluluk olarak görülmektedir.⁶³ Düğün, kız evinde başlar, erkek evinde bitmektedir.⁶⁴

⁵⁹ Kaçın, *a.g.m.*, s.108.

⁶⁰ Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, TTK Yayınları, Ankara, 1988, s.43.

⁶¹ Halime Doğru, "XVI-XVII. Yüzyıllarda Şer'îye Sicilleri ve Kanunnamelere Göre Nişanlanma, Evlenme ve Boşanma" (2008), [Http://Turkoloji.Cu.Edu.Tr/Makale_Sistem/Tumview.Php?Id=3040](http://Turkoloji.Cu.Edu.Tr/Makale_Sistem/Tumview.Php?Id=3040), s.45.

⁶² Kamâl Al-Dîn İbn Al-Adîm, *Buğyat At-Talab Fi Tarih Halab Selçuklularla İlgili Haltercümeleri*, Yay. Ali Sevim, TTK Yayınları, Ankara, 2011, s.5-6.

⁶³ Mandaloğlu, *a.g.m.*, s.142.

⁶⁴ Sağol, *a.g.m.*, s.277.

Türklerde, İslamiyet ile tanışılmadan düğün günleri üç günden başlayıp, kırk güne kadar çıkmaktaydı. Ancak Hz. Peygamberden (s.a.v.) aktarılan, düğün töreninin iki gün olmasının daha uygun olacağına dair rivayetler rehber edinilince Anadolu toplumunda düğün törenleri çoğunlukla Cuma akşamı başlayıp, en geç pazar akşamı sona ermiştir.⁶⁵ Ancak Anadolu Selçuklularına, düğünler devrin yaşantısına uygun olarak renkli bir hava içinde cereyan ediyordu. Anlaşıldığı kadarıyla kız isteme ile ilgili adetler yerine getirildikten ve evlilik kararı alındıktan sonra, belirlenen tarihe kadar hazırlıklar tamamlanır, düğün evi süslenir, ziyafetler verilir ve sazlar eşliğinde oyunlar oynanırdı.⁶⁶ Örneğin; Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev, evleneceği Gürcü Prensesinin kafilesinin geldiğini duyunca bütün asker sahiplerine, emirlere ve memurlara geçtiği yollarda ve beldelerde Melike'yi merasimle karşılamalarını, müjdenin ve iyi haberin gereklerini yerine getirmekten bir an bile geri durmamalarını buyurmuştu. Sultan'ın emri üzerine şehirlerde eğlence yerleri kurulmuş ve düğün günlerce sürmüştü.⁶⁷

Yine Sultan I. Alâeddin Keykubad, Melike Adiliye (Gaziye Hatun) ile olan evliliği sırasında düğün hazırlıklarının başlamasını ve her tarafın süslenmesini emretmiş ve düğün bir hafta devam etmiştir.⁶⁸

7. BOŞANMA

Boşanma, evlilik kadar eski bir olgudur. Boşanma, yasal olarak kurulmuş bir evlilik ilişkisinin yine yasal biçimde ortadan kaldırılması olarak tanımlanabileceği gibi, evlilik kurumunun bir taraf veya iki taraf kararı ile çözülmesi biçiminde de tanımlanmaktadır. Diğer yandan boşanma, bağların oldukça kesin olarak kopması olup, başarı sağlayamamış olmanın doğurduğu çeşitli üzüntüler ve pişmanlıkların duyulduğu bir durum olarak da algılanmaktadır.⁶⁹ Türklerde boşanma hadiselerinin olduğu bilinmektedir. Ancak Anadolu Selçuklu hanedan üyelerinin boşanma hadiseleri ile ilgili kayıtlar bulunmamaktadır.

⁶⁵ Çolak, *a.g.m.*, s.170.

⁶⁶ Mehmet Ersan, "Türkiye Selçuklularında Halkın Eğlence Hayatı", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXI, 2006/2, s.81.

⁶⁷ İbn Bibi, *a.g.e.*, II, 38.

⁶⁸ Emine Uyumaz, "Türkiye Selçuklu-Eyyubi Siyasi Münasebetleri", *Eyyubiler; Yönetim, Diploması, Kültürel Hayat*, (ed. Önder Kaya), Küre Yayınları, İstanbul, 2012, s.194.

⁶⁹ Ali Erkul, "Eski Türklerde Evlenme Gelenekleri", *Türkler*, YTY, Ankara, 2002, III, 98.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANADOLU SELÇUKLULARININ KURULUŞ VE YÜKSELİŞ DÖNEMLERİNDEKİ HANEDAN EVLİLİKLERİ (1075-1240)

Anadolu Selçuklu Devleti'nde sultanların evlilikleri, genellikle siyasi bir amaca hizmet etmekte, gerek devlet yönetiminde ve gerekse hanedanlar arasındaki münasebetlerde önemli bir yer tutmaktadır.⁷⁰ Dolayısıyla araştırmamızın bu bölümünde, Anadolu Selçuklu Devletinin kuruluş ve yükseliş döneminde yapılan evlilikler ele alınmıştır.

1.1. SÜLEYMAN ŞAH DÖNEMİ (1075-1086)

Anadolu Selçuklularının ilk hükümdarı Emir Süleyman b. Kutalmış b. İsrail b. Selçuk b. Dukak'tır. Kutalmış, Sultan Alparslan karşısında giriştiği savaşta yenilgiye uğrayıp kaçarken atından düşüp ölmüş (1063), çocukları Süleyman Şah, Mansur, Alpilik ve Devlet (Dolat), Alparslan tarafından esir alınmıştır. Nizâmülmülk, Kutalmış'ın bütün çocuklarının öldürülmesini isteyen Alparslan'a bunun devlete hayır getirmeyeceğini söyleyip engel olmuştur.⁷¹

Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın, Büyük Selçuklu İmparatorluğu sultanı Alp Arslan'ın ölümü üzerine ve oğlu Melikşah'ın tahta geçtiği sıralarda (1072),⁷² ülke içinde ortaya çıkan bir takım karışıklıklar sırasında, kardeşleri Mansur, Alpilik ve Devlet (Dolat) ile birlikte çeşitli Selçuklu emir ve kumandanlarının fetihlere devam ettikleri Anadolu'ya gelip Fırat ırmağı boylarında ve Urfa yörelerinde fetihlerde bulunmuştur.⁷³

1.1.1. Süleyman Şah'ın Evlilikleri

Anadolu Selçuklu Devletinin kurucusu olan Sultan I. Süleyman Şah'ın nerede doğduğu ve ilk faaliyetleri hakkında mevcut kaynaklar yetersiz kaldığı gibi, eşi veya eşleri, özellikle de kız çocuklarının olup olmadığı konusunda da hemen hemen hiç

⁷⁰ Ergin Ayan, "Irak Selçuklu Sultanlarının Evlilikleri", *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, (2008), 10/1, s.151.

⁷¹ Ali Sevim, "Süleyman Şah I", *DİA*, TDV Yayınları, Ankara, 2010, XXXVIII, 103.

⁷² Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, TTK Yayınları, Ankara, 2014, s.89.

⁷³ Ali Sevim ve Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, TTK Yayınları, Ankara, 1995, s.421; Nejat Kaymaz, "Malazgirt Savaşı İle Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesine Dair", *Malazgirt Armağanı*, TTK Yayınları, Ankara, 1972, s.262.

bilgi vermezler. Yalnızca Süleyman Şah ve Muna Hatun evliliği ile ilgili kayıtlar mevcuttur.

Süleyman Şah'ın Muna Hatun ile olan evliliği 1085 yılında gerçekleşmiştir. Bilindiği üzere; Doğu Anadolu'da Bizans'ın etkin yönetiminin çöküşünden sonra Fırat boylarında ve Kilikya taraflarında bazı Ermeniler hâkimiyet kurmaya başlamışlar, Kilikya Ermeni hâkimi Philaretos geniş bir bölgeyi idaresi altına almış ve Malatya'ya hâkim olan Ermeni Gabriel de onun tabiiyetine geçmişti. Bunun üzerine Süleyman Şah, Anadolu'nun doğu ve güneyinde bulunan İslam ülkeleri ile olan münasebetlerine engel olan Ermenilerin hâkimiyetine son vermek üzere 1082 yılında Kilikya'ya inmiştir. 1083'te Ermeniler'den Adana ve Tarsus şehirlerini alarak bütün bu bölgeyi fethetmiştir. Bir yıl sonra Philaretos'un idaresinde bulunan Antakya'yı almıştır. Büyük Selçuklu Devletinin beylerinden olan Musul ve Halep hâkimi Müslim b. Kureyş, daha önce Ermeni Philaretos'tan almakta olduğu Antakya şehrinin vergisini bu defa Süleyman Şah'tan istedi. Süleyman Şah, Müslim b. Kureyş'e isteğinin kabul edilemez olduğunu, Müslüman bir hükümdardan cizye alınamayacağını söyleyerek onun talebeni reddettiği gibi, ordusu ile Müslim b. Kureyş'in üzerine, Halep'e doğru yürüdü. Süleyman Şah'a tek başına karşı koyamayacağını anlayan Müslim, Büyük Selçuklu Sultanı Melik Şah'tan ve onun kardeşi Suriye Meliki Tutuş'tan yardım istedi. Halep ile Antakya arasındaki Kurzahil mevkiinde yapılan savaşı Süleyman Şah kazandı ve Müslim b. Kureyş öldürüldü (20 Haziran 1085).⁷⁴ Bu sırada Süleyman Şah, Halep yakınlarındaki Kınnesrin'i kuşatıp aldı ve Müslim'in dul kalan karısı Muna Hatun ile evlendi.⁷⁵

1.1.2. Süleyman Şah'ın Çocuklarının Evlilikleri

Suriye meliki Tutuş, Süleyman Şah'ın cenazesini Halep Kapısı'nda defnettirdikten sonra hanımını, iki oğlunu ve vezirini Antakya'ya gönderdi.⁷⁶ Ancak Süleyman Şah'ın ölümünden kısa bir sonra sultan Melik Şah, Kuzey-Suriye seferi

⁷⁴ Selim Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleyman Şah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, TTK, Ankara, 2006, s.2-3.

⁷⁵ Emine Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Sultanları, Melikleri ve Melikelerinin Evlilikleri" *Eyyubiler Yönetim Diplomasi Kültürel Hayat*, (ed. Önder Kaya), Küre Yayınları, İstanbul, 2012, s.356.

⁷⁶ Sevim, "Süleyman Şah I", *DİA*, s.105.

sirasında Antakya'ya geldi ve Tahiroğlu Hasan'ın yanında bulunan Süleyman Şah'ın karısı ve çocukları I. Kılıç Arslan ile Davut Kulan Arslan'ı alıp İsfahan'a götürdü.⁷⁷

Melik Şah'ın ölümüyle birlikte Büyük Selçuklu Devleti'nde başlayan sultanlık mücadeleleri, I. Kılıç Arslan ve kardeşi Davud Kulan Arslan'ın Anadolu'ya gelmeleri açısından fırsat doğurdu.⁷⁸ Ancak annelerinin akıbeti ile ilgili mevcut kaynaklarda bir bilgiye ulaşılmadığı gibi bu kadının çocukların annesi olan kadın mı yoksa Muna Hatun mu olduğu da bilinmemektedir.

Süleyman Şah'ın oğlu Davud Kulan Arslan, ismi bilinmemekle birlikte en az bir kadınla evlenmiştir. Davud Kulan Arslan'ın, Hasan Beg adında bir oğlunun olduğu bilinmektedir. Hasan Beg, amcası I. Kılıç Arslan döneminde Haçlılara karşı birçok kahramanlıklarda bulunmuş ve amcası I. Kılıç Arslan'ın ölümünden sonra kısa bir süreliğine Konya Selçuklularını idare etmiştir, Ancak I. Kılıç Arslan'ın oğlu Şahin Şah sultan olduktan sonra da Hasan'ı öldürmüştür.⁷⁹

Süleyman Şah'ın oğulları dışında bir kızının olduğu ve ismi bilinmeyen bu kızın Bizanslılar İznik'i ele geçirdikleri sırada I. Kılıç Arslan'ın eşi olan Çaka Bey'in kızı ile birlikte esir alındığı bilinmektedir.⁸⁰

1.1.3. Süleyman Şah'ın Şahsiyeti ve Ölümü

Süleyman Şah'ın şahsiyeti ile ilgili bilgiler bulunmamaktadır. Süleyman Şah, Müslim b. Kureyş'in öldürülmesinden sonra ikinci kez şerif Hasan İbnu'l-Huteyî'nin elinde bulunan Haleb'i kuşattı. Ancak şehri Süleyman Şah'a vermek istemeyen Şerif Hasan, o sırada Dımaşk'ta bulunan Melikşah'ın kardeşi Melik Tutuş'a haber gönderip Haleb'i gelip teslim almasını bildirdi. Eskiden beri şehre hâkim olmak için birçok başarısız girişimlerde bulunmuş olan Tutuş, beraberinde Süleyman Şah'la arası açık olan Artuk Bey'in kuvvetleriyle Haleb'e hareket etti. Şerif Hasan'ın şehri teslim etmek üzere Tutuş'u davet ettiğini haber alan Süleyman Şah, onu karşılamak için harekete geçti. Savaşın kaçınılmaz olduğunu anlayan Tutuş, Süleyman Şah'ın beraberindeki bazı Türkmen beylerinin kendisine katılmaları

⁷⁷ Sevim, *Anadolu'nun Fethi...*, s.113; Faruk Sümer, "Selçuklular, Anadolu Selçukluları", *DİA*, TDV Yayınları, Ankara, 2009, XXXVI, 380.

⁷⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.126.

⁷⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.180

⁸⁰ Anna Komnena, *Alexiad*, (çev. Bilge Umar), İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1996, s.328.

konusunda büyük çaba gösterdi. Nihayet birbirlerine karşı hareket halinde bulunan iki Türk ordusu, Halep yakınlarındaki Aynu Seylem yöresinde buluştu.⁸¹ Bu savaş sırasında mağlup olan Süleyman Şah, savaş meydanında hayatını kaybetti (4 Haziran 1086).⁸²

Süleyman Şah'ın türbesi Halep civarında Caber Kalesi'ndedir. Günümüzde buraya Türk Mezarı denilmektedir. Lozan Antlaşması'na göre, türbenin bekçiliğini Türk askeri yapmaktadır. Eskiden bu mezarda yatanın Ertuğrul Bey'in babası olduğu ileri sürülmüşse de, bugün Anadolu fatihi Süleyman Şah'ın türbesi olduğu tarihçiler tarafından kabul edilmektedir.⁸³

1.2. I. KILIÇ ARSLAN DÖNEMİ (1092-1107)

Kutalmış oğlu Süleyman Şah'ın ölümünden sonra yerine bıraktığı Ebu'l-Kasım, kuruluş aşamasındaki bu yeni devlete iktidar boşluğunu hissettirmede ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılmasını önledi. Ebu'l-Kasım'ın öldürülmesinden sonra, kardeşi Ebu'l-Gazi aynı göreve devam etti. Ebu'l-Gazi, Melikşah'ın ölümünden sonra kaçarak Anadolu'ya gelen Süleyman Şah'ın oğlu I. Kılıç Arslan'a (1092-1107), baba mirası olarak yönetimi teslim etti.⁸⁴ I. Kılıç Arslan'ın doğumu ile ilgili olarak Urfalı Mateos onun 1085'te dünyaya geldiğini kaydeder.⁸⁵ Ancak 1107 yılında öldüğünde 11 yaşında bir çocuğu bulunduğ⁸⁶ dikkate alınarak daha önceki bir tarihte doğduğu söylenebilir.

1.2.1. I. Kılıç Arslan'ın Evlilikleri

I. Kılıç Arslan'ın ilk eşinin Çaka Bey'in kızı olduğu tahmin edilmektedir. I. Kılıç Arslan, kısa bir sürede Bizans'ı mağlup ettiği gibi Anadolu'da yeni yerler aldı. Babasının ölümünden sonra İzmir bölgesinde kurulan beyliğin başı Çaka Bey ile

⁸¹ Sevim, *Anadolu'nun Fethi...*, s.110-111.

⁸² Kaya, *a.g.e.*, s.3.

⁸³ Zeki Atçeken ve Yaşar Bedirhan, *Malazgirt'ten Vatana Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi*, Eğitim Yayınevi, Konya, 2014, s.145.

⁸⁴ Seyfullah Kara, *Selçuklular'ın Dini Serüveni Türkiye'nin Dini Yapısının Tarihsel Arka Planı*, Şema Yayınevi, İstanbul, 2006, s.94-95; Sevim, *Anadolu'nun Fethi...*, s.113.

⁸⁵ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, (çev. Hrant D. Andreasyan), TTK Yayınları, Ankara, 2000, s.164

⁸⁶ Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II. 346

temasa geçerek onunla dostluk ve ittifak kurdu. Çaka Bey'in kızını kendisine eş olarak almak suretiyle de bu dostluğu akrabalık bağlarıyla geliştirdi (1092).⁸⁷

Selçuklular ile Çaka Bey arasında evlilik yoluyla kurulan bu ittifak, Selçuklu akınlarını durdurabilmek için Bizans İmparatoru I. Alexios'un gayretleriyle bir süre sonra bozuldu. Neticede de Çaka Bey, damadı I. Kılıç Arslan tarafından bir ziyafet esnasında talihsiz bir şekilde öldürüldü (1096).⁸⁸ I. Kılıç Arslan bu olaydan sonra Bizans ile anlaşma yaptı. Böylece batıdaki topraklarını emniyet altına alan Sultan doğuya yönelme fırsatı buldu. Ancak Sultan I. Kılıç Arslan, Haçlıların İznik önüne geldikleri haberinin ulaşması üzerine kuşatmayı kaldırarak Malatya'dan ayrılmak zorunda kaldı. I. Kılıç Arslan İznik önlerine geldiğinde Haçlı kuvvetlerinin şehrin kuşatmasıyla meşgul olduklarını gördü. Çaka Bey'in kızı olan hanımı, kız kardeşi ve iki oğlu İznik'te bulunan I. Kılıç Arslan, Haçlılara mukavemet edemeyeceğini anlayarak geri döndü.⁸⁹

1097'de Haçlılarla yapılan savaşta İznik, Haçlıların eline geçince birçok kişiyle birlikte Çaka Bey'in kızı olan I. Kılıç Arslan'ın karısı da esir düştü.⁹⁰ Bu Hatun, hükümdarlara yaraşır şekilde, kocasından kendisini nerede teslim alacağı haberi gelinceye kadar misafir olarak ağırılanmak üzere İstanbul'a gönderildi. I. Kılıç Arslan'dan haber gelir gelmez Hatun ve çocukları kurtuluş parası ödemedi O'nun yanına yollanacaktı. Bu arada Haçlı seferinin yarattığı fırsattan yararlanan Bizans İmparatoru Batı Anadolu kıyı bölgelerini ele geçirdi. Bizanslı kumandan⁹¹, İzmir

⁸⁷ Işın Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, TTK Yayınları, Ankara, 2014 s.17; Rıfat Dağlı, *II. Kılıç Arslan Zamanında Türkiye Selçuklu Devleti'nin Dış Siyaseti*, GÜSBE Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2011, s.8; Mehmet Şükrü Velioğlu, *Türkiye Selçukluları Dönemi Taht Kavgaları (1075-1308)*, YYÜSBE Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 2008, s.10.

⁸⁸ Komnena, *a.g.e.*, s.270-271; Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Sultanları...", s.356.

⁸⁹ Tülay Metin, "Türkiye Selçuklu Siyasi Hayatında Kadının Rolü Üzerine", *Ortaçağda Kadın*, (ed. Altan Çetin), Lotus Yayınevi, Ankara, 2011, s.473; Osman Turan, bu konu ile ilgili olarak aktardığı bir rivayete göre; I Kılıç Arslan, Büyük Selçuklu Sultanı Berkyaruk'a bir elçi gönderip yardım istemiştir. Buna göre Berkyaruk'a yazdığı mektupta; "İznik'i, karımı ve iki oğlumu esir ve birçok memleketlerimi terk ederek Antakya'ya kadar takibe uğradım" diyerek durumu bildiriyor ve kuvvet istiyordu. Bu sözlere gülen Berkyaruk, "Dünyanın hiçbir milletinin Türklere bu kadar fenalıklar yapamayacağını" bildirdi. I. Kılıç Arslan'a atfolunan cevapta da Bizans imparatorunu ve Pierre'e mensup kuvvetleri nasıl yok ettiğini belirttikten sonra yeni gelen kuvvetlerin hep zırhlı süvari ve cesur olduklarını, Frankları az bir zamanda imha edip İznik'i ve karısını kolaylıkla kurtaracağını düşündüğünü, fakat kuvvetlerini kaybettiğini ve İznik'i imparatora verdiğini belirtiyordu. bkz. Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.133.

⁹⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.130.

⁹¹ Tatikios, ordusu ile İznik önüne gelince, İmparatorun buyruğuna uygun olarak, gelişini Kelt'lere bildirdi. Hepsini birden zırhlarını kuşanıp savaş naraları atarak ve büyük gürültü çıkararak, surlara karşı

üzerine yürürken Türkleri etkilemek amacıyla İstanbul'da bulunan I. Kılıç Arslan'ın hanımını da yanına aldı. İzmir'i Bizanslı kumandana teslim etmek zorunda kalan Çaka'nın oğlu, kız kardeşini de teslim alarak I. Kılıç Arslan'ın yanına götürdü.⁹²

Sultan I. Kılıç Arslan'ın bir diğer eşi, ne zaman evlendiği bilinmemekle birlikte Ayşe Hatundur.⁹³ I. Kılıç Arslan, Musul'u 1107 yılında Çavlı'dan aldıktan sonra Musul Kalesine Bozmuş adındaki adamını kumandan, 11 yaşındaki oğlu Şahin Şah'ı da hükümdar olarak annesi ile birlikte saraya yerleştirmişti.⁹⁴ Ancak I. Kılıç Arslan'ın ölümünün ardından Çavlı'nın Musul'a girmesi üzerine Bozmuş, ona karşı mücadele edemeyeceğini anlayınca sultanın ikinci eşi olan Ayşe Hatunla küçük oğlu Tuğrul Arslan'ı yanına alarak Malatya'ya götürdü.⁹⁵ Yanlarında Kılıç Arslan ile Ayşe Hatun'un kızı olan Seyyide⁹⁶ Hatun da bulunuyordu.⁹⁷ Kılıç Arslan'ın diğer oğlu Şahin Şah ise Çavlı tarafından Muhammed Tapar'a gönderildi. Malatya'daki hâkimiyet boşluğundan istifade eden Emir Bozmuş, I. Kılıç Arslan'ın oğlu Tuğrul Arslan'ı burada sultan ilân etti.⁹⁸ Bu sırada Malatya'da İlarşan adında bir emir bulunuyordu. Küçük sultanın annesi Ayşe Hatun ile Emir İlarşan komplo düzenleyerek Bozmuş'ı öldürdüler ve daha sonra ikisi evlendiler. Ancak İlarşan'ın Malatya halkına kötü davranması sonucu Ayşe Hatun ve Tuğrul Arslan tarafından

saldırıya geçtiler. Tatikios'un adamları çok sayıda ok yağdırıyor ve Kelt'ler de, mancınıklarıyla taş savuruyorken, göl kıyısı yakınındaki Türkler, Manuel Boutoumites'in sancaklarından, borazanlarının sesinden, iyice yıldınlığa düştüler; Boutoumites de tam bu sırada. Türkler'e imparatorun vaatlerini bildirdi. Ayrıca onlara gönderdiği bir duyurusunu ilettiler. Türkler öylesine yıldınlık içinde idiler ki, İznik surlarının mazgallarından başlarını bile çıkaramıyorlardı. Aynı zamanda, Sultan I. Kılıç Arslan'ın gelmesinden umudu kestikleri için, kenti imparatora teslim etmenin ve bu konuda Boutoumites'le görüşmeye gitmenin daha iyi olacağı kanısına vardılar. O da onlara karşı uygun bir dil kullandı ve İmparatorun daha önce kendisine bırakmış olduğu fermanı gösterdi. Türkler fermanın okunuşunu dinlediler; bu fermanla, İmparator, onlara yalnızca bir genel af çıkarma sözü vermekle kalmıyor, ayrıca para ödülleri dağıtmayı ve kentte bulunan I. Kılıç Arslan'ın kız kardeşi ile Çaka'nın kızı olduğu söylenen sultanın eşine ve keza ayırimsız olarak İznik'teki bütün Türkler'e, onurlarına saygılı davranış göstermeyi vaat ediyordu. bkz. Komnena, *a.g.e.*, s.328.

⁹² Demirkent, *a.g.e.*, s.32, 37.

⁹³ Gordlevski, Ayşe Hatun için İzabella ismini kullanmaktadır. bkz. V. Gordlevski, *Anadolu Selçuklu Devleti*, (çev. Azer Yaran), Onur Yayınları, I. Baskı, Ankara, 1988, s.303.

⁹⁴ Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II, 346

⁹⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.138.

⁹⁶ Osman Turan, bu ismi Sa'ide olarak verir. bkz. Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.138.

⁹⁷ Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II, 346; Metin, "Türkiye Selçuklu Siyasi Hayatında...", s.474.

⁹⁸ Demirkent, *a.g.e.*, s.64;

hapse atıldı. Kısa bir süre sonra da Muhammed Tapar, I. Kılıç Arslan'ın diğer oğlu Şahin Şah'ı Malatya'ya gönderip Tuğrul Arslan'ı tahttan indirtti.⁹⁹

Bu süreçte devletin ayakta kalması için kuvvetli bir şahsiyete ihtiyaç bulunduğunu anlayan Ayşe Hatun oğlunu, atabeyi ile birlikte bırakarak Artuklu Prensi Belek b. Behram'ın¹⁰⁰ himayesini talep üzere Palu'ya gitti. Burada Belek'e şu sözleri söyledi: “Sultan Kılıç Arslan nice defalar sizi methederek dedi ki, bütün Türk emirleri içinde Belek derecesinde akıllı ve kudretli bir kimse yoktur. Ben de, beni ve çocuklarımı adınızla korumanızı istiyorum.” Böylece Belek'in himayesine giren Ayşe Hatun, bir süre sonra onunla evlendi (1113). Tuğrul Arslan, annesinin Artuklu Belek Gazi ile evlenip, onu atabeyliğine tayin etmesi dolayısıyla güvende bulunuyordu. Nitekim Belek Gazi'nin, Haçlılara karşı kazandığı zaferler dolayısıyla İslâm dünyasında itibarlı bir mevki vardı. Belek Gazi, Tuğrul Arslan'ın atabeyliği görevini üzerine almıştı ancak idarede asıl söz sahibi olan kişi ise Ayşe Hatun'du.¹⁰¹

Ayşe Hatun ve Tuğrul Arslan, Belek'in himayesinde yönetimlerini kuvvetlendirmiş, Elbistan ve Ceyhan bölgesine hâkim olarak sınırlarını genişletmişlerdi. Kısa bir süre sonra Belek Gazi'nin ölümü ile beklediği fırsatı yakalayan Dânişmendli Emir Gazi, damadı Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesud ile bir ittifak yaptı ve Malatya'yı kuşatma altına aldı (13 Haziran 1124). Ancak Malatya'nın zaptı o kadar da kolay olmadı. Emir Gazi, altı ay kadar süren kuşatmadan netice alamayınca oğlu Muhammed'i orada bırakarak geri döndü. Fakat Tuğrul Arslan, haçlılardan beklediği yardımı alamayınca Malatya'yı Dânişmendlilere terk edip annesiyle birlikte Minşar kalesine çekildi. Abu'l-Farac, Tuğrul Arslan'ın bu tarihten sonra bir daha görünmediğini ifade etmektedir. Fakat İbnü'l-Ezrak onun Hasankeyf'e geldiğini ve burada bulunan kayınpederi Rüküddin Davud ile birlikte 1129'da kız kardeşi Seyyide Hatun'un cenazesine katılmak için Meyyafarikin'e gittiğini

⁹⁹ Abdülkerim Özaydın, *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi (498-511/1105-1118)*, TTK, Ankara, 1990, s.64; Tülay Metin, *Selçuklular Döneminde Malatya*, Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayın, Malatya, 2013, s.38; Velioğlu, *a.g.e.*, s.21.

¹⁰⁰ Belek Gazi, meşhur Artuk Bey'in torunudur. 1092'den itibaren tarih sahnesinde görünmeye başlayan Belek 1124'te şehit olduğu tarihe kadar, Haçlılarla aktif mücadele içerisinde oldu. 1122'de Urfa Kontu ve beraberindeki soyluları; 1123'te ise Kudüs kralını esir etmek suretiyle büyük Halebi de içerisine alan bir beylik oluşturmuştur. bkz. Gülay Ögün Bezer, “Sultan I. Mesud ve II. Kılıç Arslan Dönemi”, *Türkiye Selçuklu Tarihi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2013, s.58.

¹⁰¹ Özaydın, *a.g.e.*, s.64; Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II, 349; Sümer, “Anadolu Selçukluları”, *DİA*, s.381; Bezer, , “Sultan I. Mesud ve II. Kılıç Arslan...”, s.58.

belirtmektedir. Burada bir müddet ikamet eden Tuğrul Arslan, kız kardeşinin mal varlığını teslim aldıktan sonra ayrıldı. Ayşe Hatun ise daha sonra oğlunun kayınpederi Rüküddevele Davud ile evlendi.¹⁰²

Sultan I. Kılıç Arslan, Anadolu Selçuklu sultanları içinde gayrimüslim bir kadınla evlenen ilk hükümdardır. Bu evlilik I. Haçlı Seferi (1097-1104) sırasında gerçekleşmişti. Selçuklu sultanının evlendiği kadın, ünlü Haçlı komutanlarından Toulouse ve Saint Gilles kontu IV. Raimond'un kız kardeşi İsabella'dır.¹⁰³ Haçlı kaynakları, bu kadını Sultan II. Kılıç Arslan'ın annesi, dolayısıyla İzzeddin Mesud'un hanımı olarak belirtmekte ve onun, ölürken oğluna Hristiyanlık dinine inanmasını ve Hristiyanlara karşı iyi davranmasını vasiyet ettiğini; II. Kılıç Arslan'ın da annesi için yaptırdığı bir mezar üzerine geceleyin haç işareti koyduğunu kaydetmektedir. Sultan II. Kılıç Arslan'ın Anadolu'da yaşayan Hristiyan tebaaya karşı hoşgörü ve şefkatinden kaynaklanan bu rivayetlerin, bir yakıştırma ya da yanılgıdan ibaret olduğu açıktır. Zira 1105 yılında öldüğü bilinen Saint Gilles Kontu'nun, 1116 yılında tahta geçen İzzeddin Mesud ile irtibatının bulunması, dolayısıyla kızını sultana vermiş olması mümkün görünmemektedir. Diğer taraftan Bizans, Ermeni, Süryanî ve İslâm kaynaklarında Sultan II. Kılıç Arslan'la ilgili söz konusu rivayeti teyit eden her hangi bir kayıt bulunmamaktadır. I. Kılıç Arslan'ın İsabella ile olan evliliğinin, siyasi maksatlarla yapıldığı ve sultanın bu yolla Haçlı tehlikesi karşısında kendisini güvence altına almaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Selçuklu sarayına gelin olarak gelen prensesin ise, din değiştirip değiştirmediği bilinmemektedir.¹⁰⁴

Adı ve evlilik ile ilgili bir bilgi olmamasına rağmen Anna Komnena'ya göre, Şahin Şah'ın küçük kardeşi Mesud, I. Kılıç Arslan'ın evlilik dışı bir cariye olan oğludur.¹⁰⁵ I. Mesud'un her ne kadar annesinin adı bilinmiyor olsa da, mezarının Konya'da olduğuna dair kayıtlar vardır.¹⁰⁶

¹⁰² İbnü'l-Ezrak, *Târihi Meyyâfârikîn ve Âmid*, s. 25, Türkçe trc. s. 45'den naklen, Metin, *Selçuklular Döneminde...*, s.45-47; Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II, 361; Velioğlu, *a.g.e.*, s.21; Bezer, , "*Sultan I. Mesud ve II. Kılıç Arslan...*", s.58.

¹⁰³ Gordlevski, *a.g.e.*, s.333.

¹⁰⁴ Kemalöglü, *a.g.m.*, s.176; Çiftçioğlu, *a.g.m.*, s.10-11.

¹⁰⁵ Komnena, *a.g.e.*, s.498.

¹⁰⁶ Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*, (haz. Işın Demirkent), TTK Yayınları, Ankara, 2001, s.40.

Yukarıda sayılan evlilikler dışında I. Kılıç Arslan'ın sonuca ulaşamayan evlilik girişiminden de bahsetmek mümkündür. Bilindiği üzere; Bizans baskısına karşı sultan Kılıç Arslan'dan yardım isteyen Danişment Gazi kendisine yardımcı olması durumunda Kılıç Arslan'a sadece kızını değil yüz bin dinar ile birlikte Elbistan'ı da vermeyi taahhüt etmişti. Kılıç Arslan, yapılan teklifi kabul etmiş ve gerekli yardımı yapmıştı. Bizans tehlikesini bertaraf eden Danişment Gazi, yüz bin dinarı sultan Kılıç Arslan'a göndermişse de Elbistan'ı verme konusunda tereddüde düşünce bu duruma üzülen Kılıç Arslan yüz bin dinarı geri göndermiş ve evlilik gerçekleşmemiştir.¹⁰⁷

1.2.2. I. Kılıç Arslan'ın Çocuklarının Evlilikleri

I. Kılıç Arslan'ın, Şahin Şah, Mesud, Arap, Gök Arslan ve Tuğrul Arslan adında beş oğlu ve Seyyide Hatun adında da bir kızının olduğu bilinmektedir. Ancak kaynaklar, I. Kılıç Arslan'ın oğullarından Gök Arslan ile ilgili net bilgiler vermezler. Gök Arslan'ın yalnızca Göksun emiri olduğu bilinmektedir.¹⁰⁸

I. Kılıç Arslan'ın oğlu Tuğrul Arslan, Rüküddevele Davud'un kızıyla evlenmiştir. Kaç çocuğunun olduğu bilinmeyen Tuğrul Arslan'ın en az bir kızının olduğu bilinmektedir.¹⁰⁹ Bu kız Malatya Dânişmendli Meliki Aynüddevele ile evlenmiştir. İsmi bilinmeyen ve kimin kızı olduğu da açık bir biçimde belirtilmeyen bu Hatun ile ilgili pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Dânişmendlilerin üçe parçalanması üzerine devletini ve kudretini genişleterek Anadolu'da üstünlüğü ele geçirmek isteyen sultan I. Mesud, Malatya üzerine yürüdüğü bir dönemde burada bulunan Aynüddevele'yi topraklarını artıracığı vaadiyle itaate davet etmişti. Aynüddevele ise karısını I. Mesud'a göndererek ondan birtakım isteklerde bulunmuş ancak Sultan, yeğeni olan bu hanımın isteklerini kabul etmemişti. Aynüddevele, eşinin sultan I. Mesud'un yeğeni olmasından istifade etmişse de bütün çabalara rağmen 17 Haziran 1143 tarihinde Malatya kuşatılmaktan kurtulamamıştı.¹¹⁰

¹⁰⁷ Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, (çev. Mürsel Öztürk), TTK Yayınları, Ankara, 2000, s.21; Gündüz, *a.g.m.*, s.141.

¹⁰⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.139-140, 229.

¹⁰⁹ Atçeken ve Bedirhan, *a.g.e.*, s.101.Emine Uyumaz, Türkiye Selçuklu Sultanlarının eşleri ve çocukları ile ilgili hazırlamış olduğu şecerede bu kızın, I. Kılıç Arslan'ın oğlu Şahin Şah'ın kızı olduğunu belirtmektedir. bkz. Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Sultanları...", s.382.

¹¹⁰ Metin, "Türkiye Selçuklu Siyasi Hayatında...", s.478-479.

Aynüddeve'nin 1152 yılında ölümüyle birlikte Sultan Mesud'un yeğeni olan karısı ile oğlu Zülkarneyn Malatya'yı yönetmeye başladılar. Zülkarneyn ve annesi, Aynüddeve'nin kardeşi olan Yağıbasan'ın, başsağlığı dilekleri ve matem işleri bittikten sonra şehri ellerinde tutup Sultan Mesud'a tabii olmamaları konusundaki tavsiyesine uydular. Sultan I. Mesud onların, kendisine tabii olmamak hususunda karar verdiklerini ve buna da Yağıbasan'ın neden olduğu haberini alınca, bu duruma çok sinirlenip hemen Yağıbasan'ın üzerine yürüdü. Sivas Meliki Yağıbasan, Sultan Mesud'un büyük bir orduyla üzerine geldiğini görünce korkusundan ona itaat etti ve aynı zamanda yeğeni Zülkarneyn'e ve annesine yardım etmeyeceğine dair de söz verdi. Sultan I. Mesud, Yağıbasan'a gözdağı verip itaat altına aldıktan sonra yalnız kalan Malatya Meliki Zülkarneyn ve annesinin üzerine Malatya'ya yürüdü. Kuşatma devam ederken Zülkarneyn'in annesi, amcası Sultan I. Mesud'un huzuruna gelerek onun ayaklarına kapanmak suretiyle af diledi. Sultan Mesud da Zülkarneyn'in kendisine itaat etmesi şartıyla onları affetti.¹¹¹

Sultan I. Mesud'un yeğeni olan bu Hatun, oğlu Zülkarneyn küçük olduğu için şehri idare ediyor ve şehir halkından olan Hıristiyanlara ve Müslümanlara eziyet ediyor, özellikle de vergi ve para toplama konusunda katı davranıyordu. Bu Hatun, bir sürü büyücü kadın ile ölüleri kaldıran kadınları etrafında toplamıştı. Bu büyücü kadınlar, Hatun'a uzun bir saltanat süreceğini ve her istediği kimse ile evlenebileceğini söylüyorlardı. Bu yüzden Hatun, genç oğlunu öldürmek için bir suikast planı bile hazırladı. Ancak suikast deşifre oldu ve bölge eşrafı, Hatunu ve başında bulunan büyücü kadınları memleketten çıkarıp attılar.¹¹²

I. Kılıç Arslan'ın diğer bir oğlu Arab ise, kardeşi Şahin Şah'ın tahta çıktığı dönemde Mesud'la birlikte hapsedilmişti. Melik Arab'ın evliliği veya çocuklarının olup olmadığını bilmiyoruz. Melik Arab hapis hayatından kurtulduktan sonra, Selçuklulara ait Malatya Dânişmendli Emir Gazi'nin eline geçmiş ve kardeşi Mesud'un da buna yardım etmesine çok öfkelenmişti. Bu yüzden 30.000 kişilik bir ordu ile Sultan Mesud'un üzerine yürüdü. Mağlûp olan Mesud yardım istemek için Bizans'a gitti. Melik Arab da Konya'yı kuşattı. Mesud'un gelişine sevinen II. Ioannes

¹¹¹ Muharrem Kesik, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, TTK Yayınları, Ankara, 2003, s.48; Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II, 390.

¹¹² Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II, 390.

çok miktarda para ve asker vererek onu ülkesine gönderdi. I. Mesud, Emir Gazi'nin yanına gitti. İkiisi birlikte Melik Arab'ın üzerine yürüyerek onu yendiler ve Ermeni hâkimi I. Toros'un yanına gitmeye mecbur ettiler (1126). Emir Gazi ve Mesud 1127'de Ankara'yı Melik Arab'dan aldılar. Daha sonra mücadeleden vazgeçen Melik Arab 1128 veya 1129 öldü.¹¹³

I. Kılıç Arslan'ın oğulları dışında Seyyide Hatun adında bir kızının olduğu bilinmektedir. Bu Hatun, Artuklular'dan Rüküddevle Davud ile evlenmiştir. Ne zaman gerçekleştiği bilinmeyen bu evlilik muhtemelen I. Kılıç Arslan'ın Haçlılara karşı Doğu Anadolu bölgesinde hüküm süren Türkmen beyleri ile yaptığı ittifaklar sırasında gerçekleşmiş olmalıdır.¹¹⁴ Seyyide Hatun, 1130 yılında ölmüş olup babasının yanına, Kubbet us-Sultan'a defnedilmiştir.¹¹⁵

1.2.3. I. Kılıç Arslan'ın Şahsiyeti ve Ölümü

Sultan I. Kılıç Arslan, memleketini genişletmek hususunda hırslı, savaşta cesur, basiretli ve düşmanı takip etmede aktif bir kişiliğe sahipti. Sultan I. Kılıç Arslan, siyasi ve askeri alanda güç isteyen işlerle uğraşırken, 1097 yılında, o zamana kadar görülmemiş büyüklükte Haçlı ordularının Avrupa'dan kopup gelmesi, onu her şeyi bir kenara bırakıp Haçlılarla mücadeleye sürüklemiştir. Haçlı ordularına karşı Anadolu topraklarını savunmak ve Anadolu Selçuklu Devletini her bakımdan uğradığı büyük zararlara rağmen ayakta tutabilmek için, insan gücünü aşan bir gayret göstermiştir. I. Kılıç Arslan'ın 1110 yılında kazandığı zaferler, Türk milletinin Anadolu'da kökleşip yerleşmesini sağlamak açısından çok büyük önem taşımaktadır. I. Kılıç Arslan, savaş alanlarında geçirdiği 14 yıllık saltanat dönemini, Anadolu'nun bir savunucusu olarak kazandığı bu başarılarla süslemiş ve Türk tarihinin büyük hükümdarları arasındaki önemli yerini almıştır.¹¹⁶

I. Kılıç Arslan 13 Temmuz 1107 yılında Çavlı ile savaşa girmiş ancak başarılı olamayacağını anlayınca, karşı kıyıya geçmek için atını Habur çayına sürdü. Fakat atı ve kendisi, zırhlı olduğu için Habur'u geçemeyip sulara gömüldü. Cesedi birkaç gün sonra Habur'un Şemsaniyye köyü yakınlarındaki kıyıda bulundu ve cenazesi

¹¹³ Faruk Sümer, "Mesud I", *DİA*, TDV Yayınları, Ankara, 2004, XXIX, 340.

¹¹⁴ Uyumaz "Türkiye Selçuklu Sultanları...", s.359.

¹¹⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.138.

¹¹⁶ I. Demirkent, *a.g.e.*, s.66.

buradan Meyyafarikin'e götürüldü. I. Kılıç Arslan'ın, Meyyafarikin'de valisi olarak bulunan atabeyi Humurtaş, burada I. Kılıç Arslan için "Kubbet us-Sultan" adıyla bir türbe yaptırdı ve sultanı buraya defnettirdi.¹¹⁷

1.3. ŞAHİN ŞAH DÖNEMİ (1110-1116)

Şahin Şah (Melikşah), muhtemelen 1096'da doğdu. Sultan I. Kılıç Arslan'ın oğludur. Kaynaklarda Şahin Şah'tan ilk defa, babasının Musul'a hâkimiyet meselesinden dolayı Büyük Selçuklu Emiri Çavlı Sakavu ile yaptığı mücadele sebebiyle bahsedilir. I. Kılıç Arslan, Musul'dan gelen bir davet üzerine (22 Mart 1107) bu şehre girmiş, daha sonra Rahbe'ye çekilmiş olan Çavlı'nın üzerine giderken Musul'da bir miktar asker bırakmış ve kendi yerine oğlu Şahin Şah'ı vekil, kumandanlarından Emir Bozmuş'ı da ona atabeg tayin etmişti. Şahin Şah bu sırada on bir yaşındaydı. Emir Çavlı Sakavu, Kılıç Arslan karşısında kazandığı zaferden (3 Haziran 1107) sonra Musul'a yürüdü ve hiçbir engelle karşılaşmadan şehre girdi. Musul'a hâkim olan Çavlı, hutbeyi yeniden Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar adına okutmaya başladı. Esir aldığı Şahin Şah'ı da Büyük Selçukluların başşehri İsfahan'a Sultan Muhammed Tapar'ın yanına gönderdi.¹¹⁸

I. Kılıç Arslan'ın ölümü, genç Anadolu Selçuklu Devleti için yeni bir sarsıntıya neden olmuştu. Selçuklu Devletinin sınırları küçülmeye başlamıştı. Anadolu bir süre hükümdarsız kalınca, Sultan Muhammed Tapar, bu durumdan istifade etmek istedi. Maiyetinde bulunan Şahin Şah'ı Anadolu'ya gönderdi.¹¹⁹ Böylece Sultan I. Kılıç Arslan'dan sonra oğlu Şahin Şah, Konya'da Anadolu Selçuklu Devleti'nin üçüncü sultanı olarak tahta oturdu.¹²⁰

1.3.1. Şahin Şah'ın Evlilikleri

Anadolu Selçuklu tahtına çıkan Şahin Şah'ın, kim veya kimlerle evlendiği ayrıca kaç çocuğunun olduğu ile ilgili bilgiler bulunmamaktadır. Ancak en az bir kadınla evlendiği bilinmektedir.

¹¹⁷ Sevim ve Merçil, *a.g.e.*, s.433; I. Kılıç Arslan'ın oğlu Sultan Mesud, 1143-1144 yılında babasının cesedini Konya'ya nakletmek amacıyla Emir Bahaeddin'i Meyyafarikin'e gönderdi. Fakat tabut Diyarbakır'a (Amid) vardığı zaman Bizans istilasından dolayı geri götürülüp tekrar türbesine konuldu. bkz Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.138.

¹¹⁸ Sümer, "Mesud I", *DİA*, s.58.

¹¹⁹ Mehmet Emin Özmen, *Anadolu Selçuklularının Artuklular İle İlişkileri*, SÜSBE Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2007, s.28.

¹²⁰ Sevim, *Anadolu'nun Fethi...*, s.119.

1.3.2. Şahin Şah'ın Çocuklarının Evlilikleri

Şahin Şah'ın, Konya İzzet Koyunoğlu Müzesi 216 numarada kayıtlı olan kitabeden anlaşıldığına göre Şerefüddin İshak adında bir oğlunun olduğu bilinmektedir.¹²¹ Ancak Şerefüddin İshak'ın evlenip evlenmediği ve çocuklarının olup olmadığı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

1.3.3. Şahin Şah'ın Şahsiyeti ve Ölümü

Genç yaşta şehit edilen Şahin Şah kahraman ve cömert bir hükümdardı.¹²² Sultan Şahin Şah, Bizanslılarla savaş sırasında kardeşi I. Mesud'un kendisine karşı harekete geçtiği haberini alır almaz Seyitgazi yörelerinde İmparator Aleksios'la buluşup bir barış antlaşması¹²³ imzalamak zorunda kaldı. Bu sırada Şahin Şah'ın kardeşi Mesud'un hareketi ile ilgili bilgi almak için gönderdiği birkaç kişi, yolda karşılaştıkları Mesud'la hile yapmak için anlaşarak geri dönüp Şahin Şah'a geldiler ve ona Konya yolunun güvende olduğunu bildirdiler. Bunun üzerine yola çıkan Şahin Şah, bir süre sonra kardeşi Mesud'un ordusuna rastladı. Ancak kaçamadan kısıvrak yakalandı ve hemen gözlerine mil çekilerek Konya'ya götürülüp karısına teslim edildi.¹²⁴

Şahin Şah yakalandığında, gözlerini kör edecek araç gereç olmadığından, Şahin Şah'a daha önce imparatorun hediye ettiği uzun şamdan bu iş için kullanıldı. Bu olayda ışık verici aracın karanlık ve görmezlik getirici olması durumu gerçekleştirdi. Sultan Şahin Şah yine de belli belirsiz ışık seçebiliyordu. Şahin Şah, elinden tutulup güdülerek Konya'ya getirildiği zaman olayı dadısına anlattı. Dadısı da bu durumu Şahin Şah'ın karısına anlattı. Böylece Şahin Şah'ın tam kör edilmediği Mesud'un

¹²¹ Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Sultanları...", s.359.

¹²² Mükrimin Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, haz. Refet Yinanç, TTK Yayınları, Ankara, 2013, s.235.

¹²³ Yapılan anlaşmanın ardından İmparator Aleksios, Şahin Şah'ın küçük kardeşi Mesud'un, tahta geçmek amacıyla, bazı beylerin kışkırtması üzerine Şahin Şah'ı öldürtmek için komplo düzenlediğini öğrendi. Bunu öğrenince Şahin Şah'a, kendisine karşı yöneltilmiş komplo hakkında daha ayrıntılı bilgiler edininceye kadar biraz beklemesini öğütledi. Ama Şahin Şah, İmparatorun öğütlerine hiç kulak asmadan ve kendisine pek de güvenerek bildiğinden şaşmadı. İmparator, oraya kendi isteğiyle gelmiş bulunan Sultanı zorla alıkoyuyormuş görüntüsü verecek bir durum olmasın diye Şahin Şah'ın gitmesine mani olmadı. Böylece Şahin Şah, İmparatorla vedalaştıktan sonra kendi evine dönmek üzere yola koyuldu. Ancak yolda kendi adamlarının Mesud'la anlaşması sonucu yakalanarak kör edildi daha sonra da yay kirişi ile boğduruldu, bkz., Komnena, *a.g.e.*, s.498-499.

¹²⁴ Sevim ve Merçil, *a.g.e.*, s.436.

kulağına kadar gitti.¹²⁵ I. Mesud, kardeşi Şahin Şah'ın saltanat mücadelesine girişebileceği ihtimali üzerine onu boğdurtarak¹²⁶ öldürttü. Şahin Şah'ın babasının ölümünde 11 yaşında bulunduğu rivayetine göre, 21 yaşında hayatını kaybettiği anlaşılmaktadır.¹²⁷

1.4. I. MESUD DÖNEMİ (1116-1155)

Şahin Şah'ın ölümünden sonra yerine kardeşi I. Mesud geçmiştir. I. Mesud özellikle Dânişmendliler ile barış yoluna gitmiş ve saltanatı 40 yıl sürmüştür.¹²⁸

1.4.1. I. Mesud'un Evlilikleri

Şahin Şah, sultanlığı döneminde iktidarı için tehlike olarak gördüğü kardeşleri, I. Mesud ve Arab'ı hapsedirmiş ama ikisi de kaçmayı başarmıştı. Bu sırada Dânişmendlilerin yanına giden Mesud, Emir Gazi'nin kızıyla evlenmiştir. Konya Selçuklu tahtını ele geçirmek üzere harekete geçen ve kayınpederinin desteği ile kardeşi Şahin Şah'a galip gelen I. Mesud, Emir Gazi'nin himayesinde bulunan bir sultan olarak başa geçmiş ve iktidarını Emir Gazi'nin gölgesinde 1134 yılına kadar sürdürmüştür.¹²⁹

I. Mesud döneminde de kadınların diplomatik amaçlı evlilikler yoluyla siyasî hayata müdahil olduğu görülmektedir.¹³⁰ Sultan II. Kılıç Arslan ile ilgili bir rivayette, babası Sultan Mesud'un, Alman asıllı bir kadınla evlendiğinden söz edilmektedir. Buna göre Sultan II. Kılıç Arslan, Kudüs'ten Almanya'ya dönmek üzereyken Aksaray'a uğrayarak kendisini ziyaret eden Alman prensi Henri ile yaptığı görüşme sırasında, dinî konularda sohbet etmiş, bu arada annesinin asil bir Alman kızı olduğunu ve Türkiye'ye gelip babası ile evlendiğini söylemiştir. Ancak bu kadının kim olduğu ve sonradan Müslüman olup olmadığı hakkında her hangi bir bilgi

¹²⁵ Kesik, *a.g.e.*, s.34; Komnena, *a.g.e.*, s.500.

¹²⁶ Melikşah'ın tam kör olmadığını haber alan I. Mesud ünlü bir bey olan Elegmon'a emir vererek Konya'da bulunan Melikşah'ı (Şahin Şah), eski Şamani usulüne ve Selçuk âdetine göre kanı akıtılmaksızın bir yay kirişi ile boğdurttu (1117). Bkz. Sümer, "Mesud I", *DİA*, s.58; Kesik, *a.g.e.*, s.34.

¹²⁷ Turan *Selçuklular Zamanında...*, s.187.

¹²⁸ Ahmed bin Mahmud, *Selçuknâme*, haz. Erdoğan Merçil, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2011, s.301.

¹²⁹ Velioğlu, *a.g.e.*, s.20; Özmen, *a.g.e.*, s.28; Dağlı, *a.g.e.*, s.14.

¹³⁰ Gündüz, *a.g.m.*, s.141.

bulunmamaktadır.¹³¹ Osman Turan'ın kayda değer bulduğu bu rivayet eğer doğru ise, Sultan Mesud'un da, babası I. Kılıç Arslan gibi asil bir aileye mensup Hristiyan bir kadınla evlenmek suretiyle Haçlı saldırıları karşısında denge siyaseti güttüğü, dolayısıyla durumunu sağlama almaya çalıştığı söylenebilir.¹³²

Niketas Khoniates'e göre I. Mesud'un birçok oğlu ve bunlardan daha az sayıda olmayan kızları vardı.¹³³ Kızlarından biri Emir Gazi'nin oğlu Yağıbasan'la evlenmiş olduğuna göre, dayısı ile evlenmesi mümkün olmadığı için I. Mesud'un başka bir eşi daha olmalıdır.¹³⁴ Bunun dışında, Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'un Konya'yı kuşattığı bir dönemde Sultan Mesud'un, ordusuyla şehir dışında savunma yaparken, şehrin kalesini ve surlarını savunma görevini ise hanımına bıraktığı belirtilmektedir. İki taraf arasında cereyan eden mücadeleler sırasında Manuel'in, Sultan Mesud'un esir edildiğine dair çıkarttığı söylentinin doğru olmadığı anlaşılıncaya kadar zor anlar yaşayan Hatun'un, Konya içinde düzen ve iltizamı korumak için elinden gelen gayreti gösterdiği bilinmektedir.¹³⁵ Ancak bu Hatun'un kim olduğu ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

1.4.2. I. Mesud'un Çocuklarının Evlilikleri

Sultan Mesud'un Kılıç Arslan, Melikşah (Şahin Şah) ve Dolat (Devlet) adlı üç oğlu, Halep Hükümdarı Nureddin Mahmud Zengî, Dânişmendli Zünnûn, Dânişmendli Yağıbasan ve Bizans imparatorunun Müslüman olan yeğeni Ioannes ile evli olan dört kızı vardı.¹³⁶

Kaynaklar, Sultan I. Mesud'un II. Kılıç Arslan dışındaki erkek çocuklarından özellikle Devlet (Dolat) hakkında çok az bilgi verirler. En küçük oğlu Şahin Şah ise,

¹³¹ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.257; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye: Siyasi Tarih Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye (1071-1318)*, Boğaziçi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1993, s.231-232.

¹³² Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye: Siyasi...*, s.232; Çiftçioğlu, *a.g.m.*, s.11.

¹³³ Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, (çev. Fikret İşıltan), TTK Yayınları, Ankara, 1995, s.79; Artık öleceğini anlayan I. Mesud egemenliği altında bulunan şehir ve yöreleri çocukları arasında paylaşmıştı (1152 veya 1155). Başşehir Konya ile buraya bağlı bölgeyi oğlu Kılıç Arslan'a vermişti. Damadı Yagupasan'a (Yağıbasan) bütün Kapadokya'yı, Amasra ve Ankara'yı, diğer damadı Dadunes'e (Zünnûn) Kayseri ve Sivas şehirlerini verdi. Diğer çocuklarına ise miras olarak başka şeyler bırakmıştı, bkz. Khoniates, *a.g.e.*, s.79-80.

¹³⁴ Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Sultanları...", s.360.

¹³⁵ Kesik, *a.g.e.*, s.123.

¹³⁶ Sümer, "Mesud I", *DİA*, s.341.

kardeşi II. Kılıç Arslan'ın tahta çıktığı sıralarda Çankırı ve Ankara yöresine yerleşerek Dânişmendli bir sultanın kızıyla¹³⁷ evlendiği bilinmektedir.¹³⁸

Sultan Mesud, ismi bilinmeyen kızlarından birini Dânişmendliler arasında kendisine en fazla karşı çıkan ve mücadele eden Sivas Meliki Yağıbasan ile evlendirmiştir.¹³⁹ I. Mesud'un kızı olan bu Hatun, kocası Yağıbasan 1164 yılında öldükten sonra, Yağıbasan'ın yerine geçmiş olan ve aynı zamanda yeğeni olan İsmail ile evlenmiştir. Savaş nedeniyle Sivas'ta kıtlığın¹⁴⁰ olduğu bir dönemde, depoların erzak dolu olmasına rağmen İsmail'in halka yardımdan kaçınması sonucu, halk ayaklanmış olup İsmail, karısı ve 500 kadar adamıyla birlikte öldürülmüştür.¹⁴¹

Sultan I. Mesud, Dânişmendli Emir Gazi'nin damadı olması sebebiyle, onun ölümünden sonra oğlu melik Muhammed'i destekliyordu. Melik Muhammed 1143'te ölünce bu defa onun oğlu Zünnûn'u destekledi. Bu desteğin sonucu olarak kızlarından bir diğerini de Yağıbasan'ın Kayseri'de hüküm süren yeğeni Zünnûn ile evlendirmiştir.¹⁴²

Sultan Mesud'un bir diğer kızı olan Selçuka Hatun¹⁴³ Bizans tarihçisi Niketas Khoniates'e göre Bizans İmparatorunun yeğeni Ioannes ile evlenmiştir.¹⁴⁴

¹³⁷ Osman Turan bu beyin Dânişmendli Yağıbasan olduğunu yazar, bkz. Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.202.

¹³⁸ Cahen, *a.g.e.*, s.34; Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi'nde Devlet (Dolat) ve Şahin Şah hakkında şöyle der: Sultan'ın (I. Mesud) diğer iki oğlu da vardı. Bunlardan birisi sultan olan prensen daha âlicenap ve güler yüzlü bir şahıstı. O (yani sultan olan prens) onun buna razı olmadığını zannedip ondan korkuyordu, çünkü o, kendisinden daha güçlü bir adamdı. Bundan dolayı fena düşüncelerin sevgiyle onu bir gece, ziyafet ve sarhoşluk esnasında boğdurttu. Diğer küçük kardeşi ise bir zaman sevgili bir evlat gibi ona itaat etti, fakat sonra onun korkusundan Gangon (Çankırı) ve Angürria (Ankara) kalelerine kaçtı ve kardeşine bir daha görünmedi, bkz. Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s.313.

¹³⁹ Abu'l-Farac, *a.g.e.* II, 391; Yağıbasan, Dânişmendli Melik Gazi'nin oğludur, bkz. Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.154.

¹⁴⁰ 1172 yılında şiddetli kar yağmıştı. Hindistan gibi kar yağmayan yerlerde dahi kar yağmış ve 14 karış yükselmişti. Nehirler ve kuyular donmuştu. Vahşi hayvanlar, kuşlar açlık ve susuzluk yüzünden helak oldular. İnsanlar evlerinde mezara girmiş gibi mahpus yaşıyor, hiç kimse köyden köye bile gidemiyorlardı. Çadırlarda yaşayanlar ve yol üzerinde bulunan seyyahlar kar içinde kalarak boğulmuşlardı. Sebastia'da kıtlık her yerden şiddetli olduğu için eşraf Kapadokya emiri Danişmend oğlu İsmail'den kendilerine ve adamlarına buğday vermesini rica ettiler. Ancak bu sayede ölmeden yaz mevsimine kalabileceklerini söylediler. İsmail'in nezdinde buğday ile dolu birçok büyük ambarlar bulunuyordu. İsmail ricayı reddettiği için bunlar toplandı, onu ve Sultan Kılıç Arslan'ın kızı olan karısını, onun hanedanına mensup olanlardan, kölelerden ve cariyelerden 500 kişiyi öldürdüler ve bütün ambarlara el koydular. bkz. Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II. 414.

¹⁴¹ Atçeken ve Bedirhan, *a.g.e.*, s.98-100.

¹⁴² Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Sultanları...", s.361.

¹⁴³ Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Câmiu'd-Düvel, Selçuklular Tarihi II Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, (yay. ve çev. Ali Öngül), Akademi Kitapevi, İzmir, 2001, s.17.

¹⁴⁴ Khoniates, *a.g.e.*, s.23.

İmparatorlukta ki taht kavgaları sırasında Sultan Mesud'a sığınmış olan Ioannes'in babası Isak, Bizans imparatoruyla anlaşmış bulunduğundan oğlu Ioannes de imparatorun yaptığı sefere katılmıştı. Ancak Ioannes babası gibi Niksar kuşatmasında imparatora kızarak karşı tarafa geçmiş ve Türklere sığınmıştı. Bir süre sonra da Konya'ya giderek Müslüman olmuş ve sultan Mesud'un kızı Selçuka Hatun ile evlenerek (1140 civarı) Konya'da yerleşmiştir.¹⁴⁵ Fakat Khoniates'e karşılık Süryani Mihael ise Sultanın Grek İmparatorunun yeğeni ile nişanlı olan kızının nişanlısından ayrılıp, haçlı tehdidi nedeniyle ittifak yaptığı Nureddin Mahmud ile evlendiğini ve çeyiz olarak da Tell-Başir'i verdiğini belirtmektedir.¹⁴⁶ Bu tarihlerde I. Mesud doğu seferleri ile ilgileniyordu ve bu bölgelerde Atabeg Nureddin Mahmud Haçlılara karşı başarılı mücadeleler veriyordu.¹⁴⁷ Her ikisinin de ortak menfaatlerde birleşmesiyle yapılan bu evlilikle iki devlet arasındaki münasebetler daha da güçlenmiştir.¹⁴⁸ 1149 yılında Nureddin Mahmud'un II. Joscelin'e mağlup olduğu bir savaşta II. Joscelin'in, Nureddin'in silahını Sultan Mesud'a gönderip "İşte bu senin damadının silahıdır." şeklindeki ifadesinden¹⁴⁹, bu evliliğin 1149 yılı ya da bundan önceki bir tarihte gerçekleştiği anlaşılmaktadır.¹⁵⁰ Ancak Abu'l-Farac, Sultan Mesud'un 1150 yılında Tell-Başir'e geldiği sırada Nureddin'in kendisini karşılamaya geldiğini ve bundan sonra kızını onunla evlendirdiğini kaydetmektedir.¹⁵¹

Selçuka Hatun ile ilgili kaynaklarda net bilgiler bulunmamakla birlikte, yalnızca Bizanslılarla babası I. Mesud arasında yaşanan bir savaşta Bizans İmparatoru Manuel'le muhtemel barış önerilerinde rol oynadığı bilinmektedir. Bununla birlikte Selçuka Hatun, Bizans imparatoru Manuel'in Selçuklu ülkesinin üzerine yürüdüğü bir dönemde, Bizanslılara karşı kardeşi II. Kılıç Arslan ile kocası Nureddin arasında barış yapılmasını sağladığı bilinmektedir.¹⁵²

¹⁴⁵ Khoniates, *a.g.e.*, s.23; Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.202.

¹⁴⁶ Süryani Mihael, *Vekayiname*, II, (1042-1195), (trc. Hrant D. Andreasyan) TTK Kütüphanesi Basılmamış Tercüme, no.44, s.162; Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.203; Bezer, "Sultan I. Mesud ve II. Kılıç Arslan...", s.63.

¹⁴⁷ Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Sultanları...", s.361.

¹⁴⁸ Kesik, *a.g.e.*, s.101.

¹⁴⁹ İbnü'l-Esir, *İslam Tarihi (el-Kâmi'l-fi't-Tarih Tercümesi)*, (çev. Komisyon), Hikmet Neşriyat, İstanbul, 2008, XI, s.137.

¹⁵⁰ Kesik, *a.g.e.*, s.101.

¹⁵¹ Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II, 388. Abu'l-Farac ayrıca Nureddin'in kudreti olmadığına karısını orda bırakıp gittiğini de belirtmiştir. bkz. Aynı yer.

¹⁵² Cahen, *a.g.e.*, s.31-37.

1.4.3. I. Mesud'un Şahsiyeti ve Ölümü

Sultan I. Mesud, Selçuklu varlığını Anadolu'da yerleştirme, kökleştirme, koruma ve geliştirme politikasının en önemli temsilcilerinden biridir. Sultan I. Mesud, ihtiyatlı, sabırlı ve ileri görüşlülüğüyle Bizans ve Haçlı tehlikelerini bertaraf etmiş, Dânişmendli Beyler üzerinde hâkimiyet kurmuş ve Anadolu Selçuklu Devletini Anadolu'nun en güçlü devleti haline getirmiştir.¹⁵³

Sultan I. Mesud'un, İmparator Komnenos'un Konya kuşatması sırasında Bizans ordusunu, içeride sıkışıp kalmamak için şehrin dışında karşılaması, savaşlar sırasında gereksiz kahramanlık gösterilerinden kaçınması, onun tedbirli yanını ortaya koyduğu gibi bir kumandan olarak askeri bilgi ve becerisini de açığa çıkarmaktadır. Ayrıca Sultan I. Mesud'un, camiler yaptırması, fethettiği topraklarda minberler kurdurup, buralara İslam'ı anlatmak üzere halifeden hatipler talep etmesi, hayır müesseseleri yaptırması da onun dindarlığını göstermektedir.¹⁵⁴

Sultan I. Mesud, haçlılarla savaşmak üzere Çukurova'ya inip Osmaniye'yi istila ettiği bir dönemde ortaya çıkan veba salgını sonucu, atları telef olan Selçuklu ordusu yaya kalmış ve ağırlaşan iklim şartları nedeniyle seferini tamamlayamadan geri dönmüştür. Çok geçmeden sultan hastalanmış, öleceğini anlayarak Anadolu Selçuklu Devletini üç oğlu arasında bölüştürmüştü de seferlerinde daima beraber götürdüğü Elbistan meliki II. Kılıç Arslan'ı tahta oturtmuştur. Bu son icraatından sonra sultan I. Mesud, 1155 yılında hayata gözlerini yumdu.¹⁵⁵ Sultan I. Mesud, oğlu II. Kılıç Arslan'a geleceği parlak ve temeli sağlamlaştırılmış bir devlet bırakmıştır.

1.5. II. KILIÇ ARSLAN DÖNEMİ (1155-1192)

II. Mesud'un ölümünden sonra yerine oğlu II. Kılıç Arslan geçmiştir. II. Kılıç Arslan, Elbistan Meliki ve babasının veliahdıydı. Elbistan'nın 1144 yılında alınması ile oraya melik ilan edilen II. Kılıç Arslan,¹⁵⁶ babası I. Mesud'un ölümünden sonra 40 yıl padişahlık yapmıştır.¹⁵⁷ Sultan I. Mesud'un büyük oğlu olan II. Kılıç Arslan, tahta geçtikten sonra, Bizans ve müttefiklerine karşı mücadeleye girişerek

¹⁵³ Salim Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)*, TTK Yayınları, Ankara, 1997, s.6.

¹⁵⁴ Kesik, *a.g.e.*, s.116.

¹⁵⁵ Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s.312; Sevim, *Anadolu'nun Fethi...*, s.126.

¹⁵⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.223.

¹⁵⁷ Aksarayî, *a.g.e.*, s.22.

Anadolu'da Türk hâkimiyetini yeniden sağlamıştır (1162-1174). Selçuklu sultanı bunu gerçekleştirirken Bizans'a karşı askeri mücadelenin yanında, zaman zaman barış yanlısı bir siyaset izlemeyi de ihmal etmemiştir. Onun bu siyasetinde kuşkusuz Bizans tarafından kışkırtılan ve ittifak hâlinde hareket eden Anadolu'daki bazı emirlerin, Selçuklu yönetimine karşı aldığı düşmanca tavrın önemli etkisi olmuştur.¹⁵⁸

1.5.1. II. Kılıç Arslan'ın Evlilikleri

II. Kılıç Arslan'ın ilk evliliğinin ne zaman gerçekleştiği bilinmemektedir. Kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla Erzurum hükümdarı İzzeddin Saltuk'un kızı ile bir evlilik girişimi olmuştur. Ancak bu evlilik birtakım olayların zeminini oluşturmuştur. Bilindiği üzere; Erzurum hükümdarı İzzeddin Saltuk, daha önce Gürcülerle yapılan bir savaşta esir düşmüş ve bu esareten kurtulmak için de Gürcü kralı Dimitri ve çocuklarına bir daha saldırmayacağına dair yemin etmişti. Bundan dolayı İzzeddin Saltuk diğer Türk beylerine haber vermeden savaş meydanından ayrılmıştı. Onun diğer Türk beyleri ile istişare etmeden gizlice ayrılması üzerine müttefik Türk beylikleri mağlup olmuş ve pek çok kişi de esir düşmüştü. Bu durum onun komşu Türk beyleri arasında itibarının sarsılmasına sebep olmuş ve itibarını geri kazanmak amacıyla da kızını II. Kılıç Arslan'a verip onun tabiiyetine girmişti.¹⁵⁹

II. Kılıç Arslan karısını getirtmek için bir gelin alayı gönderdi. Fakat Yağıbasan Konya'ya gelmekte olan gelin alayına hücum edip İzzeddin Saltuk'un nikâhlı kızını aldı ve ikinci bir nikâhın caiz olabilmesi için onu zorla İslamiyet'ten çıkardıktan sonra yeğeni Zünnûn ile evlendirdi. Birçok düşman arasında kalan II. Kılıç Arslan, bu ağır tecavüz karşısında Yağıbasan'ın üzerine yürümüşse de galip gelemedi.¹⁶⁰ Bunun üzerine kendisine karşı yapılan ittifakı bozmak ve Bizans'ın tarafsızlığını sağlamak amacıyla 1162 yılında İstanbul'a giderek dönemin imparatoru Manuel Komnenos ile görüştü. İstanbul'da üç kadar kalan ve imparatorun büyük

¹⁵⁸ Çiftçioğlu, *a.g.m.*, s.11; Feridun Dirimtekin, "Selçukluların Anadolu'da Yerleşmelerini ve Gelişmelerini Sağlayan İki Zafer", *Malazgirt Armağanı*, TTK Yayınları, Ankara, 1972, s.252.

¹⁵⁹ Dağlı, *a.g.e.*, s.41.

¹⁶⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında ...*, s.227.

ilgi gören sultan, iyi bir muamele gördü ve karşılıklı yapılan antlaşmanın ardından ülkesine geri döndü.¹⁶¹

II. Kılıç Arslan İstanbul dönüşünde ilk iş olarak büyük öfke duyduğu Yağıbasan üzerine sefere çıktı. Bu seferi yapmasında ki ve ona karşı büyük öfke duymasında ki sebep, yukarıda bahsedildiği gibi Yağıbasan'ın, Erzurum hâkimi İzzeddin Saltuk'un kızı ile nikâhlarının yapılmış olmalarına rağmen, gelinin ve çeyiz alayının basılıp kaçırılması ve gelini de kardeşinin oğlu Zünnûn ile evlendirmesiydi.¹⁶² II. Kılıç Arslan bu amaçla Sivas'ı işgal etti. İkinci iş olarak Kayseri ve Zamantı'yı Zünnûn'dan, Ankara ve Çankırı'yı da Şahin Şah'tan aldı.¹⁶³ Ancak nişanlandığı kadını alamadı.

II. Kılıç Arslan'ın, Bizans'la 1162 yılında kurulan dostluk devresinde, tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, Bizans sarayına mensup bir prensesle evlendiği anlaşılmaktadır. Bu kadının I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi olduğu belirtilmektedir. Bizans'ın Rum kayserleri soyundan olduğu rivayet edilir. XIV. yüzyıla ait Türk kaynakları, I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesinin Tekfur Kaloyan'ın karısının kız kardeşi olduğunu belirtir. XII. yüzyıl sonları ile XIII. yüzyıl başlarında Kaloyan adlı bir Bulgar kralı vardır. Ancak bu kişinin bahsedilenle ilgisi yoktur.¹⁶⁴

Lehmann'ın ifadesine göre “Gıyaseddin Keyhüsrev, Kraliçe Anna'yı kız kardeşi olarak tanıttı”.¹⁶⁵ Ali Sevim ise I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesinin Bizanslı bir prenses olduğunu savunmaktadır.¹⁶⁶ I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi Müslüman olduktan sonra Ümmühan Hatun (Valide Sultan) adını almıştır.¹⁶⁷ Anonim Selçukname'ye göre I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in, annesi Bizans

¹⁶¹ Çiftçioğlu, *a.g.m.*, s.11.

¹⁶² Ali Öngül, “Saltuklular” *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, VI, 798; Özmen, *a.g.e.*, s.32 ; Metin, *a.g.e.*, s.54; Bezer, “Sultan I. Mesud ve II. Kılıç Arslan...”, s.65; Şahin, *a.g.e.*, s.8; Cahen, *a.g.e.*, s.49. Aksarayî, Zünnun'un Yağıbasan'ın torunu olduğunu yazmaktadır. bkz Aksarayî, *a.g.e.*, s.23.

¹⁶³ İsmail Akkoca, *Sultan I. Alâeddin Keykubâd Zamanında Türkiye Selçuklu - Harzemşahlar Devleti İlişkileri*, GÜSBE Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2010, s.12.

¹⁶⁴ Tuncer Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhusrev (1164 – 1211) Gazi-Şehit*, TTK Yayınları, Ankara, 1997, s. 7.

¹⁶⁵ Bruno Lehmann, “Theodar I. Laskaris 1204-22 ve I. Gıyaseddin Keyhüsrev”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, III, (çev. Mihin Eren), Ankara 1971, s.594'den naklen, Uğur Keskin, “I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Bizans Serüveni ve Bizans ile Mücadeleleri”, SÜSBE Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2006, s.15.

¹⁶⁶ Ali Sevim, “Keyhüsrev I”. *DİA*, Ankara, 2002. XXV, 347.

¹⁶⁷ Kaya, *a.g.e.*, s.15, dipnot.17.

İmparatorluk ailesine mensup bir kadın idi.¹⁶⁸ Osman Turan'ın aktardığına göre de, Keyhüsrev'in annesi Hıristiyan bir kadındır.¹⁶⁹

Sultan II. Kılıç Arslan'ın sonuca ulaşmayan bir evliliğinden de bahsetmek mümkündür. Sultan II. Kılıç Arslan, Miryokefalon Zaferinden (1176) sonra Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa'ya da bir elçi heyeti göndererek, zaferini müjdelemiş ve bu vesileyle kızına da talip olmuştur.¹⁷⁰ Bu yakınlaşmanın nedeni Alman ve Bizans imparatorları arasında İtalya'da çıkan ihtilaftı. Rivayete göre sultan, Alman İmparatoruna; Bizans karşısında kazandığı zaferini haber vermek, ona ittifak teklifinde bulunmak, ayrıca ondan kızını istemek amacıyla bir elçi göndermiştir. Hatta (yakıştırma olduğu anlaşılan rivayete bakılırsa) o, evlenme gerçekleştiği takdirde Hıristiyanlığı kabul edeceğini de bildirmiştir. Barbarossa, sultanın bu teklifini kabul etmişse de, kızın ölümü nedeniyle evlilik gerçekleşmemiştir.¹⁷¹

1.5.2. II. Kılıç Arslan'ın Çocuklarının Evlilikleri

II. Kılıç Arslan'ın kızlarla beraber, on beşi aşkın çocuklarının olduğu ve bu çocukların annelerinin en azından üç tane olabileceği düşünülmektedir.¹⁷² II. Kılıç Arslan'ın erkek çocuklarının isimleri, Rükneddin Süleyman Şah, Kudbeddin Melikşah, Nureddin Sultan Şah, Muğiseddin Tuğrul Şah, Muizeddin Kayser Şah, Mühiddin Mesud, Gıyaseddin Keyhüsrev, Nasreddin Berkyaruk Şah, Nizameddin Argun Şah, Arslan Şah ve Sancar Şah'tır.¹⁷³ Ancak mevcut kaynaklarda birçoğu ile ilgili net bilgiler bulunmamaktadır.

II. Kılıç Arslan, oğlu Kudbeddin Melik Şah'ı kendi isteğiyle veliaht yapmıştır. II. Kılıç Arslan, memleketi oğulları arasında paylaşmaktan pişmanlık duyduğu için yaşadığı acı tecrübelerden sonra icraatının yanlışlığını anlamış ve

¹⁶⁸ Anonim Selçuknâme *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III*, (çev. Feridun Nafiz Uzluk), Ankara, 1952, s.27.

¹⁶⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.261; Velioğlu, *a.g.e.*, s.38; Kemaloğlu, *a.g.m.*, s.176.

¹⁷⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.210; İmparator Manuel Komnenos'un, Malazgirt savaşına benzettiği Miryokefalon savaşı, yalnız Türklerin Anadolu'da yerleşmelerini ve Anadolu'nun bir Türk yurdu olmasını temin etmekle kalmamış aynı zamanda Bizans gerileme tarihinin başlangıcı olmuştur. Bu yenilgiden sonra Bizans İmparatorluğu artık Türkleri Anadolu'dan çıkarmak hayallerine veda etmiş ve ancak kendisini korumaya çalışmıştır. bkz. Dirimtekin, *a.g.e.*, s.258.

¹⁷¹ Çiftçioğlu, *a.g.m.*, s.12; Dağlı, *a.g.e.*, s.88.

¹⁷² Baykara, *a.g.e.*, s.8.

¹⁷³ Ahmed bin Mahmud, *a.g.e.*, s.301.

memleketi oğlu Kudbeddin Melik Şah'ın hâkimiyeti altında birleştirmek istemiştir. II. Kılıç Arslan, bu düşüncesini gerçekleştirmek amacıyla da oğlunu Selahaddin Eyyubi'nin kızı ile evlendirmeye teşebbüs etmiş, ancak saltanat ihtirasına kapılan diğer oğullarının Kudbeddin Melik Şah'ın veliahtlığına şiddetle karşı çıkmaları nedeniyle bu düşüncesinden vazgeçmiştir.¹⁷⁴ Bunun aksine Cahen, II. Kılıç Arslan'ın, Selahaddin Eyyubi'nin 1187 yılında Kudüs'ü aldığı zaman Hasan b. Gavras'ı, onu kutlamak için gönderdiği ve Eyyubi'nin bir kızıyla oğlu Kudbeddin Melikşah'ı da nişanladığını belirtmektedir.¹⁷⁵ M. H. Yinanç ise Kudbeddin Melik Şah'ın kendisinin Selâhaddin Eyyubi'nin kızıyla evlenmeye talip olduğunu ifade eder.¹⁷⁶

II. Kılıç Arslan'ın oğlu I. Gıyaseddin Keyhüsrev, ilk saltanatı bıraktığı dönemde Elbistan meliki olan kardeşi Mugiseddin Tuğrul Şah'ın yanına gitmiştir. Tuğrul Şah, birkaç gün ev sahipliği ve hizmet konusunda kardeşlik inceliklerini gösterdikten ve Sultan oğlu davranışlarına ve huylarına uygun düşen hizmetlerde bulunduktan sonra Sultan'dan habersiz Kadı'yı ve şehrin imamlarını çağırarak, *“Büyük padişah, cömert sultan Kılıç Arslan, Elbistan'ı ve oraya bağlı yerleri ben kulunun mülkiyetine verdi. Tuğrul Şah olan ben de mülkün, efendim ve kardeşim olan büyük Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'in olduğunu, bugünden sonra benim, çocuklarımın ve onlardan sonra gelenlerin hiçbir şekilde bu şehirde, vilayette, kasabalarda ve köylerde mülkiyet hakkımın kalmadığına karar verdim”* demiştir.¹⁷⁷ Mugiseddin Tuğrul Şah'ın bu sözlerinden de yola çıkarak isimleri Rükneddin Cihan Şah ve Davud Şah adında en az iki oğlunun ve en az bir eşinin olduğu

¹⁷⁴ Kaya, *a.g.e.*, s.38.

¹⁷⁵ Cahen, *a.g.e.*, s.57.

¹⁷⁶ Kudbeddin Melikşah diğer kardeşlerini birer birer hükümlüklerinden mahrum eylemek ve hepsini kendi üzerinde toplamak sevdasında idi. Anadolu'daki ileri gelenleri kendine çekmek için babası adına hareket ettiğini ilan etti ve babasını istemediği halde peşinden sürükleyerek, Anadolu'yu yer yer dolaşmaya ve kardeşleriyle birer birer çatışmaya başladı. Kudbeddin Melikşah babasını bu suretle kardeşleri aleyhine harekete mecbur edince halk sultana taraftar olacaktı. Böylelikle kardeşleri hükümdarlıklarından mahrum kalacaklar, sultan bütün memlekete sahip olacaktı. Sultan II. Kılıç Arslan, Kudbeddin Melikşah'ın elinde mahkûm olduğu için hükümet dolayısıyla Kudbeddin'in eline geçecekti. Bu yüzden Kudbeddin Melikşah, babasını tevsid ederek Selâhaddin Eyyubi'nin kızıyla evlenmeye talip oldu. Maksadı kuvvetli bir hükümdara damat olarak mevkiini güçlendirmektir. bkz. Yinanç, *a.g.e.*, s. 344.

¹⁷⁷ İbn Bibi el-Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Ca'feri er-Rugadi, *El Evamirü'l-Ala'ie Fi'l-Umuri'l-Ala'ie (Selçuk Name) I*, (çev. Mürsel Öztürk), T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara, 1996, s.59.

anlaşılmaktadır.¹⁷⁸ Mugiseddin Tuğrul Şah'ın oğlu Cihan Şah'ın iki evlilik yaptığı bilinmektedir. Bu evliklerden biri, II. Kılıç Arslan'ın oğlu Rükneddin Süleyman Şah ile evlenmek isteyen Gürcü Kraliçesi Tamara'nın kızı Rosudan'la yaptığı evliliğidir.¹⁷⁹ Diğer evliliğini ise; Behram Şah'ın kızı ve aynı zamanda da halasının kızı olan Melike Hatunla gerçekleştirmiştir.¹⁸⁰ Bunun yanı sıra Mugiseddin Tuğrul Şah'ın, I. Alâeddin Keykubad ile evlenen bir kızının olduğu bilinmektedir.¹⁸¹

II. Kılıç Arslan'ın oğlu Malatya hâkimi Kayser Şah ise, diğer kardeş olan Rükneddin Süleyman Şah 1200-1201 yılında Malatya'yı zapt edince oradan ayrılmış ve Selahaddin Eyyubi'nin yanına gitmiştir. Selahaddin Eyyubi'ye babası ile kardeşlerini şikâyet etmiş ve bunların Malatya'yı kendisinden almak istediklerini söylemiştir. Selahaddin Eyyubi, Kayser Şah'ı izzet ve ikram ile karşılamıştır.¹⁸² Kayser Şah üç ay kadar Selahaddin'in yanında kalmış ve bu süre içerisinde Selahaddin, kardeşi Melik Adil'in kızı ile Kayser Şah'ı yüz bin dinar mihr karşılığında evlendirmiştir.¹⁸³ Kayser Şah, ölünceye kadar kayınpederinin kendisine verdiği Urfa'da ikamet etmiştir.¹⁸⁴

II. Kılıç Arslan'ın oğlu Muhyiddin Mesud ile ilgili kaynaklarda net bilgiler bulunmamaktadır. Sadece Rükneddin Süleyman Şah'ın, Gürcülere karşı yeni bir sefer düzenlemeyi düşündüğü bir dönemde, Ankara merkez olmak üzere bulunduğu

¹⁷⁸ Cahen, *a.g.e.*, s. 81.

¹⁷⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.279-434. Gürcüler 1206 yılında Kars'ı işgal ettikten sonra çekinilecek komşular olmuşlardı. Zaman zaman Tuğrul Şah onlara haraç ödemek zorunda kalmıştı. Bu dönemde Gürcistan Kraliçesi Rosudan Tuğrul Şah ile müzakerelere girişmiş ve rehin olarak yanında bulunan oğullarından biriyle Hıristiyan olması koşuluyla evlenme önerisi yapmıştır. Kabulü çok zor olan bu teklif karşısında Tuğrul Şah boyun eğmiştir. bkz. Cahen, *a.g.e.*, s.80-81; O. Turan bu evliliğin Müslüman kaynaklarında garip ve çirkin karşılandığını ve çok yankı uyandırdığını belirtmektedir. Zira Rükneddin Süleyman Şah'ın, daha önce kendisiyle evlenmek isteyen Tamara ile evlenen Saltuklu Muzaffereddin'in din değiştirmesinden dolayı çok hiddetlendiği bilinmektedir. Dolayısıyla Müslüman yazarlarının ya Cihan Şah'ın evliliğini tasvip etmemiş olmaları ya da Saltuklu Muzaffereddin'in evliliği ile bu durumu karıştırmış olmaları ihtimal dâhilindedir. bkz. Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.279; Yine O. Turan ve İ. Çiftçioğlu; Mugiseddin Tuğrul Şah'ın oğlunun Gürcistan Kraliçesinin naibi olabilmek ve Gürcistan hâkimiyetini elde etmek için Hıristiyanlığı kabul ederek onunla evlendiğini belirtir. bkz. Çiftçioğlu, *a.g.m.*, s.15; Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.434. İbnü'l-Esir de Mugiseddin Tuğrul Şah'ın oğlunun din değiştirerek yaptığı bu evliliği doğrular ve “*Benzeri işitilmedik garip bir olay.*” olarak kaydeder, bkz. İbnü'l-Esir, *İslam Tarihi (el-Kâmi'l-fi't-Tarih Tercümesi)*, (çev. Komisyon), Hikmet Neşriyat, İstanbul, 2008, X, s.267-268.

¹⁸⁰ Yavuz Selim Burgu, *Anadolu Selçukluları Alâeddin Keykubad ve Zamanı*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2011, s.54.

¹⁸¹ Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II, 528.

¹⁸² Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II, 458.

¹⁸³ Yinanç *a.g.e.*, s.345.

¹⁸⁴ Gordlevski, *a.g.e.*, s.53.

bölgede bağımsız bir hükümdar gibi hareket eden kardeşi Muhyiddin Mesud'un Bizans topraklarında fetih hareketlerine girişerek hâkimiyet sınırlarını Safranbolu'ya kadar genişletmesinin onu çok rahatsız ettiği bilinmektedir. Bu sebeple Rükneddin Süleyman Şah, Gürcistan seferini erteleyip kardeşi Mesud'u bertaraf etmek için Ankara'ya yönelmiş, uzun süren kuşatmanın ardından şehri Rükneddin Süleyman Şah'a teslim etmek zorunda kalan Mesud, iki oğlu ile birlikte kendisine verilen beldeye giderken Rükneddin Süleyman Şah'ın emriyle öldürülmüştür (1 Temmuz 1204).¹⁸⁵ Bu bilgidен yola çıkarak Muhyiddin Mesud'un en az bir kadınla evlendiği anlaşılmaktadır.

Anadolu Selçuklularında siyasî ve diplomatik amaçlı bir takım kazanımlar elde etmek için yapılan evlilikler bazen iki devlet arasında savaşa kadar gidebilecek anlaşmazlıklara neden olmuştur. Hanedan üyesi Hatuna yapılan bir haksızlık ya da kötü muamele, o Hatunun ailesine yapılmış bir hakaret olarak algılanmış ve bu durum iki devleti karşı karşıya getirmiştir.¹⁸⁶ II. Kılıç Arslan'ın Anadolu Selçuklu Devleti'nin bütün dizginlerini elinde tuttuğu aktif saltanat yıllarında karşısına Doğu Anadolu'nun en güçlü hükümdarı, Hasankeyf ve çevresini elinde tutan meşhur Artukluoğullarından Emir Nureddin Muhammed çıkmış ve Onun, güzelliği dillere destan kızı Selçuka Hatun'la evlenmek istemiştir. İki hanedan arasındaki karşılıklı temaslardan sonra çiftin nikâhları kıyılmış ve Selçuka Hatun'la Emir Nureddin Muhammed geleneksel Türk örf ve adetlerine göre parlak bir düğünle evlenmişlerdir. II. Kılıç Arslan bu evlilik sayesinde hem Artuklu Emirini kendi manevi himayesi altına almış olacak hem de bu uç bölge kalelerinin Anadolu Selçuklu Devleti'ne aile bağları ile bağlanmış olan bir bey tarafından idare edilmesini sağlamış olacaktı. Ayrıca bu mutlu olay sebebi ile II. Kılıç Arslan, Malatya ve civarındaki birkaç kaleyi de çeyiz olarak Nureddin Muhammed'e vermişti.¹⁸⁷ Ancak bu güzel niyetlerle yola çıkılarak gerçekleştirilen bu evlilik netice itibarı ile hiçte beklenildiği gibi olmamıştır. Zira Nureddin kısa bir süre sonra bir muganniyeye (şarkıcı) âşık olmuş ve Selçuka Hatun'a kötü davranmaya başlamıştı. II. Kılıç Arslan kızının durumunu öğrenince Artuklu Nureddin'e bir elçi göndererek ya evlilik karşılığı aldığı kaleleri

¹⁸⁵ Selim Kaya, "Süleyman Şah II", *DİA*, Ankara, 2010, XXXVIII, 107; Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II, 485-486.

¹⁸⁶ Gündüz, *a.g.m.* s.141.

¹⁸⁷ Zekeriya Kitapçı, *Abbasi Hilafetinde Selçuklu Hatunları ve Türk Sultanları*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1994, s.248.

geri vermesini ya da şarkıcı kadından vazgeçmesini istedi. Bu istekleri yerine gelmezse Artuklu ülkesine yürüyeceğini bildirdi. Nureddin bu tehditten korkarak Selahaddin Eyyubi'den yardım isteyerek onun himayesine sığındı.¹⁸⁸

Bunun üzerine Eyyubi Sultanı Selâhaddin, Nureddin'e karşı saldırgan tutumundan vazgeçmesi için II. Kılıç Arslan'a elçi ve mektup gönderdi. II. Kılıç Arslan da cevap olarak, damadı Nureddin Muhammed'in kusurlarını saydıktan sonra "Ben sadece kızımınla evlendiği zaman ona verdiğim kaleleri geri istiyorum" dedi. Bunun üzerine Salahaddin Eyyubi ise "Ona dokunamazsın. Biz onunla anlaşma yaptık ve himayemize aldık. Eğer üzerine yürüyecek olursan atlarımızın dizginlerini onun yardımına çeviririz" diye cevap verdi.¹⁸⁹

Bu cevap üzerine iki taraf arasında bir anlaşmaya varılamadığı gibi gerginlik daha da arttı. Böylece Eyyubi Sultanı Selahaddin, II. Kılıç Arslan ile olan anlaşmazlıklarını çözmek için 1180-1181'de ordusuyla Raban'a hareket etti. II. Kılıç Arslan ise Salahaddin'in kendisine doğru yaklaşmakta olduğunu haberini alır almaz veziri İhtiyareddin Hasan'ı ona elçi olarak gönderdi. Elçi Salahaddin'in huzuruna çıkınca ona II. Kılıç Arslan'ın şu mesajını ilettili: "Nureddin Muhammed kızımın şöyle şöyle yaptı. Mutlaka onun ülkesine girmeli ve ona haddini bildirmeliyim." Elçinin mesajına sinirlenen Salahaddin "Efendine de ki, eğer geri dönmezse Allaha yemin ederim ki Malatya üzerine yürüyeceğim. Malatya'ya iki günlük mesafedeyim, oraya vardığımda da atımdan inmeyeceğim, sonra da bütün ülkesini elinden alacağım" dedi. Durumun ciddiyetini kavrayan İhtiyareddin, Salahaddin'in huzurundan ayrıldı ve ertesi gün Salahaddin tarafından tekrar kabul edildiğinde "Ben efendim adına değil, kendi adıma size bir şeyler söylemeyi ve bana hak vermenizi talep ediyorum" dedi. Salahaddin söyle diye karşılık verince, elçi "Ey efendimiz! Bu çirkin iş senin gibi bir sultana yakışmaz, sen sultanların en büyük, en şanlı, en şöhretlilerinden birisin. Halkın senin cihadı terk edip haçlılarla anlaşma yaptığını, ülke çıkarlarını bir kenara bıraktığını ve askerlerini bir şarkıcı için yollara döktüğünü duymasın kadar büyük bir kötülük düşünebiliyor musunuz? Yarın Allah'a ne mazeret beyan

¹⁸⁸ Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II, 426; Şeşen, *a.g.e.*, s. 173; Kitapçı, *a.g.e.*, s.249; Ali Sevim ve Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi I*, TTK Yayınları, Ankara, 1995, s.166; Hasan Fehmi Turgal, *Anadolu Selçukileri Müneccimbaşıya Göre*, Türkiye Matbaası, İstanbul, 1935, s.17.

¹⁸⁹ Remzi Ataoğlu, "Artuklu-Eyyubi İlişkileri", *Eyyubiler; Yönetim, Diplomasi, Kültürel Hayat*, (ed. Önder Kaya), s.209; Turgal, *a.g.e.*, s.17-19.

edeceksiniz? Sonra halife ve diğer Müslüman hükümdarların ve bütün halkın nezdindeki itibarınız ne olur? Düşünün ki hiç kimse sizin yüzünüze karşı bunları söylemez, fakat meselenin böyle olduğunu bilmezler mi? Sonra farz edin ki, II. Kılıç Arslan öldü ve kızı da beni size gönderdi. O size sığınyor ve kocasından hakkını almak istiyor. Siz bunu ret etmezsiniz” dedi.¹⁹⁰ Tecrübeli vezirin bu sözleri Selahaddin’in üzerinde beklenenden daha fazla etki etmiştir. Zira ayaklar altına alınmak istenen büyük sultan II. Kılıç Arslan idi ve Nureddin’in nazarında sultanın kızı Selçuka Hatun’un bir şarkıcı kadar değeri yoktu.¹⁹¹ Bunun üzerine Selahaddin, “Vallahi sen haklısın! Mesele senin dediğin gibidir; fakat bu adam bana sığındı. Şimdi onu bırakırsam bu bana yakışmaz. Sen onunla görüş ve aranızdaki meseleyi dilediğiniz gibi halledin.” dedi. Bunun üzerine elçi, Nureddin Muhammed ile görüştü ve yapılan müzakereler sonucunda Nureddin’in bir sene sonra şarkıcıyı yanından uzaklaştırmasına, tersi hareket ettiği durumda Selahaddin’in kendisinden yardım desteğini çekmesine karar verildi. Böylece iki taraf arasındaki anlaşmazlık tatlıya bağlandı ve Nureddin Muhammed bir yıl sonra Selçuka Hatun’a geri döndü.¹⁹²

Selçuka Hatun’un muhtemelen yaşanan bu gerginlik sırasında hac için Mekke’yi ziyarete giderken yolda Bağdat’a uğradığında Halife Nasır (1180-1225) ile karşılaştığında halife ısrarla kendisi ile evlenmek istemiştir.¹⁹³ Abu’l Farac bu olayı şöyle anlatır; “Sultan II. Kılıç Arslan’ın kızı olan ve kendisine Halataita¹⁹⁴ denilen Selçuka Hatun Mekke’yi ziyaret için giderken Bağdat’a uğramıştı. Halife’ye onun güzelliğinden bahsedilmiş, Halife de sarayının ihtiyar kadınlarını, Selçuka Hatun’u kendisine nişanlamak üzere göndermişti. Selçuka Hatun evli olduğunu bildirerek özür diledi ve halife ile evlenmenin imkânsız olduğunu anlattı. Daha sonra Bağdat’tan ayrılarak Mekke’ye giden Hatun, halifeden korkarak memleketine Suriye yolu üzerinden dönmeye karar verdi. Halife Nasır da onun bu şekilde hareket edeceğini tahmin ettiği için atlılardan oluşan bir grubu Mekke’yi ziyarete gidiyormuş gibi onun peşine takmıştı. Hatun yolunu değiştirmeye karar verince bunlar ona engel oldular ve kuvvet kullanarak onu tekrar Bağdat’a getirdiler. Hatun Bağdat’a varır

¹⁹⁰ Özmen, *a.g.e.*, s.34-35; Emine Uyumaz, “Türkiye Selçuklu Devleti-Eyyûbî Münasebetleri”, *Türkler*, YTY, Ankara, 2002, V, 147-148.

¹⁹¹ Kitapçı, *a.g.e.*, s.251.

¹⁹² Uyumaz, “Türkiye Selçuklu Devleti...”, s.149.

¹⁹³ Yinanç, *a.g.e.*, s.329; Kitapçı, *a.g.e.*, s.252.

¹⁹⁴ Z. Kitapçı burada Halataita ile Abu’l-Farac’ın “Ahlatiyye” demek istediğini, Selçuka Hatun’un bu isimle de anıldığını belirtmiştir. bkz. Kitapçı, *a.g.e.*, s.272.

varmaz kendisine kocası Nureddin Muhammed'in ölmüş olduğu bildirildi.¹⁹⁵ Kocası nasıl ölmüştü, onu Allah bilir. Fakat Halife Nasır onu çağırarak saraya aldı ve onunla evlendi.¹⁹⁶ Halife Nasır Selçuka Hatun ölünce çok üzülmüş ve şehrin batı yakasındaki kabrinin üzerine bir türbe yaptırmıştır. Türbenin yanına da “er-Remle” denilen meşhur rıbatı yaptırmıştır.¹⁹⁷

II. Kılıç Arslan'ın Gevher Nesibe Hatun adında bir kızı daha olmakla birlikte kiminle evlendiğiyle ilgili belirli bir kaynağa rastlanmamıştır. Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in kardeşi olan Gevher Nesibe'nin doğum ve ölüm tarihleri mezar taşı olmadığı için tam olarak bilinmemekte; bu tarihlerin yaklaşık olarak XII. yüzyılın sonu ile XIII. yüzyılın başına rastladığı tahmin edilmektedir.¹⁹⁸

Otuzdokuz yaşında veremden öldüğü tahmin olunan Gevher Nesibe Hatun'un hayatı halk arasında efsaneleşmiştir. Anlatıldığına göre sarayın baş sipahisine âşık olmuş, onunla evlenmek istemiştir. Ancak bu evliliğe Gevher Nesibe Hatun'un ağabeyi, Anadolu Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev razı olmamış, Hatun'u saray pervanesi ile evlendirmek istemiştir. Selçuklu sultanı ilk tedbir olarak baş sipahiye savaşa göndermiş, bir süre sonra da sipahiden şehit olduğu haberi alınmıştır. Bunun üzerine Gevher Nesibe Hatun hastalanmış, bütün uğraşlara rağmen kurtulamamıştır.¹⁹⁹ Gevher Nesibe Hatun öleceği sırada kendisinden af dilemeye gelen ağabeyine, “Ben devasız bir derde düştüm, kurtulmama imkân yok. Hiçbir hekim derdime çare bulamadı, ben artık ahiret yolcusuyum. Eğer dilersen benim malvarlığımı benim adıma bir dârüşşifa yaptır. Bu dârüşşifa da bir yandan dertlilere

¹⁹⁵ Cahen, Hasankeyf Hâkimi Nureddin Muhammed ile Kılıç Arslan'ın kızı Selçuka Hatun'un 1180 yılında boşanarak ayrıldıklarını yazar. bkz. Cahen, *a.g.e.*, s. 45.

¹⁹⁶ Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II, 519; Halife Nasır, Selçuk Hatun'u bütün varlığıyla seviyordu ve bu kadın Halat'taki sarayına benzer bir saray isteyince ondan sarayının vasıfları ve hususiyetleri ile ilgili bilgiler aldıktan sonra geceleyin vezirini çağırtdı ve yapılacak saray ve bahçenin planını verdi. Vezir hemen giderek 200 mimar ve 2000 işçi buldu. Bunlarda gerekli olan taşları ve harçları hazırlayarak her biri ayrı bir bölümde bütün gün çalıştı. Diğer taraftan eski sarayların kapıları sökülerek yeni saraya takılmış, bahçelerdeki ağaçlar yerlerinden çıkarılarak yeni bahçeye dikilmiş, velhasıl akşam olduğu zaman bütün işler bitmiş, halılar ve yaygılar yayılmış, lüzumlu eşyanın hepsi getirilmiş ve Halatlı Hatun yeni sarayına yerleşmişti. Bu kadın birkaç sene sonra ölünce Halife Nasır, onun için büyük bir matem tuttu ve onun emri ile saray ve bahçe ortadan kaldırılarak aynı yere karısı için bir türbe inşa ettirdi. bkz Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II. 519-520.

¹⁹⁷ Uyumaz, “Türkiye Selçuklu Sultanları...”, s.364-365.

¹⁹⁸ Funda Gülay Kadioğlu ve Selim Kadioğlu, “Adı Darüşşifalara Ad Olan Kadınlar”, *Lokman Hekim Journal*, 1/1,(2011), s. 4; Gevher Nesibe Hatun, babasından pay olarak Kayseri Toprağını almıştır. bkz. Gordlevski, *a.g.e.*, s.302-303.

¹⁹⁹ Muhammet Kemalöglu, “XI.-XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Dârüşşifalar”, *Hikmet Yurdu; Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7/13, (2014), s.296.

şifa verilirken bir yandan da devası olmayan dertlere şifa aransın. Bu dârüşşifa da ünlü hekimler ve cerrahlar yetişsin. Burada kimse bir kuruş ödemesin. Burası benim adıma bir vakıf olsun” demiştir. Bunun üzerine kardeşi I. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından kendi vasiyeti üzerine Kayseri’de bir tıp merkezi yaptırılmıştır.²⁰⁰

II. Kılıç Arslan’ın, ismi bilinmemekle birlikte Diyarbakır hâkimi Melik Salih ile evli olan bir kızı daha olduğu bilinmektedir. I. Gıyaseddin Keyhüsrev’in, Halep’ten Diyarbakır’a gittiği bir sırada ablasıyla görüştüğü bilinmektedir.²⁰¹ İbn Bibi bu görüşmeyi şöyle aktarmaktadır: “*Gıyaseddin Keyhüsrev Diyarbakır’a varınca Melik Salih’le görüşmüş ve konuşmalar bittikten sonra dış görünüşleri İhvanü’s-Safa’nın ruhları gibi saf ve parlak olan tabakları çıkararak, sanat ve hüner sahiplerinin ince zevklerinden ve güzellik anlayışlarından haber veren bir sofraya kurdular. Kutsal bahçenin ariflerinin ahlakının kokusundan, can burnuna koku getiren, tadılması insana gençlik günlerinin rahatını veren meyveleri hazırladılar. Yenilip içildikten ve topluluk dağıldıktan sonra Sultan, padişahlık haremine kız kardeşini görmeye gitti. Melike, Sultan’ın cemalini görünce, onun durumunun bozulmasına, devletini kaybedip düşmesine ağladı. Dudağını kardeşinin ayağına sürdü. Gül yüzünü gözyaşı damlalarıyla suladı.*”²⁰²

Bunun dışında Osman Turan, Erzincan hükümdarı Mengüçük oğlu Behram Şah’ın²⁰³ da II. Kılıç Arslan’ın damadı olduğunu belirtmekte ve onunla evlenen kızının ismini de Zekeriya Kitapçı Fülâne Hatun olarak kaydetmektedir.²⁰⁴ Yine Mükrimin Halil Yinanç, Musul hükümdarı Seyfeddin Gazi’nin II. Kılıç Arslan’ın

²⁰⁰ Kadioğlu ve Kadioğlu, *a.g.m.*, s.4; Kazım İsmail Gürkan, Gevher Nesibe Hatun’un 26-27 yaşlarında veremden öldüğünü yazmaktadır. Gevher Nesibe Hatun, arzu ettiği kuruluşun bittiğini görememiş, hükümdar kardeşi I. Gıyaseddin Keyhüsrev, onun ölümünden sonra vasiyetini yerine getirmiştir. Gevher Nesibe’nin özel mücevherlerini bu binaya harcamış olması, güzel bir olayı teşkil ettiği gibi insanlığa yardım gayesiyle yapılan kuruluşların önemli bir kısmında kadınların ön ayak olmaları, özel servetlerini bu uğurda vermeleri, vakıf kurarak ona gelir kaynağı bağlamaları yüksek duygularının bir göstergesi olarak göze çarpmaktadır. bkz. Kazım İsmail Gürkan, “Selçuklu Hastaneleri”, *Malazgirt Armağanı*, TTK Yayınları, İstanbul, 1972, s.37-38.

²⁰¹ Baykara, *a.g.e.*, s. 23.

²⁰² İbn Bibi, *a.g.e.*, I, 65.

²⁰³ Selçuklular ile Mengüçükler arasındaki ilişkiler dostça bir karakter taşıyordu. Hanedanlar, akraba bile olmuşlardı. Fahreddin Behram Şah, Sultan II. Kılıç Arslan’ın kızıyla evlenmiş ve sonra kendi kızını, Sultan I. İzzeddin Keykavus’a vermişti. bkz. Gordlevski, *a.g.e.*, s. 57.

²⁰⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.275; Kitapçı, *a.g.e.*, s.247.

damadı olduğunu belirtmektedir.²⁰⁵ Ancak Seyfeddin'le evlenen kızın ismi belirtilmemiştir.

1.5.3. II. Kılıç Arslan'ın Şahsiyeti ve Ölümü

Anadolu Selçuklu hükümdarı olarak 40 sene saltanat süren II. Kılıç Arslan tarihin en büyük hükümdarlarından biriydi. Devlet şeklini iptidai şeklinden kurtararak gelişmiş bir hale getiren ve Anadolu'nun birliğini sağlayan Sultan II. Kılıç Arslan mükemmel zekâ, azim ve sebatıyla bütün problemleri çözerek ortadan kaldıran biriydi. Sultan II. Kılıç Arslan aynı zamanda usta bir savaş adamıydı. Kendisi şahsen zayıf ve uzun olduğundan büyükbabası gibi cesaret ve yiğitlik konusundan onun kadar meşhur değildi. O, daima araba ve tahtirevan içinde muharebelere iştirak eder ve bütün muharebeyi bizzat kendisi idare eder ve başarı kazanırdı. Bunun dışında II. Kılıç Arslan döneminin ilim ve bilimlerini de hakkıyla öğrenmiş ve hatta İslam hükümdarları arasında felsefeye gönül vermiş bir sultandı. Dolayısıyla sultan, mükemmel derece liberal, aydın fikirli ve serbest düşünceliydi.²⁰⁶

Sultan II. Kılıç Arslan, ülkesini oğulları arasında paylaştırmış ancak onunla oğulları arasındaki tabilik ilişkisi bölüşümün yapıldığı ilk yıllara mahsus kalmış ve daha sonraları bu durum bozulmuştur. Çünkü II. Kılıç Arslan'ın oğulları üzerindeki siyasi hâkimiyeti 1188 sonu ile 1189 başlarına kadar devam edebilmiş, bu tarihten sonra saltanat üzerinde aynı derecede hak talep edebilmek mevkiinde bulunan on bir melik tam bir hareket serbestliği kazanmıştır. Böyle olunca da saltanat varisleri arasında iktidarı elde etme mücadelesi başlamış, memleket on bir melikten en az beşinin hatta II. Kılıç Arslan'ın da içinde bulunduğu bir saltanat mücadelesine sahne olmuştur.²⁰⁷ Böyle bir süreçte II. Kılıç Arslan, veliahtı I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile beraber büyük oğlu Kudbeddin Melik Şah'a karşı Aksaray üzerine yürüdükleri sırada 1192 yılında ölmüştür.²⁰⁸

²⁰⁵ Yinanç, *a.g.e.*, s.319.

²⁰⁶ Yinanç, *a.g.e.*, s.351-352.

²⁰⁷ Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve...*, s.35.

²⁰⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.251.

1.6. I. GIYASEDDİN KEYHÜSREV DÖNEMİ (1192-1211)

I. Gıyaseddin Keyhüsrev, II. Kılıç Arslan'ın oğludur. Kendisi İstanbul'da gurbette iken, II. Kılıç Arslan'ın oğlu olduğunu, Alparslan ve Melikşah soyundan geldiğini ifade etmiştir.²⁰⁹ I. Gıyaseddin Keyhüsrev, çocukluk yıllarından meliklik günleri ve sonrasına kadar ki tutum ve davranışları ile babasının sevgisini kazanmış, Haçlılara karşı ve saltanat mücadeleleri esnasında ortaya koyduğu tavır ve gösterdiği performans ile de babasının gözdesi haline gelmişti. II. Kılıç Arslan da ortaya çıkan siyasi kargaşadan ve gelişmelerden sonra saltanat için en uygun adayın küçük oğlu Keyhüsrev olduğuna karar vermişti.²¹⁰ I. Gıyaseddin Keyhüsrev, babası II. Kılıç Arslan'ın ölümünden (1192) sonra Anadolu Selçuklu Devleti'nin sultanı olmuştur.²¹¹ Ancak beş yıl sonra kardeşi Rükneddin Süleyman Şah'ın Konya üzerine yürüyerek Selçuklu tahtını ele geçirmesi sonucu ilk saltanatı sona ermiş ve sekiz yıllık aradan sonra tekrar sultan olmuştur.²¹²

1.6.1. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Evlilikleri

I. Gıyaseddin Keyhüsrev, daha Uluborlu meliki iken evlendiği ve büyük oğlu I. İzzeddin Keykâvus ve I. Alâeddin Keykubad'ın doğduğu bilinmektedir.²¹³ I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ilk karısı muhtemelen Türk kökenli Müslüman bir kadındır. I. Gıyaseddin tahminen 1163 doğumlu olduğuna göre Uluborlu'daki meliklik döneminde, en azından 1188 yılından önce bu kadın ile evlenmiştir. Eskişehir Seyitgazi ilçesinde bulunan türbede yatanın Ümmühan Hatun olduğu, I. Alâeddin Keykubad'ın annesi ve I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ilk eşi olduğuna dair bir rivayet vardır.²¹⁴ Ancak Gordlevski, I. Alâeddin Keykubad'ın annesi olan kadının

²⁰⁹ Baykara, *a.g.e.*, s.7

²¹⁰ Kaya I. *Gıyaseddin Keyhüsrev ve...*, s.40

²¹¹ Sevim, *Anadolu'nun Fethi...*, s.133-134.

²¹² Gürkan, *a.g.e.*, s.37.

²¹³ Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Sultanları...", s.365.

²¹⁴ Burgu, *a.g.e.*, s.80-81; Rivayete göre; Ümmühan Hatun 1207/1208 yılında rüyasında bir yiğit görmüş ve ona bu bölgeye gelip mezarını yaptırmasını söylemiş. Rüyasında gördüğü bu kişi Battal Gazi'ymiş. Ümmühan hatun rüyayı oğlu Alâeddin'e anlatmış. Oğlu da bir kervan ile annesini o bölgeye göndermiş. O sıralarda mezarın bulunduğu yerde koyun otlatan Kutluca Çoban isminde birisi koyunların bir yerden hiç ot yemediklerini hatta oraya basmadıklarını görmüş. Çoban o gece orada kaldığında gökten nurların indiğini görmüş. Ümmühan Hatun'a bunu anlatınca aradığı yerin burası olduğunu düşünerek buraya, o sırada Tokat meliki olan oğlu Alâeddin Keykubad'a bir türbe yaptırmıştır. bkz. Burgu, *a.g.e.*, s.8, dipnot.269.

Fatıma Hatun olduğunu ve eski bir Bizans kilisesinde gömülü olduğunu yazmaktadır.²¹⁵

Sultan II. Kılıç Arslan'ın ölümünden sonra hükümdar olan I. Gıyaseddin Keyhüsrev, yaklaşık dört yıllık bir saltanatın ardından, Tokat Meliki II. Rükneddin Süleyman Şah'ın 1196 tarihinde Konya'yı kuşatması üzerine, tahtı ona bırakmak zorunda kaldı. Keyhüsrev bundan sonra tahtını tekrar ele geçirmek umuduyla önce Çukurova Ermeni prensi Leon'un, ardından da Elbistan ve Malatya'da bulunan kardeşleri Tuğrul Şah ve Kayser Şah'ın yanına gitti. Ancak o, buralarda fazla kalmayıp Halep'teki Eyyubi hükümdarı el-Melik Adil'in kardeşi Melik Zahir'in yanına geçti, daha sonra Diyarbakır'a oradan da Ahlat'a, Balaban'ın yanına giderek bir müddet oralarda kaldı. Dolaştığı bütün bu yerlerden beklediği desteği bulamayınca da, Trabzon üzerinden deniz yoluyla İstanbul'a gitti.²¹⁶

İstanbul'da Bizans İmparatoru III. Aleksios Angelos (1195-1203) tarafından ilgiyle karşılanan I. Gıyaseddin Keyhüsrev, annesinin Bizans sarayına mensup olması nedeniyle burada fazla yabancılık çekmedi. Bu arada 1204 yılında Latinlerin İstanbul'u işgal etmesi üzerine, imparatorun tavsiyesi ile şehrin yakınlarında bir adaya sahip bulunan Komnenoslar hanedanına mensup Mavrozomes'in yanına gönderildi. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in, burada bulunduğu sırada Mavrozomes'in kızıyla evlendiği anlaşılmakta ve küçük oğlu Keyferidun'nun bu kadından olduğu düşünülmektedir. Kaynaklarda adından söz edilmeyen bu hatunun sonradan Müslüman olup olmadığı bilinmemektedir. Kayınpederinin malikânesindeki ikameti sırasında huzur ve sükûn içinde vakit geçirdiği anlaşılan I. Gıyaseddin Keyhüsrev, kardeşi II. Rükneddin Süleyman Şah'ın vefat etmesi ve daha önceden Selçukluların hizmetine girmiş olan Dânişmendli beylerinin de kendisini tahta davet etmeleri üzerine, ülkesine geri dönerek 1205 yılında ikinci defa tahta geçti.²¹⁷

1.6.2. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Çocuklarının Evlilikleri

I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden sonra geride İzzeddin Keykâvus, Alâeddin Keykubad ve Celaleddin Keyferidun adlarında üç erkek çocuğu

²¹⁵ Gordlevski, *a.g.e.*, s.320.

²¹⁶ Baykara, *a.g.e.*, s.23.

²¹⁷ Cahen, *a.g.e.*, s.61; Çiftçioğlu, *a.g.m.*, s.12-13; Baykara, *a.g.e.*, s. 25-47; Burgu, *a.g.e.*, s.80; Gordlevski, *a.g.e.*, s.328.

bırakmıştır.²¹⁸ Bunlardan Keyferidun ile ilgili kaynaklarda net bir bilgi yoktur. Sadece babası I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölüm haberini aldıktan sonra Antalya'nın yerli halkı ile ayaklandığı ve ayaklanmaya yöneticilik ettiği, dolayısıyla Keykâvus'un Antalya'yı zapt ettikten sonra kendisine üç bölgeden oluşan bir toprak parçası verip uzaklaştırdığı ve adının bir daha duyulmadığı bilinmektedir.²¹⁹

İbn Bibi, I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden (1211) sonra tahta çıkan I. İzzeddin Keykâvus ile kardeşi I. Alâeddin Keykubad arasındaki taht mücadelelerinden bahsederken I. İzzeddin Keykâvus'un, Kayseri kuşatmasında kız kardeşlerinden aldığı 12.000 Mısır altını değerindeki bir nevi başlık olan destarçeyi Ermeni Tekfuru Leon'a vererek kurtulduğunu belirtir. Bu bilgidен, I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in, ismi bilinmediği gibi kiminle evlendiği ile ilgili de kaydı bulunmayan en az bir kızının olduğu anlaşılmaktadır.²²⁰

1.6.3. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Şahsiyeti ve Ölümü

I. Gıyaseddin Keyhüsrev, her türlü bilgiyle donanmış olarak padişahlık makamına uygun yetişen biriydi.²²¹ Doğuştan gelen yeteneği, üstün zekâsı ile ince bir yapıya ve güzel huylu bir kişiliğe sahipti. Ayrıca I. Gıyaseddin Keyhüsrev bütün yarışlardan galip gelen bir şahsiyete sahipti.²²²

I. Gıyaseddin Keyhüsrev, ailenin en küçük çocuğu olmanın verdiği rahatlık ve naz, sonraki hayatında da etkili olmuştur. Türk örfünün en küçük çocuğa verdiği ayrıcalıkları da sonuna kadar kullanmıştır. Bunun yanı sıra I. Gıyaseddin Keyhüsrev, eli açık bir insandı. Özellikle bilenlere, bilginlere ve âlimlere son derece saygılı bir insandı. I. Gıyaseddin Keyhüsrev, bütün saygısına rağmen, siyasete karışanlara karşı sert davranmıştır.²²³

I. Gıyaseddin Keyhüsrev, maceralı hayatına kahramanca veda etmiş Selçuklu sultanlarının en büyüklerinden biridir. O ve iki oğlu zamanında Selçuklular en ihtişamlı dönemini yaşamıştır. Gıyaseddin, oğullarının da uygulayacağı siyaset ile

²¹⁸ Sevim ve Merçil,, *a.g.e.*, s.455.

²¹⁹ Cahen, *a.g.e.*, s.70.

²²⁰ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, 136; Uyumaz "Türkiye Selçuklu Sultanları...", s.366.

²²¹ Muhammed b. Ali b. Süleyman er-Râvendî, *Râhat-üs-Sudûr ve Âyet-üs-Sürûr*, II, (çev. Ahmet Ateş), TTK Yayınları, Ankara, 1999, s.260.

²²² İbn Bibi, *a.g.e.*, I, 44.

²²³ Baykara, *a.g.e.*, s. 45-46.

ticari yollarını güven altında tutmayı büyük görev olarak kabul etmiştir. Ayrıca sadece Türk ve Müslümanların yaşamadığı bir coğrafyada birçok dinden ve ırktan insanların tebaası olduğu bilinciyle müsamaha ve hoşgöründe en üst seviye olmuşlar, halkın refah ve mutluluğunu en büyük amaç saymışlardır.²²⁴

I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Alaşehir savaşında Laskaris'i öldürdükten sonra askerleri kaçmış, Selçuklu askerleri de bırakılan malları toplayıp yağmalamaya başlamışlardı. Bu sırada yalnız kalan Keyhüsrev, o sırada karşısına çıkan bir Frenk askerini kendi askerlerinden biri sanarak aldırış etmemiş, Frenk askeri, Keyhüsrev'in yanından geçerken geri dönüp hançer darbesi ile onu şehit etmiştir.²²⁵ Ölümünden sonra Alaşehir'deki Müslüman mezarlığına gömülmüş olan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in cenazesi buradan alınıp, Selçuklu sınırına kadar Rum askerleri, Selçuklu sınırından sonra da Türk askerleri tarafından taşınarak Konya'ya getirilmiş ve Selçuklu hükümdarlarının yattıkları anıt mezarda törenle toprağa verilmiştir.²²⁶

1.7. RÜKNEDDİN SÜLEYMAN ŞAH DÖNEMİ (1196-1204)

Ailesinin en büyük çocuğu olduğu hususunda fikir birliğinde bulunulmakla birlikte Rükneddin Süleyman Şah'ın doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. Kaynaklarda, Rükneddin Süleyman Şah hakkındaki ilk bilgiye; babası Sultan II. Kılıç Arslan'ın ülkesini oğulları arasında paylaşırması meselesinden dolayı, Süleyman Şah'ın melik tayin edildiği ve idaresine verilen yerler vesilesiyle rastlanılır. Dolayısıyla Süleyman Şah'ın meliklik dönemi öncesi hayatı ile ilgili bilgi çok azdır.²²⁷

Rükneddin Süleyman Şah, Tokat'ta melik olarak hüküm sürdüğü yıllarda, Hıristiyanlara karşı seferler yapmış ve yaptığı fetihler sayesinde memleketini Karadeniz sahillerine kadar genişletmiştir. Rükneddin Süleyman Şah babasının ölümünden sonra sultan olarak ilan edilen kardeşi I. Gıyaseddin Keyhüsrev üzerine yürümüş ve Konya'da sultanlığını ilan etmiştir.²²⁸

²²⁴ Burgu, *a.g.e.*, s.45.

²²⁵ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, 130.

²²⁶ Koca, *a.g.e.*, s.63;

²²⁷ Kaya, *a.g.e.*, s.52.

²²⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.265, 269.

1.7.1. Rükneddin Süleyman Şah'ın Evlilikleri

II. Kılıç Arslan'ın oğlu Rükneddin Süleyman Şah'ın evliliği veya evlilikleri ile kaç çocuğunun olduğu ile ilgili net bilgiler bulunmamaktadır. Ancak Rükneddin Süleyman Şah'ın Behram Şah'ın damadı olduğunu Claude Cahen şöyle belirtmektedir; “Danışmendlilerin, Malatya Beyliği'nin ve pek de önemi olmayan Erzurum Saltuklularının yok olmasından sonra, Selçuklulara karşı Behram Şah büyük bir vasal gibi davranıyordu. Bu durumu, ihtiyar Kılıç Arslan ile oğlu Kudbeddin arasındaki ihtilafı yatıştırmak için gösterdiği çaba ve daha sonra Erzurum'a müdahale eden Rükneddin'e verdiği destek açıklar. Behram Şah, zaten Rükneddin'in kayınbabasıdır.”²²⁹

Bunun dışında Ali Sevim, Gürcü kraliçesi Tamara'nın, âşık olduğu Süleyman Şah'a bir mektupla başvurup evlenmek istediğini belirtmektedir.²³⁰ Osman Turan da Rükneddin Süleyman Şah ile ilgili bu rivayeti şöyle yazar: “II. Kılıç Arslan'ın şehzadeleri arasında kendisine koca bulmak isteyen Gürcistan Kraliçesi Tamara Selçuklu ülkesine ressam gönderip resimlerini yaptırdı. Bunlar arasında Rükneddin Süleyman Şah'ı beğenen kraliçe, II. Kılıç Arslan'a elçi ve mektup gönderdi. II. Kılıç Arslan'a; “Âlemin efendisi, İslam ve Müslümanların sultanı” hitabıyla başlayan bu mektupta memleketinin çok memur ve zengin olduğunu, kendisinin eski melikler arasında ihtişam sahibi bulunduğunu, kendi çocuklarından birinin Davud hanedanının adını ihya edeceğini ve müstakil olarak bu ülkeye hâkim olacağını, din ve itikat ayrılıklarına rağmen kendi tebaasının onun padişahlığında birleşeceğini belirtti. Melik Süleyman Şah'ın güzel ahlak ve hasletlerini (iyi huy) duyduğunu, bu sebeple bu memlekete böyle bir hükümdarın layık olduğunu ve kendisi ile nikâh akdedip sultanların hasretini çeken bu ülkeye gelmesi, bizi müşerref ve düşmanların hasedini defetmesi için hediyeleri hamil elçiler gönderildi. Elçiler mektupları ve bu sözleri arz edince Sultan II. Kılıç Arslan, Melik Rükneddin'i huzuruna çağırıp bu hikâyeyi kendisine tebliğ etmek kararını verdi. Fakat Rükneddin Süleyman kraliçenin bu teklifini dinleyince çok hiddetlendi; bir kâfir kadının işvesine ve dünya hevesine kapılıp Hıristiyan diyarına gidemeyeceğini söyledi; oraya ancak Sultanın yardımı ve fermanı olursa kilise ve manastırları yıkıp yerine cami ve

²²⁹ Cahen, *a.g.e.*, s.53.

²³⁰ Sevim, *Anadolu'nun Fethi...*, s.135.

medrese yapmak, çan yerine ezan seslerini yerleştirmek amacıyla gideceğini arz etti. Babası da oğlunun bu yüce himmetini takdirle karşıladı ve evlilik gerçekleşmedi.”²³¹

Bir efsane gibi görünen bu teklif Gürcü kaynakları tarafından da teyit edilmiş fakat farklı şekilde anlatılmıştır. Rivayete göre; Kraliçe Tamara'nın güzelliğini duyan Süleyman Şah Tamara'ya âşık olmuş ve evlenme teklifi kraliçeden değil Rükneddin Süleyman Şah'tan gelmiştir. Hatta Süleyman Şah, kraliçenin nikâh için şart koştuğu din değiştirmeyi bile göze almış ancak bu durum II. Kılıç Arslan tarafından güçlükle engellenmiştir.²³² Başka bir rivayete göre ise, II. Kılıç Arslan'ın oğlu Rükneddin Süleyman Şah, Tamara'ya âşık olmuş, aşkından vazgeçmeyip Hıristiyan olarak onunla evlenmek için Gürcistan'a gitmiştir. Tamara Rükneddin'le bir süre eğlendikten sonra onu bir cariyesiyle evlendirip ülkesine geri göndermiştir.²³³ Yine DİA'nın “Süleyman Şah” maddesinde; Saltuklu hanedanının bölgedeki hâkimiyetine son verdikten sonra (1202) asıl hedefi olan Gürcistan üzerine yürüyen Süleyman Şah'ın, Gürcü Kraliçesi Tamara'ya bir mektup göndererek Selçuklu tâbiyetine girmeyi kabul edip savaşmadan teslim olmasını, Müslümanlığı kabul ettiği takdirde kendisiyle evleneceğini, Gürcistan'ı da çeyiz olarak kabul edeceğini bildirdiği belirtilmektedir.²³⁴

1.7.2. Rükneddin Süleyman Şah'ın Şahsiyeti ve Ölümü

Sultan II. Kılıç Arslan oğlu Rükneddin Süleyman Şah'a, büyük dedesi ve Anadolu Selçuklu Devleti kurucusunun adını vermiş ve tahta çıkınca da II. Süleyman Şah adıyla anılmıştır. Sonradan Rükneddin lakabını da almış ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin yedinci Sultanı II. Rükneddin Süleyman Şah olarak tarihe geçmiştir.

Rükneddin Süleyman Şah, zeki ve kabiliyetli bir çocuktur. Kardeşleri gibi temel eğitimini anne ve babasından almış, daha sonra o dönemde şehzadelerin eğitim

²³¹ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.278.

²³² Kaya, *I. Gıyaseddin ve...*, s.82.

²³³ Burgu, *a.g.e.*, s.38.

²³⁴ Kaya, “Süleyman Şah II”, *DİA*, s.107; Tamara, Rükneddin'e teklif yapmış, ancak Rükneddin bu teklifi reddetmiştir. Erzurum hâkimi Saltuklu Sultanı II. İzzeddin Saltuk'un oğlu Muzaferüddin Gürcülere esir düşüp fide ile kurtulduktan sonra orda görüp âşık olduğu Tamara ile evlenmek için Gürcistan'a gitmiş, din değiştirerek kraliçe ile bir süre evli kalmış, kraliçenin bıkmaması sonucunda da boşanarak memleketine geri dönmüştür. İşte bu ikilinin kızı olan Rosudan ise Mugiseddin Tuğrul Şah'ın oğlu ile evlenmiştir. Bu Evlilikten doğan “hem David hem de Selçuk soyundan” olan Tamara ile de I. Alâeddin Keykubad'ın oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev evlenmiştir. bkz. Burgu, *a.g.e.*, s.38-39.

merkezi olan Malatya’da öğrenimine devam etmişti ve Türk İslam kültürü ile yetiştirilmişti. Rükneddin Süleyman Şah, devrinde şairliği, edebiyat, felsefe ve hat sanatındaki bilgi ve becerisi ile tanınıyordu.²³⁵

Rükneddin Süleyman Şah, kardeşi I. Gıyaseddin Keyhüsrev’in savunduğu Konya’yı elinden alıp tahta oturmuştur. Kısa süren hükümdarlığı zamanında, Anadolu Selçuklu Devletini iç çatışmalardan kurtarıp milli birliği kurmada çok büyük başarılar kazanmış olan II. Rükneddin Süleyman Şah, Gürcistan seferine gitmekte iken Konya-Malatya arasında hastalanıp hayata gözlerini yummuştur.²³⁶

1.8. III. KILIÇ ARSLAN DÖNEMİ (1204-1205)

Selçuklu tarihinde III. İzzeddin Kılıç Arslan adı ile çıkan hükümdarın saltanatı çok kısa sürmüştür. Rükneddin Süleyman Şah’ın Tokat melikliği zamanından beri hizmetinde bulunan Nuh Alp, Tüz Beg ve diğer bazı beyler, Sultan Rükneddin Süleyman Şah’ın vasiyeti üzerine tahta daha küçük yaşta bulunan oğlu III. Kılıç Arslan’ı geçirdiler. III. Kılıç Arslan zamanında Isparta alınmış, İslam, Ermeni ve Rum hükümdarları haraçlarını göndermeye devam etmişlerdir. Bunun yanı sıra Haçlıların 1204 yılında İstanbul’da bir Latin krallığı kurmaları üzerine İznik’te yeni bir Rum devleti kuran Laskaris de sadık kalacağını bildirmiştir.²³⁷

Ancak Selçuklu Uç Türkmenlerinin reisleri olan Yağlıbasan’ın oğulları Muzaffereddin Mahmud, Zahirreddin İli ve Bedrettin Yusuf ile diğer bazı beyler I. Gıyaseddin Keyhüsrev’i tekrar Selçuklu tahtına çıkarmak istiyorlardı. Bu beyler, II. Kılıç Arslan’ın ölümünden sonra I. Gıyaseddin Keyhüsrev’in hizmetine girmişlerdi. Bunun için hemen harekete geçen bu beyler I. Gıyaseddin Keyhüsrev’e karşı bağılıklarının gereğini yerine getirmek ve vefa borçlarını ödemek istiyorlardı. Bir çocuğun Selçuklu tahtına oturmasını kabullenemiyorlardı. Sultanlık tecrübesi olan biri varken küçük bir çocuğun sultan olması nefse dokunacak bir davranıştı ve bu sebeple hoş görülüyordu. Dolayısıyla bu beyler bir elçi göndererek I. Gıyaseddin’i davet ettiler.²³⁸ Saltanatı 8 ay süren III. Kılıç Arslan, amcası I. Gıyaseddin Keyhüsrev’in gelmesi üzerine Şubat 1205’te tahttan indirildi.

²³⁵ Kaya, *I. Gıyaseddin ve...*, s. 52-53.

²³⁶ Sevim ve Merçil, *a.g.e.*, s. 450-451.

²³⁷ Atçeken ve Bedirhan, *a.g.e.*, s.205.

²³⁸ Kaya, *I. Gıyaseddin ve...*, s.112.

I. Gıyaseddin Keyhüsrev her ne kadar başlangıçta III. Kılıç Arslan'ı himaye ettiyse de sonradan sözünden dönerek onu Tokat melikliğine göndermek şöyle dursun aksine hareketini engellemek ve hapsedilmek üzere Kevele Kalesine gönderdi. Hizmetindeki beyleri ve emirleri de yakalatarak hapsedti. Bir müddet sonra da saltanatı emniyete almak ve sonrasında da kendi evladına temin edebilmek için henüz geç yaşta olan yeğenini öldürttü.²³⁹

III. Kılıç Arslan'ın, evlilik yapıp yapmadığı veya çocuklarının olup olmadığı ile ilgili kayıtlar bulunmamaktadır.

1.9. I. İZZEDDİN KEYKÂVUS DÖNEMİ (1211-1220)

Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden sonra Konya'da toplanan devlet büyükleri ve komutanlar, bir an önce otorite boşluğunu giderebilmek için I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in oğullarından Malatya Meliki İzzeddin Keykâvus, Tokat Meliki Alâeddin Keykubad ve Koyluhisar Meliki Celaledin Keyferidun'dan hangisinin tahta çıkarılması konusunda aralarında görüştiler. Maraş sahibi İbrahim oğlu Nusratuddin Hasan, taht için büyük oğul İzzeddin Keykâvus'u aday gösterince, devlet büyükleri diğer şehzadeler üzerinde hiç durmadılar. Onun teklifini oybirliği ile kabul ettiler ve hiç vakit kaybetmeden de Konya'dan Kayseri'ye hareket ettiler.²⁴⁰ Böylece Kayseri'de toplanan devlet erkânının I. Keyhüsrev'in büyük oğlu Malatya Meliki olan I. İzzeddin Keykâvus'u saltanat tahtına geçirmeye karar verip, onu Kayseri'ye davet etmeleri sonucunda şehre gelen I. Keykâvus, 20 Temmuz 1211'de törenle Selçuklu tahtına oturdu.²⁴¹

1.9.1. I. İzzeddin Keykâvus'un Evlilikleri

I. İzzeddin Keykâvus'un meliklik döneminde evli olup olmadığı bilinmemektedir. I. İzzeddin Keykâvus, babasının yerine tahta çıktıktan sonra, Emir Mübârizeddin aracılığıyla Erzincan hükümdarı Behram Şah'ın kızı ve aynı zamanda halasının da kızı olan Selçuk Hatun'la²⁴² evlenmiştir.²⁴³ I. İzzeddin Keykâvus'un

²³⁹ Yinanç, *a.g.e.*, s.385.

²⁴⁰ Koca, *a.g.e.*, s.21.

²⁴¹ Sevim ve Merçil, *a.g.e.*, s.55

²⁴² Behram Şah'ın II. Kılıç Arslan'ın kızından olma kızına Selçuk Hatun denildiği gibi, İlhanlılara, Mengüçöklere ve Abbasilere gelin gitmiş Selçuk sülalesinden olan kızlara da Selçuk Hatun denilmiştir. Bu sebeple meşhur bir hükümdarın kızları ile evli olanların çocukları da muhtemelen o hükümdarın ismini unvan olarak kullanmış olabilirler. bkz. Burgu, *a.g.e.*, s.57.

Melik Behram Şah'ın kızıyla evlenmesi, Selçuklu Devleti'nin ulaştığı refah düzeyini yansıtmakla birlikte, iki hanedan arasındaki yakınlığı ve dostane münasebetleri daha da kuvvetlendirmesi açısından önemlidir.²⁴⁴

I. İzzeddin Keykâvus, yapılan istişarelerden sonra karar verilince devlet büyüklerinden Mübârizeddin'i elçi olarak hediyelerle Erzincan'a gönderdi. Elçi, Behram Şah tarafından karşılandı ve misafir edildi. Mübârizeddin ertesi gün mecliste sultanın mektubunu öpüp Erzincan hükümdarına takdim etti ve mesele üzerine açıklamalarda bulundu. Behram Şah bu teklifi iftiharla kabul ettiğini, yalnız çeyiz hazırlıkları için üç ay süre istediğini bildirdi. Behram Şah elçiyi büyük ihsanlarla yolcu ederken, sultana yazdığı cevapta da memnuniyetini bildirdi. Bunun üzerine de Behram Şah her taraftan usta sanatkârlar, terziler getirterek güzel elbiseler, yüzükler, mücevher, altın ve gümüş takımlar hazırlattı ve her ülkeden hediyelik eşya getirtti. Böylece hazırlığı tamamlanınca meşhur âlimlerden Kadı Şerefeddin'i nikâh akdi için, köleleri ile birlikte Sivas'ta bulunan I. İzzeddin Keykâvus'a gönderdi.²⁴⁵

I. İzzeddin Keykâvus ertesi gün, Oğuz töresine göre sarayda genel bir kabul ziyafeti emretti. I. İzzeddin Keykâvus'un Behram Şah'ın kızıyla düğünü sırasında Kazvinli, Deylemli, Rum ve Frenk serhengler (çavuş), ellerinde bayrakları ve hançerleriyle sultanın etrafında yerlerini aldılar.²⁴⁶ Onların her birinin önüne altın ve gümüşle işlenmiş tabaklar içinde ve üzerlerinde rakamla yazılı olarak 1000, 500, 200, 100 ve 50 miskal²⁴⁷ ağırlığında altınlar koydular. İki tarafın vekil ve şahitleri huzurunda Kadı Sadrüddin Lehaveri, I. İzzeddin Keykâvus ile Behram Şah'ın kızı olan Selçuk Hatun'u, 50.000'i muaccel ve 50.000'i müeccel olmak üzere, 100.000 kıvıltın altın dinar mihr mukabilinde nikâhlarını kıydı. I. İzzeddin Keykâvus, nikâh merasimi son bulunca Mübârizeddin'i gelini getirmek üzere yolcu etti. Ertesi gün

²⁴³ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.343; Faruk Sümer, "Keykâvus I", *DİA*, Ankara, 2002, XXV, 353; Sevim, *Anadolu'nun Fethi*, s.143.

²⁴⁴ Atçeken ve Bedirhan, *a.g.e.*, s. 92.

²⁴⁵ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, 193-194; Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.344.

²⁴⁶ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, 194.

²⁴⁷ Miskal; altın, gümüş, ilaç ve gülyağı gibi değerli şeylerin tartılmasında kullanılan bir ağırlık ölçüsü birimini ifade eder. Kur'an-ı Kerim'de sekiz yerde "ağırlık" anlamında geçmektedir. Halife Abdülmelik'in bastırıldığı İslâm'a has ilk altın sikkelerin (dinar) ağırlığı da 4,25 gr. geldiği için halk arasında miskal ve dinar kelimeleri dönüşümlü bir şekilde kullanılmıştır. Cahiliye döneminden beri değişmezliği sabit olan, numismatik verilerin de desteklediği genel kanaate göre metrik değeri 4,25 grama karşılık gelen miskaller esas alınmıştır. bkz. Cengiz Kallek, "Miskal", *DİA*, Ankara, 2005, XXX, 183.

gelin alayının haberini alan Sultan, düğün merasimine başlanmasını, şehrin süslenmesini ve sarayın hazırlanmasını emretti. Bütün hatunlar, emirler ve büyükler gelini karşılamaya çıktılar. Gece vakti iki tarafın hatunları altın bilezikler ve ipek elbiseler ile Selçuki Hatun'un arkasından, mum ve meşalelerin ışıkları içinde Sivas'a girdiler ve gelini saraya yerleştirdiler. Gece müzik ve eğlencelerle geçti. Ertesi gün Sultan tahta çıkıp Erzincan beylerini oturttu çalgı sesleri içinde yemek yediler. Düğün bir hafta sürdü ve böylece sona erdi.²⁴⁸

I. İzzeddin Keykâvus cömertliğiyle tanınan bir sultandı. Bu cömertliğini Selçuk Hatun'la evlenirken de gösterdi, I. İzzeddin Keykâvus, gelin Erzincan'dan Konya'ya getirilince, son derece memnun olmuş ve gerdekten çıkınca da Emir-i meclis Mübârizeddin'e, gelini getiren Kadı Şerafeddin ile Erzincan beylerine hilatlerle birlikte türlü hediyeler vermesini emretti. Mübârizeddin de Sultanın emri gereğince, 500 hilat, 700,000 dinar, 100 baş at ve 100 baş deveden oluşan muazzam bir hediye paketini Kadı Şerafeddin'e teslim etti. Kadı da verilen bu hediyeleri adamlarına dağıttı.²⁴⁹

Bu evlilik ile ilgili olarak İbn Bibi kesin bir tarih vermemekle birlikte, Müneccimbaşı 1216-1217 tarihini vermektedir.²⁵⁰ Osman Turan ise bu evliliğin 1216-1218 yılları arasında gerçekleşmiş olacağını ve Sultan I. İzzeddin Keykâvus'un daha önce evlenmemiş olduğunu kaydeder.²⁵¹ Sultan I. İzzeddin Keykâvus'un kesin olmamakla birlikte, saltanatının son yıllarında gerçekleştirmiş olduğu bu evlilikten çocuğunun olmadığı veya varis olarak bırakacağı erkek çocuğunun olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü onun yerine kardeşi I. Alâeddin Keykubad geçmiştir.

1.9.2. I. İzzeddin Keykâvus'un Şahsiyeti ve Ölümü

I. İzzeddin Keykâvus, azim, irade ve isabetli görüşe sahip bir hükümdardı. Saltanatı esnasında, devlete hem geniş topraklar kazandırmayı başardı, hem de özellikle iktisadi bakımdan sağladığı imkânlarla büyük kazanç kapıları açtı. Sultan

²⁴⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.344-345.

²⁴⁹ Koca, *a.g.e.*, s.89.

²⁵⁰ Müneccimbaşı, *a.g.e.*, s.83.

²⁵¹ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.345, dipnot.117.

Keykâvus, İslam ve Hıristiyan hükümdarları nezdinde Selçuklu sultanlarının itibarlarının ve siyasi nüfuzlarının artmasına etken olmuştur.²⁵²

Sultan I. İzzeddin Keykâvus'un karakterinin en belirgin özelliği, onun son derece hassas ve duygulu olmasıdır. Bununla birlikte son derece vefalı ve cömert bir hükümdardı. I. İzzeddin Keykâvus, otoritesi önünde engel tanımaz bir hükümdar olmasına rağmen, kararlarında tamamen katı değildi. Sultan I. İzzeddin Keykâvus'un karakterinin olumsuz yanları da vardır. Birçok hükümdar gibi o da kindar ve şüpheci idi. Ayrıca batıl inançlara da sahipti. Müneccimlerin gelecek hakkında yorumlara büyük değer verirdi. Mesela, müneccimlerine talihine uygun uğurlu bir gün tayin ettirmeden fethettiği Sinop'a girmemiştir.²⁵³

Sultan I. İzzeddîn Keykâvus Halep yenilgisinin intikamını almak için 1219 yılında Sivas'ta hazırlık yaptırdığı sırada, verem hastalığından kurtulamayarak, 1220 yılı başında vefat etti. Sivas'ta inşa ettirdiği darüşşifadaki türbesine defnedildi. Dokuz yıllık kısa saltanatı, Anadolu Selçukluları'nın en parlak devirlerindedir.²⁵⁴

1.10. I. ALAEDDİN KEYKUBAD DÖNEMİ (1220-1237)

Alâeddîn Keykubâd, I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ortanca oğlu ve İzzeddin Keykâvus'un halefidir. 1192'de Konya'da doğmuştur. Babası I. Gıyaseddin Keyhusrev, 1196'da tahtı kardeşi Rükneddin Süleyman'a bırakmak mecburiyetinde kalıp gurbet hayatına çıktığında Alâeddin Keykubad ağabeyi I. İzzeddîn Keykâvus'la birlikte babasının yanında bulundu. I. Gıyaseddin Keyhusrev 1205 yılında yeniden Selçuklu tahtına geçince I. Alâeddin Keykubad'ı Tokat'a melik tayin etti. Babasının Alaşehir savaşında ölümü üzerine, ağabeyi I. İzzeddin Keykâvus en büyük oğul olduğu için devlet erkânı tarafından Kayseri'de sultan ilân edilince Keykubad ağabeyinin hükümdarlığını kabul etmeyip ittifakına aldığı Ermeni Kralı Leon ve Erzurum meliki olan amcası Mugisüddin Tuğrul Şah ile birlikte Kayseri'yi kuşattı. Ancak sonuç alamayıp Ankara Kalesi'ne çekildi, erzak stoku tükenince kendisine ve Ankara halkına zarar verilmemesi şartıyla teslim oldu ve hapse atıldı (1212). I.

²⁵² Nejat Kaymaz, *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyâsü'd-Din Keyhüsrev ve Devri*, TTK Yayınları, Ankara, 2009, s.12.

²⁵³ Koca, *a.g.e.*, s. 87-90.

²⁵⁴ Emine Uyumaz, "Yükseliş Dönemi (I. İzzeddîn Keykâvus ve I. Alâeddîn Keykubâd Devri)", *Türkiye Selçuklu Tarihi*, (ed. Gülay Öğün Bezer), Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.115.

İzzeddin Keykâvus kardeşini öldürmek istediye de hocası Mecdüddin İshak²⁵⁵ buna engel oldu. I. Alâeddin Keykubad, İzzeddin Keykâvus'un vefatı üzerine hapisten çıkarılıp Sivas'ta hükümdar ilân edildi (1220).²⁵⁶

1.10.1. I. Alâeddin Keykubad'ın Evlilikleri

I. Alâeddin Keykubad'ın meliklik döneminde evli olup olmadığı ile ilgili kayıtlar bulunmamaktadır. I. Alâeddin Keykubad'ın sultanlık döneminde evlendiği ilk kadın ise Kyr Vart adlı bir Rum'un kızıdır. I. Alâeddin Keykubad, yaklaşmakta olan Moğol tehlikesi karşısında bazı tedbirler alıp bir müddet Kayseri'de kaldıktan sonra, Moğolların Anadolu'ya yönelik herhangi bir istilası söz konusu olmadığını düşünerek fetih hareketlerinde bulunmayı tercih etti.²⁵⁷ Bunun üzerine Sultan, çevresinde bulunan bazı beylerin de teşviki ile Alanya'nın fethine karar verdi. Buranın hâkimi Kyr Vart adında bir Rum'du. Kyr Vart, I. Alâeddin Keykubad'ın hücumlarına dayanamayacağını anlayınca Antalya subaşı Mübârezzeddin Ertokuş'a elçi gönderip kendisine ikamet edebileceği bir yer verilirse, kaleyi teslim edeceğini bildirdi.²⁵⁸ Bu sözlerden hoşlanan Sultan I. Alâeddin Keykubad, "Bu adam, iyi yetişmiş, bilgili ve akıllı biridir. Onun isteklerini yerine getirmek gerekir. Eğer onun sadakat niyetinin bağlarını akrabalık yoluyla güçlendirme isteğimizi en kısa zamanda ona duyurursak, o zaman onun bize olan güveni daha da artar, bizim denizimizden dostluk şerbeti içer" dedi.²⁵⁹ Alâeddin Keykubad'ın bu sözlerinden oldukça memnun kalan Kyr Vart, böyle bir isteğe razı olduğunu, gelen haberciyle sultana bildirdi. Akabinde de, kızlarından birini, gerekli hazırlıklar tamamlandıktan sonra, sultanın harem dairesine gönderdi. Sultan da ona habercilerle Akşehir'in emîrlik menşuruyla, zengin gelirlere sahip birkaç köyün mülkiyetini verdiğini belirten bir yazıyı gönderdi. İktâ ve temlik menşurunu inceleyip, izdivaç işinin de tamamlandığını duyan Kyr

²⁵⁵ Mecdüddin İshak, meşhur Sadreddin Konevi'nin babasıdır. Rükneddin Süleyman Şah tahta geçince Türkiye'de kalmamış, Şam diyarına göç etmişti. I. Gıyaseddin ikinci sefer tahta oturunca Mecdüddin'i Konya'ya davet etmiştir. bkz. Burgu, *a.g.e.*, s.91

²⁵⁶ Emine Uyumaz, *Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi (1220-1237)*, TTK Yayınları, Ankara, 2003, s.11-17; Faruk Sümer, "Keykubad I", *DİA*, Ankara, 2002, XXV, 358; Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.347-348.

²⁵⁷ Ali Sevim ve Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi, Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, TTK, Ankara, 1989, s.154-155.

²⁵⁸ Uyumaz, "Yükseliş Dönemi...", s.118.

²⁵⁹ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, 266.

Vard, bu duruma çok sevindi. Nitekim ertesi gün sultanın karargâhına giderek ondan af dileyip, saygısını sundu (1221)²⁶⁰

Selçuklu sarayına gelin olarak giden bu kadının adıyla ilgili mevcut bilgi yoktur. Yalnız I. Alâeddin Keykubad'ın evlendiği bu kadına kendi dinine dokunmayacağına dair söz verdiği bilinmektedir. Nitekim II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in, İstanbul Latin İmparatoru Baudouin'e yazdığı bir mektubunda, annesinin Hristiyan olduğunu ve babasının sağlığında iken dinini muhafaza ettiğini söylemesi, bu gerçeği teyit etmektedir. Ancak bu hatun bir süre sonra Selçuklu sarayındaki hayat tarzını yakından gördüğü için Müslüman olmuş ve Mahperi Hatun adıyla tanınmıştır.²⁶¹

I. Alaeddin Keykubad'ın oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde yaşanan Köseadağ savaşı sonucunda gerek devlet büyükleri gerekse halk arasında Moğolların istila ettikleri ülkelerde uyguladıkları zulüm ve dehşet nedeniyle büyük bir panik baş göstermiş, Anadolu şehirlerinde yaşayan pek çok kimse Suriye'deki Eyyubi emirliklerine sığınmak için evlerini terk ederek göçe başlamışlardı. Yollar Moğol istilasından kaçan insanlarla dolmuş, daha kısa bir süre önce I. Alâeddin Keykubad devrinin bütün haşmetini yaşayan Selçuklu şehirleri harap ve viran bir hale dönmüştü.²⁶² Bu sırada Kayseri'de bulunan Mahperi Hatun bu tahribattan haber alınca kızını, kölelerini, cariyelerini ve servetini alarak Kilikya memleketine gitmiş ve kral Haitum'un (Hatun) babası olan, aynı zamanda yardımını konusunda II. Gıyaseddin'i aldatan, yardımını hadiselerin sonucu belli oluncaya kadar geciktiren Baron Konstantin'e iltica etmişti. Moğollar, valide sultanın burada bulunduğunu

²⁶⁰ Çiftçiöğlü, *a.g.m.*, s.13-14; Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.358; İbn Bibi'ye ait Selçuknâme'nin M. Halil Yinanç tarafından yapılan tercümesinde Alâeddin Keykubad'ın, Kyr Vart'ın kızlarından biriyle evlendiği kaydedilmektedir. bkz. İbn Bîbî, *Selçuknâme*, (çev. Mükrimin Halil Yinanç, haz. Refet Yinanç-Ömer Özkan), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010, s.79; Ancak eserin Mürsel Öztürk tarafından yapılan çevirisinde, Kalonoros kalesinin fethi esnasında Kyr Vart'ın daha önce satın aldığı edepli ve namuslu seçkin kadınlardan birini Sultan Alâeddin'in haremine ve ailesinin fertleri arasına gönderdiğini söyler. bkz. İbn Bibi, *a.g.e.*, I, 266; Bu söylenen kişi Huand Hatun ise Sultanın evlendiği ilk kadın Kyr Vart'ın kızı değildir. Huand Hatun'un Kayseri'de yaptırdığı caminin kitabesinde "Safvetü'd-dünya ve'd-din" ifadesi geçer ki bu ifade genel teamülde herhangi bir hükümdarın ailesinden olmayan veya cariye olan sultan eşleri için kullanılmıştır. Fakat tarihçiler arasında onun Kyr Vart'ın kızı olduğu hakkında genel bir kanı bulunmaktadır. bkz. Burgu, *a.g.e.*, s.189.

²⁶¹ Kemalöğlü, "Türkiye Selçuklularında Gayr-ı Müslim...", s.176; Çiftçiöğlü, *a.g.m.*, s.14.

²⁶² Süleyman Özbek, "Türkiye Selçukluları-Eyyubiler Arası Siyasi Münasebetler Üzerine (1175-1250)", Mehmet Ersan, *Prof. İsmail Aka Armağanı*, Haz. Nejdet Bilgi, Beta Basım Yayın, İzmir, 1999, s.443.

anlayınca kralın babası Pali'ye müracaat ederek onu istediler. Bazılarının anlatışına göre Pali Moğolları (Tatarlar) hoşnut etmek için onlara “filan ve falan şahsiyetler benim yanımdadır, haber gönderin de size teslim edeyim” tarzında bir mektup göndermişti. Moğollar da elçiler gönderip valide sultanı teslim aldılar. Valide sultan böylece esir edilmiş ve serbest bırakılmamıştır.²⁶³

Dindarlığının yanında hayır işlerine olan düşkünlüğüyle de bilinen Mahperi Hatun, kocası I. Alâeddin Keykubad'ın ölümünden bir yıl sonra (1238 yılında) Kayseri'de; câmi, medrese ve türbeden oluşan bir külliye inşa ettirmiştir. Nitekim Kayseri'deki hamamların en eskilerinden biri olan Huand (Hunat) Hamamı, Hunat Camii ve Medresesi ile Tokat'ın Pazar ilçesinde yer alan Mahperi Hatun Kervansarayı Mahperi Hatun tarafından yaptırılmıştır.²⁶⁴ Mahperi Hatun'un inşa ettirmiş olduğu külliyenin türbe kitabesindeki kayıtlarda O: “Kadınların melikesi, çağının Meryem'i, zamanının Hatice'si, zâhide, âbide, seyyide, setire, saide, mücâhide ve şehide” gibi sıfatlarla övülmektedir. Kitabede ayrıca onun, II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi olduğu ve oğlundan sonra vefat ettiği de ifade edilmektedir.²⁶⁵

I. Alaeddin Keykubad'ın ikinci evliliği olduğu düşünülen Eyyubi sultanı El-Adil'in kızı arasında gerçekleşen nikâh akdi de her iki devlet arasındaki ilişkiler açısından önemli bir yer tutar.²⁶⁶ I. Alâeddin Keykubâd, 1226 yılında Diyarbakır Artuklu Meliki Mesud'un Selçuklular aleyhine ittifaklarda bulunması üzerine doğuya yönelerek Malatya'da topladığı bir orduyu onun üzerine göndermişti. Selçuklu ordusu müttefik Artuklu-Eyyubi ordularına karşı üstünlük sağlamasına rağmen I. Alaeddin Keykubad, Harzemşahlar ve Moğol tehlikesi karşısında komşu devletler ile daha yakın ilişkiler kurmayı düşündü.²⁶⁷ Bu vesileyle devrinin en önemli politik dehalarından biri olan I. Alaeddin Keykubad, Eyyubilerle ilişkilerini düzeltme

²⁶³ Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II, 542-543.

²⁶⁴ Ahmet Recep Tekcan, *Anadolu Selçuklu Devleti Merkezi Şehirlerinden Konya ve Kayseri'de Şehir Hayatı*, GÜSBE Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Bilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2012, s. 247, 250-71; Ali Taştan, *Türkiye Selçukluları Zamanında Tokat ve Çevresindeki Kervansaraylar*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi SBE Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Bilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat, 2010, s.48.

²⁶⁵ Kemaloğlu, “Türkiye Selçuklularında Gayr-ı Müslim...”, s.177.

²⁶⁶ Sevim ve Merçil, *a.g.e.*, s.459.

²⁶⁷ Turgay Çinkırdaklı, *Türkiye'de Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretiminde Selçuklu Tarihi'nin Yeri ve Önemi*, DEÜSBE Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti tarihi Programı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2013, s.24.

yoluna gitti. Bu amaçla Kâhta kuşatması sırasında esir düşmüş olan İzzeddin b. Bedr'i serbest bıraktığı gibi Melik Eşref'in kız kardeşi ile evlenmek isteğiyle Eyyubi ülkesine elçi gönderdi.²⁶⁸ Sultan Alâeddin Keykubad'ın teklifi kabul edilmiş olup Sultan, Eyyubi sultanlarından El-Adil'in kızı Melike Adiliye (Gaziye Hatun) ile evlenerek, iki hanedan arasında akrabalık bağı tesis edilmiştir.²⁶⁹

I. Alaeddin Keykubad bu evlilik kararını, devlet işlerinin görüşüldüğü bir sırada almış ve Naib Hokkabazoğlu Seyfeddin'e Eyyubilerle akrabalık kurma fikrini açarak gerekli hazırlıkların yapılmasını emretmişti. Devletin hazineleri ve elbiselerin muhafaza edildiği depo açılarak kıymetli mücevherler, kumaşlar, atlar ve katırlar ile Horasan ve Irak'ta imal edilmiş eşyalardan oluşan büyük bir hazine önemli birkaç kişi ile birlikte Melik El-Adil'in kızı Gaziye Hatun'u istemek üzere Hokkabazoğlu Seyfeddin idaresinde Şam'a doğru yola çıkarıldı. Heyet Malatya'ya varmıştı ki, Hokkabazoğlu Seyfeddin²⁷⁰ hastalanarak öldü. Bu haberi alan I. Alaeddin Keykubad onun yerine Caşnigir Şemseddin Altunaba'yı Malatya'ya gönderdi. Caşnigir Şemseddin Malatya'ya gelip işleri yoluna koyduktan sonra yol için gerekli tedbirleri alarak Şam'a doğru yola çıktı. Bu sırada İzzeddin b. Bedr elçilik heyetinin gelmekte olduğunu haberini alınca durumu Eyyubi Meliklerine bildirdi. Sultan I. Alaeddin Keykubad'ın, İzzeddin b. Bedr ve diğer Eyyubi esirlerine iyi muamele etmesinden etkilenen Adiloğulları, aradaki kırgınlığı daha fazla devam ettirmemek için büyük hürmet ve misafirperverlik ile elçilik heyetini karşıladılar.²⁷¹ Ertesi gün Şam'da toplanmış olan Melik el-Muazzam, Melik el-Eşref, Melik el-Gazi, Melik Fahreddin nikâh akdi için kadıyı ve Şemseddin Altunaba'yı davet ettiler. Nikâh kıyılıp, Şemseddin Altunaba'nın getirdiği hediyeler dağıtıldıktan sonra şeker ikram edildi. Ancak, gelinin çeyizinin hazırlanması için bir müddet Caşnigir Şemseddin Altunaba

²⁶⁸ Önder Kaya, "Eyyubi Meliklerinden el-Eşref Musa'nın Artuklu Melikleriyle İlişkileri", *Eyyubiler; Yönetim, Diploması, Kültürel Hayat*, (ed. Önder Kaya), Küre Yayınları, İstanbul, 2012, s.280; Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.426.

²⁶⁹ Gülay Ögün Bezer, "II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Moğol İstilas(1277'ye Kadar)", *Türkiye Selçuklu Tarihi*, (ed. Gülay Ögün Bezer), Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.134.

²⁷⁰ Hokkabazoğlu'nun ölümünden sonra kız isteme işi tamamlanıp düğün için Malatya'ya giden I. Alâeddin Keykubad da aynı yerde çok kuvvetli bir rahatsızlığa yakalandı. Boynunda şişen ular onu hayattan vazgeçirecek şekildeydi. Bu iki olayın Malatya'ya denk gelmesi bir tesadüf müdür? Yoksa oğlu II. Gıyaseddin'i tahta çıkarmak için Huand Hatun'un (Mahperi Hatun) bir komplosu mudur? Kaynaklarda böyle bir ima olmasa da Huand Hatun'un kocasını evlilikten vazgeçirebilmek için Süryani hekimleri kullanarak önce Hokkabazoğlu'nu sonra kocasını zehirletme ihtimali kayda değerdir. bkz. Burgu, *a.g.e.*, s.190.

²⁷¹ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.371; Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Sultanları...", s.373.

misafir edildi. O da bu esnada Sultan I. Alâeddin Keykubad'a isteği doğrultusunda işlerin halledildiğini, ancak gelini karşılamak için Malatya'ya kadar gelecek olursa Eyyubi Melik'lerine karşı bir nevi lütuf ve nezaket göstermiş olacağını arz eden bir mektup gönderdi. Bu haber üzerine I. Alâeddin Keykubad derhal Malatya'ya hareket etti. I. Alâeddin Keykubad şehre vardığında düğün hazırlıklarının başlamasını ve her tarafın süslenmesini emretti. Harput Meliki de Sultan'ın sağdıçlığı ile şereflendirilmişti. Bir hafta devam eden eğlencede her tarafa altın ve gümüş paralar saçıldı. Sultan ertesi sabah da Şam'dan gelen misafirlere bol ihsanlarda bulunup ülkelerine dönme izni verdi. Ayrıca, yeni eşi Gaziye Hatun'a da büyük bir servet takdim ettikten sonra düğün alayı Kayseri'ye doğru hareket etti. Yolda uğradıkları her şehirde düğün merasimleri tertip edilmekteydi. Bu merasimler Sultan'ın ve düğün alayının Antalya'ya varışına kadar devam etti²⁷²

Gerek Eyyubi'ler gerekse Alâeddin Keykubad açısından son derece önemli olan bu düğüne Anadolu, Mısır, Şam ve Musul'dan çalgıcılar, hokkabazlar ve oyuncular katılmıştı. Çeşitli eğlencelerin düzenlendiği düğün ihtişam içinde bir hafta sürdü.²⁷³

II. Gıyaseddin Keyhüsrev iktidara gelince Melike-i Adiliye (Gaziye Hatun) Ankara'da yayın kirişi ile boğularak öldürüldü.²⁷⁴ İbn Bibi hayırla yâd ettiği Gaziye Hatun'un ölümünü şu şekilde yazar; "Her hareketinde asil yaratılışının izleri görülen, son derece iffetli ve namuslu olan bu merhume, cellâtlar gelmeden önce izin alıp abdestini yeniledi. Hayatına veda etmek için, içinden gelerek iki rekât namaz kıldı. Yüzünü dua kıblesi olan göğe çevirerek, "Allah'ım ben senin kulunum ve kulunun zulüm görmüş, ümitsizliğe düşmüş, değersiz kızıyım. Benimle çocuklarım arasına karanlık perde koydular. Ruhumu ve vicdanımı köreltip kanımı akıtmaya niyet ettiler. Allah'ım çocuklarımı sana emanet ediyorum. Onları koru. Sen tövbeleri kabul eder, kullarına acırsın" dedi. O an orada bulunan saray hocaları bu duayı ezberleyip bir yere kaydettiler. Merhume devamlı, "Zalimlere hak ettikleri cezayı ver. Bana acı ve beni bağışla, tövbelerimi kabul et" dedikten sonra başörtüsünü iki üç kat dolayıp yüzünü kapayarak Kibleye dönüp oturdu. Hizmetçilerle helalleşti. Kelim-i şahadet

²⁷² Uyumaz, "Türkiye Selçuklu-Eyyubi...", s.193-194.

²⁷³ Metin, *Selçuklular Döneminde...*, s.:66.

²⁷⁴ İbn Bibi, *a.g.e.*, II, 27; Mehmet Ali Hacıgökmen, "Türkiye Selçuklu Devlet Adamlarından Esededdin Ayaz", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (2010), s. 479-480.

getirip Kuran okumaya başladı. Cellâtlar gelip böyle dünya iffetlisi bir kadını cennet bahçesine gönderdiler.”²⁷⁵

Sultan I. Alâeddin Keykubad’ın, amcası Mugiseddin Tuğrul Şah’ın ölümünün ardından ve oğlu Rükneddin Cihan Şah’ın melikliği döneminde, amcasının bir kızıyla da evlendiği bilinmektedir. Abu’l-Farac’a göre; I. Alâeddin Keykubad, Eyyubi hükümdarı Melik Eşref ile birlikte Erzurum’u almak için amcasının oğlu Cihan Şah’ın üzerine yürümüş ve Cihan Şah esir düşmüştü. Şehrin içindekiler esir düşen emirlerinin öldürülmeyeceğine dair sultan I. Alâeddin Keykubad’a ant içirdikten sonra şehri teslim ettiler. Erzurum emirinin kız kardeşi o sırada şehrin içinde bulunuyordu. Sultan I. Alâeddin Keykubad çoktan beri onunla evlenmeye istekli idi, fakat kardeşi Cihan Şah razı olmuyordu. Sultan bu kadını almakla zaferi kazanmaktan daha fazla sevindi. Fakat kısa bir süre sonra bu kadın kardeşi Cihan Şah’ın serbest bırakılmasını istemiş, sultan bu yüzden ona kızmış, onu öldürtmüş, üstelik kardeşini de denizde boğdurtmuştur.²⁷⁶

1.10.2. I. Alâeddin Keykubad’ın Çocuklarının Evlilikleri

Alaeddin Keykubad’ın eşi Mahperi Hatun’dan II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve ismi bilinmeyen bir kızı doğmuştur. I. Alâeddin Keykubad’la Gaziye Hatun’un evliliğinden de İzzeddin Kılıç Aslan, Rükneddin ve Melike Hatun dünyaya gelmiştir.²⁷⁷ Ancak kaynaklarda, I. Alaeddin Keykubad’ın bir kızının daha olduğu ve bu kızın Kahire’ye gittiği belirtilmektedir.²⁷⁸

I. Alaeddin Keykubad’ın Gaziye Hatun’dan olan oğlu Rükneddin ile Melik el-Eşref’in kızının nikâhı 1231-1232 yılında Harran’da kıyılmıştır²⁷⁹ Ancak İzzeddin Kılıç Arslan’ın evlenip evlenmediğiyle ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. I. Alaeddin Keykubad, büyük oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev’i, atabeyi Şemseddin Altunaba’nın nezaretinde Erzincan melikliğinde bırakmış, Eyyubi melikesi Gaziye Hatun’dan olan

²⁷⁵ İbn Bibi, *a.g.e.*, II, 27; Burgu, *a.g.e.*, s.192.

²⁷⁶ Abu’l-Farac, *a.g.e.*, II, 528-529.

²⁷⁷ Gündüz, *a.g.m.*, s.142; Tülay Yürekli, “Eyyubi Ailesi Kadınları”, *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2011/6, s.335.

²⁷⁸ Burgu, *a.g.e.*, s.193.

²⁷⁹ Uyumaz, “Türkiye Selçuklu-Eyyubi...”, s.195.

küçük oğlu Kılıç Arslan'ı ise veliahd ilân edip, devlet erkânından onun için biat almıştı (1237).²⁸⁰

I. Keykubad'ın büyük oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev dururken küçük oğlu İzzeddin Kılıç Arslan'ı kendisine veliaht tayin etmesinin sebeplerinden biri, onun Melike Adiliye gibi soylu bir prensesten dünyaya gelmiş olmasıydı.²⁸¹ Melike Adiliye öldürülünce oğulları İzzeddin Kılıç Arslan ve Rükneddin Borgulu kalesine II. Gıyaseddin tarafından hapsedildi. II. Gıyaseddin, bir süre sonra kendi çocukları olunca Borgulu kalesinde bulunan üvey kardeşlerini öldürmesi için Mübârizüddin Armağan Şah'ı buraya göndermiş, fakat Armağan Şah'ın bir rivayete göre bu Melikleri öldürmediği ve bunu Sultan ve Sadeddin Köpek'ten gizlediği belirtilmektedir. Bu durumda Meliklerin Armağan Şah tarafından öldürüldükleri kesinlik kazanmamıştır.²⁸²

Alâeddin Keykubad'ın kızı olan Melike Hatun ise, Dayfe'nin²⁸³ torunu en-Nâsır'la evlenmiştir. El-Melikü'n-Nasır adına Kayseri'ye giden İbnü'l Adîm o günü şöyle anlatır: “Konya'ya gitmek üzere olan Sultan Gıyaseddin Keyhusrev, benim gelmekte olduğumu haber alınca, ben daha Akça-Derbend'de iken, bana bir ulak gönderip seyahatini ertelediğini ve acele Kayseri'ye gelmemi bildirdi. Sultan ayrıca biran önce gelmem konusunu teyit için bana ikinci bir ulak gönderdi. Bu ulak bana Zamantı yakınlarında erişti ve Sultan'ın söz konusu buyruğunu bildirdi. Ben de bunun üzerine süratle Kayseri'ye ulaştım. Sultan, Keykubadiye Köşkü'ndeydi. Onun beni yanına çağırması üzerine, kentte kalmayıp doğruca köşke gittim ve hemen beni katına kabul etti (2 Haziran 1238). Sultan, nikâhın derhal kıyılmasını buyurdu ve emir Kemâleddin Kamyar'ı kendi adına kız kardeşi Melike Hatun'un vekili atadı. Biz hemen kente indik, kent kadısı ve tanıklar hazırıldılar. Ben ve Kemâleddin birlikte, el-Melikü'n-Nasır'ın nikâhında olduğu gibi, 50 bin sultan altını değerindeki cihaz karşılığında nikâhı kıydık. Aynı gün tanımlanamayacak derecede çok altın, gümüş eşya ve buna benzer şeyler gösterildi. Ben de Halep'ten getirdiğim bin altını saçtım. Ayrıca Sultanın sarayında dirhemler, elbiseler, şeker ve pek çok şey saçıldı

²⁸⁰ Uyumaz, “Yükseliş Dönemi...”, s.124.

²⁸¹ Gündüz, *a.g.m.*, s. 142.

²⁸² İbn Bibi, *a.g.e.*, II, 27-28; Hacıgökmen, *a.g.m.*, s.479.

²⁸³ Dayfe, Selahaddin Eyyubi'nin kardeşi el-Âdil'in kızıdır. Eyyübî ailesi içerisinde desteğine ihtiyacı duyulan ve kendisine itimat edilen bir şahsiyettir, bkz. Yürekli, *a.g.m.*, s.333-334.

ve eğlenceler yapıldı. Vasfı mümkün olmayan şenlikler düzenlendi. Ben arkadaşlarımdan bazılarını nikâhın akdedildiğini bildirmek için Halep'e gönderdim. Haber Halep'e ulaştınca orada da eğlenceler tertip edildi. Daha sonra ben Halep'e döndüm ve Nasır'a nikâh kıyımı ile ilgili kendisine bilgiler sundum.²⁸⁴

Melike Hatun, Türkiye'den Dımaşk'a düğün münasebetiyle 1253-1254 yılında gelmiştir. Zehebî onun Dımaşk'a girişini şöyle tasvir eder: "Sultan Alâeddin'in kızı Rum'dan eşi Sultan en-Nâsır'a geldi. Hizmetinde, beş yüz atlının bulunduğu Subaşı vardı. Çeyizi ve ağırlıkları bin deve üzerindeydi. Mahfesi altın ve gümüşlerle süslü atlandı. Kalabalık, görülmeye değer bir gündü. Onun için Dımaşk ve çevresinde eşi duyulmamış düğün yapıldı. Kubbeler kuruldu, askerler oyunlar oynadı". Hatun'la en-Nâsır'ın evliliğinden 1255-1256 yılında el-Alâeddin dünyaya gelmiştir.²⁸⁵

I. Alâeddin Keykubad'ın kızlarından birinin evlilik yoluyla Halep'e, diğerinin de bu esnada Kahire'ye gitmiş olması, saltanat mücadelesinin boyutlarını göstermesi bakımından önemlidir. Dolayısıyla iktidar mücadelesinin yalnızca Melike-i Adiliye ve erkek çocuklarının ölümüyle sınırlı kalmadığı kız çocuklarının da Anadolu'dan uzaklaştırıldığı anlaşılıyor. I. Alâeddin Keykubad'ın bu kızları üvey kardeşleri II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden sonra ilan edilen genel af sonucu tekrar Anadolu'ya dönerek, annelerine türbe inşa ettirmişlerdir.²⁸⁶

I. Alâeddin Keykubad'ın, Mahperi Hatun'dan da bir kızının olduğu bilinmektedir. Ancak ismi bilinmeyen bu kızın evlenip evlenmediği ile ilgili kayıtlar bulunmamaktadır. Yalnızca Moğolların Köseadağ'da Selçuklu ordusunu bozguna uğratmasından sonra Mahperi Hatun'un, cariyelerini ve kızını alıp Kilikya Ermeni Baronu Hatum'a sığındığı, fakat Hatum'un babası Konstantin'in onu ve kızını Moğollara teslim ettiği bilinmektedir.²⁸⁷

²⁸⁴ İbn Al-Adîm, *a.g.e.*, s.5-6.

²⁸⁵ Zehebî, *Târihu'l-islam*, Tahkik: Ömer Abdusselâm Tedmurî, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1996-2000, XLVIII, s. 10, 16'dan naklen, Yürekli, *a.g.m.*, s.335.

²⁸⁶ Hacıgökmen, *a.g.m.*, s.479-480.

²⁸⁷ Burgu, *a.g.e.*, s.191.

1.10.3. I. Alâeddin Keykubad'ın Şahsiyeti ve Ölümü

I. Alaeddin Keykubad, Anadolu Selçuklu sultanlarının en büyüğü olarak tanınmayı hak eden bir hükümdar olmuştur. I. Alaeddin Keykubad akıl, irade, bilgi, adalet, samimiyet ve basiret gibi büyük hükümdarlara ait olan vasıfların hemen hepsine sahip bir hükümdardı. Kendisine “ulu” sıfatı ve “Sultanü'l-Âlem” unvanı yakıştırılan I. Keykubad zamanında Selçuklu devleti idare, siyaset, askerlik, iktisat, imar, ilim ve sanat gibi bütün sahalarda yükselişinin en üst seviyesine erişmiştir. I. Keykubad'ın iktisap ettiği kudret İslam ve Hıristiyan âlemlerinde ona büyük bir şöhret temin etmiştir. Doğu Anadolu'daki birçok Artuklu ve Eyyubi melikleri, Trabzon ve Kilikya hükümdarları O'nu metbu (bağımlı olunan güç) tanımışlardır. Ayrıca dönemin halifesi ona “Sultanü'l-Azam” unvanını vermiştir.²⁸⁸

1231-1232 yılından itibaren gerginleşen Selçuklu-Eyyubi ilişkileri, Ahlat'ın ve etrafının Selçuklular'ın eline geçmesiyle iyice çıkmaza girmişti. Mısır Eyyubileri telaşa düşmüşlerdi. Nitekim artık Halep Eyyubileri bile Mısır yerine Selçuklulara bağlanmıştı. Mısır'ı emniyete alabilmek için Melik Kamil, yanına katılan on altı Eyyubi meliki ile I. Alâeddîn üzerine sefere çıktı. Amaçları Torosları ve Fırat'ın doğusunu ele geçirebilmektir.²⁸⁹

Eyyubi Selçuklu savaşları devam ederken I. Alâeddin Keykubad, Meşhed ovasında hem büyük bir ordu topluyor hem de Ramazan Bayramı için geçitler ve kutlamalar tertip ediyordu. Bu sırada büyük oğlu II. Keyhüsrev dururken küçük oğlu Kılıç Arslan'ı veliaht tayin ettiğini büyük oğlunu da tekrar Erzincan Meliki tayin ettiğini açıkladı. Sultan bu merasimde bütün devlet erkânını, veliahta yeminle biat ettirdi. Bir süre sonra Caşnigir Nasreddin Ali önüne pişmiş bir kuş koydu ve parçaladı. Sultan birkaç lokma yedikten sonra büyük bir sancıya tutuldu. Keykubadiye sarayına götürüldü, ıstırabı arttı ve kan boşalmaya başladı. Celaleddin Karatay'a “enim işim sona erdi, kendimden ümidim kalmadı.” dedi ve devlet meseleleriyle ilgili söyleyecekleri olduğunu ve Kemaleddin Kamyar'ın çağrılmasını söyledi. Ancak Kemaleddin geldiğinde konuşma melekesini kaybetti, işaretle

²⁸⁸ Kaymaz, *Anadolu Selçuklu Sultanlarından...*, s.22.

²⁸⁹ Akkoca, *a.g.e.*, s.21; Uyumaz, *Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri...*, s.92.

anlatmak istediklerini de anlatamadı.²⁹⁰ Bayramın dördüncü günü 634 Şevval (1 Haziran 1237) pazartesi günü sultan Alâeddin Keykubad hayata veda etmiştir.²⁹¹ Sultanın cenazesi iki gün sonra Konya'ya götürülüp ecdadına ait Künbed-saray'da²⁹² defnolunmuştur.²⁹³

Alâeddin Keykubad büyük güçlüklerle çıktığı Anadolu Selçuklu Devleti tahtında yaklaşık on sekiz sene hüküm sürmüştür. Saltanatı boyunca gayet istikrarlı bir siyaset takip eden Sultan Alâeddin Keykubad'ın en çok üzerinde durduğu konu, bağımsız bir Anadolu Selçuklu Devleti olarak, bölgede varlığını devam ettirebilmek için, Anadolu'dan geçen milletler arası ticaret yollarının gelirinden mümkün olduğunca çok pay alabilmeyi sağlamaktı. Bu yüzden ticarete son derece önem vermiştir. Akıllı, adaletli, faziletli ve dindar olarak tarif edilen Sultan Alâeddin Keykubad'ın tebaası ile olan ilişkisi her zaman olmuştur. Ayrıca adaletli oluşu, ilme irfana değer vermesi ve ülkesindeki ekonomik refah nedeniyle devrin ileri gelen birçok âlimi, yaşamak için Anadolu'yu tercih etmiştir. Bu durum ekonomik açıdan güçlü olan Anadolu Selçuklu Devleti'ni kültürel açıdan da kuvvetlendirmiş ve itibarını arttırmıştır. Alâeddin Keykubad aynı zamanda tarihe bağımsız olarak ölen son Anadolu Selçuklu Devleti sultanı olarak geçmiştir.²⁹⁴ Anadolu Selçuklu Devleti'nin yükseliş devri I. Alâeddin Keykubad'ın ölümüyle sona ermiştir (634/1237).²⁹⁵

²⁹⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.409; Uyumaz, *Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri...*, s.92-93; Akkoca, *a.g.e.*, s.21-22; Anonim Selçukname'ye göre Sultan Alâeddin Keykubad'ı büyük oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev, ahlaksız emirlerle meşveret ederek(danışıp anlaşmak) zehirletmiştir. Eğer bu bilgi doğru ise, I. Alâeddin Keykubad'ın oğlu II. Gıyaseddin'in İranlı ümera ile ve özellikle Sadeddin Köpek ile işbirliği içerisinde babasını zehirletmesi olayına annesi Mahperi Hatun'un da karışmış olması mümkündür ki, o sırada 15 yaşında bulunan II. Gıyaseddin'in annesinin bilgisi olmadan böyle bir işe kalkışabilmesi mümkün değildir denilebilir. bkz. Anonim Selçuknâme, *a.g.e.*, s.31; Burgu, *a.g.e.*, s.183,185.

²⁹¹ Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II, 536; Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.409.

²⁹² Künbed-saray, sultanların gömüldüğü mezarlığa verilen isimdir. Konya'da Künbed-saray Alâeddin Camisi'nin bahçesindeki türbedir. Birçok Anadolu Selçuklu sultanı bu türbede gömülmüştür. bkz. Uyumaz, *Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri...*, sözlük.

²⁹³ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.409; Uyumaz, *Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri...*, s.93.

²⁹⁴ Uyumaz, *Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri...*, s.94-100.

²⁹⁵ Sümer, "Anadolu Selçukluları", *DİA*, s.382.

İKİNCİ BÖLÜM

ANADOLU SELÇUKLULARININ ÇÖKÜŞ DÖNEMİNDEKİ HANEDAN EVLİLİKLERİ (1240-1318)

2.1. II. GİYASEDDİN KEYHÜSREV DÖNEMİ (1237-1246)

I. Alâeddin Keykubad'ın ölümünden sonra tahta büyük oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev geçmiştir. Bu kısımda II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ve çocuklarının yapmış oldukları evlilikler incelendikten sonra II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in şahsiyeti ve ölümü ele alınacaktır.

2.1.1. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Evlilikleri

II. Gıyaseddin Keyhüsrev ilk evliliğini Gürcü kraliçesi Rosudan'ın kızı olan Tamara ile yapmıştır. Bilindiği üzere; I. Alâeddin Keykubad döneminde, 1232 yılında Selçuklu ordusunun Oltu ve Tortum yörelerindeki Gürcü kalelerine yaptığı akınlardan ürkmüş olan Gürcü kraliçesi Rosudan, iki ülke arasında barışın sağlanması için elinden gelen gayreti göstermişti.²⁹⁶ Rosudan, bu çabalarını daha da ileri bir boyuta taşıyarak Emir Kemaleddin ile mektuplaşma ve haberleşmeye başlamış, Moğol ordusunun Rum ülkesine saldırmasında parmağı olan kendi devletinin emirleri adına özür dilemişti. Elçisiyle birlikte Emir Kemaleddin'e, Gürcistan'a has mallardan hediyelerle şu haberi yollamıştı; “Eğer Hazreti Sultan, sizin yaptıklarınızı öğrenirse, engin padişahlık merhametine rağmen suratı asılır. Bu işin aslını öğrenmenin peşine düşer. Bizim, Melikü'l-Ümera'nın merhametinden beklediğimiz odur ki, geri kalan beldelerimizi yakıp yıkmaktan, yağma ve talan etmekten kaçınması; barış talebimizi saltanat dergâhının huzuruna arz etmesi; Sultan bize iyilik yapmak istiyorsa, bunu evlilik akrabalığı kurarak göstermesidir. Bizim aklımızdan geçen, Selçuk sülbandan ve David soyundan²⁹⁷ gelen iffetli ve namuslu kızımızı, ülke komşuluğu ve memleket yakınlığı dolayısıyla Melik II. Gıyaseddin

²⁹⁶ Osman Gürbüz, “Erzurum Çifte Minareli, Medrese'nin Yapım Tarihi ve Bânisi Hakkında Yeni Bir Yaklaşım”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 2004/25, s.150.

²⁹⁷ Kraliçe Rosudan, vaktiyle Erzurum'da hüküm süren Selçuklu meliki Mugisüddin Tuğrul Şah'ın oğlu ile evlenmiş (1223) ve Prenses Tamara bu evlilikten olmuştu. Kraliçe'nin kızı için “Selçuk sülbandan ve David neslinden” demekle, Tamara'nın baba tarafından Selçuklu hükümdarlarının, anne tarafından ise Gürcü Kralı David'in soyundan geldiğini vurgulamıştır. İbn Bibi, *a.g.e.* I, s.423; Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.396.

Keyhüsrev'in evlilik haremine ve birleşme odasına sokmaktır.” biçimindeki önerisi kabul edilmişti.²⁹⁸

II. Gıyaseddin Keyhüsrev, şehzadeligi döneminde sözlenip tahta çıktıktan kısa bir süre sonra Rosudan'ın kızı Gürcü prensesle evlendi. İbn Bibi bu evliliği “Saltanat sırası kendisine gelen Keyhüsrev, padişahlık tahtına oturup, emir ve yasakları geçerli olunca, bu fani dünyada iş bitirmede eş ve benzeri olmayan Müstefvi Şehabeddin Kirmani'yi, o iş için görevlendirdi. Sultan, onu çok miktarda hediye ve armağanla, göğün, güzelliğinden hayret ve şaşkınlığa düştüğü süs eşyalarıyla ve sınırsız denize benzeyen bir hazineyle yola çıkardı. Ahbaz ülkesine vardıkları zaman bütün hazırlıklar tamamlanmıştı. Vermeyi vaat ettikleri şeyleri teslim ettiler. Yapılacak diğer işleri de yapmak ve dönüş hazırlıklarını tamamlamak için birkaç gün orada kaldıktan sonra uğurlu bir günde açık bir talihle şehirden ayrıldılar. Keykubad'ın ruhunun şad olacağı bir görkem içinde zamanın Belkıs'ının tahtirevanının yanında Süleyman mekânlı ve Feridun yapılı Gıyaseddin'in huzuruna yöneldiler. Erzincan mahsuresine vardıklarında Şehabeddin, bir ulak'ı, cihan hatununun muazzam tahtirevanı üzerinde büyük bir görkemle gelmekte olduğunu duyurmak için önden gönderdi. Sultan Gıyaseddin, dostunun kafilesinin geldiğini duyunca bütün asker sahiplerine, emirlere ve memurlara geçtiği yollarda ve beldelerde Melike'yi merasimle karşılamalarını, müjdenin ve iyi haberin icaplarını yerine getirmekten bir an bile geri durmamalarını buyurdu. Sultan'ın emri üzerine şehirlerde eğlence kasırları kurdular. Öyle ki abidler (ibadet edenler) bile kendilerini eğlenceye kaptırarak, yüz yıllık ibadet kandilini, neşe taşıyla kırdılar. Beldelerin emirlerinin ileri gelenlerinin ve serverlerinin namuslu eşleri ve iffetli kadınları İslam melikesinin elini öpme şerefini kazanmak için sıraya girdiler. Son derece cömert ve iyi kalpli oluşundan dolayı saçtıkları her bir dirhem karşılığında Melike'den 100 dinar aldılar. Diğer yandan Sultan, doğu ufkundan doğup batı ülkesine hareket eden bir güneş gibi saltanat çetr'iyle mutluluk ve sevinç içinde güle eğlene Kayseri mahsuresine geldi. Orada Âdem'in yaratılış zamanından âlemin devirlerinin duracağı vakte kadar kimsenin görmediği ve görmeyeceği bir eğlence meclisi düzenledi. Parlak yıldızların ve gök cisimlerinin, rahiplerin lambaları ve kandilleri

²⁹⁸ İbn Bibi, a.g.e. I, s.423-424; Turan, Selçuklular Zamanında..., s.280; Kaymaz, Anadolu Selçuklu Sultanlarından..., s.73.

yanıp sönmeye başladığı, yunus balığı gibi kudret dünyasında yüzüp, boğulmaya yüz tuttuğu zaman Sultan gerdek odasına ve vuslat yatağına gitti” şeklinde aktarmaktadır (1237).²⁹⁹

Anadolu Selçuklu Sultanlarının Hıristiyan melikelerle yaptıkları evliliklerde olduğu gibi bu evlilikte de Rosudan’ın kızı Tamara’nın din değiştirmesi şart koşulmamıştı. Bunun için Tamara, Konya sarayına gelirken yanında papazı, mukaddes eşyası, hizmetçileri hatta Gürcü beyleri de bulunuyordu. Prensesle gelenler arasında Kraliçe Rosudan’ın Gürcü tahtına kendi oğlunu oturtmak için ülkeden uzaklaştırmak istediği kardeşi David³⁰⁰ de vardı. Gıyaseddin Keyhüsrev’in çok düşkün olduğu Gürcü prensesi, Selçuklu Türkiye’inde Gürcü Hatun adı ile tanınmış ve bir müddet sonra İslâmiyet’i kabul etmiştir.³⁰¹

Ancak Sultan Alâeddin Keykubad’la Kraliçe Rosudan arasında siyasi amaçlarla tasarlanmış olan bu evlilik, ne Selçuklu Devleti ne de Gürcistan için bir fayda sağlamamıştır. Çünkü Gürcistan 1238 de Moğollar tarafından istilaya

²⁹⁹ İbn Bibi, *a.g.e.*, II, 37-38.

³⁰⁰ David bazı kaynaklarda Rosudan’ın yeğeni olarak bazılarında da Tamara’nın kardeşi olarak geçmektedir. Bunun nedeni de Rosudan’ın, hem ölen ağabeyi Kral Giorgi Laşa’nın ölürken ona emanet ettiği oğlunun adının David olması hem de kendisinin yine Tuğrul Şah’ın oğlundan David adında bir oğlunun da oluşundandır. bkz. Kaymaz, *Anadolu Selçuklu Sultanlarından...*, s.150-151, dipnot.17; Gürcistan Kraliçesi Rosudan, kızı Tamara ile birlikte yeğeni David’i de Selçuklu sarayına göndermişti. Bir süre sonra sultan Keyhüsrev’in yeni karısı, David’in kontrolünden kurtulmak istedi ve karanlık bazı entrikalardan sonra onu (David), kraliçeyle zina yapmakla suçlayıp Keyhüsrev’e tutuklattı. bkz. Cahen, *a.g.e.*, s.94-95; Abu’l-Farac ise, David’in Gıyaseddin’le evlenen kızın kardeşi olduğunu ve David ile Katolikus’un (rahip) yakalanarak kalelerin birine kapatıldığı, Tatarların (Moğol) gelişine kadar da kalede esir olarak kaldıklarını yazmaktadır. bkz. Abu’l-Farac, *a.g.e.*, II, 538; O. Turan da David’in, kraliçe Rosudan’ın oğlunu tahta oturtmak için prensesle birlikte gönderdiği yeğeni olduğunu belirtir. Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.435; Yine İsmail Çiftçioğlu’nun aktardığına göre Rosudan, oğlunu kral yapmak, dolayısıyla yeğenini tahttan uzaklaştırmak için bir plan hazırladı. Kızına ve damadına, yeğeni hakkında iftiralar içeren mektuplar göndererek onu ortadan kaldırtmak istedi. Ancak beklediği sonucu elde edemedi. Bunun üzerine damadına yazdığı son mektubunda kızının, yeğeni ile gayri meşru bir ilişki yaşadığını, bu nedenle onu koruyup kolladığını belirtti. Rivayete göre Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev, bu iftiralara inanarak David ile papazı hapse attırdı. Karısını döverek, beraberinde getirdiği mukaddes tasvirleri kırdı; onun zorla Müslüman olmasını sağladı. bkz. Çiftçioğlu, *a.g.m.*, s. 15. Bazı Gürcü kaynakları, prensesin İslâmiyet’i Sultan’ın zorlamasıyla kabul ettiğini kaydetmişlerdir. Ancak Keyhüsrev’in İstanbul Lâtin İmparatoru’na yazdığı mektup ve Gürcü hatunun âlim ve dervişlerle, özellikle Mevlânâ Celâleddin Rûmî ile dostane münasebetlerde bulunması bu zorla din değiştirme rivayetini zayıflatmaktadır. Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.435; Erkan Göksu, *Türkiye Selçuklularında Ordu*, GÜSBE Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Bilim Dalı, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2008, s.149-150.

³⁰¹ Çiftçioğlu, *a.g.m.*, s.15; Cahen, *a.g.e.*, s. 94; Abu’l-Farac, *a.g.e.*, II, 537-538. II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Gürcü Prensesine o kadar âşık olmuştu ki, onun resmini akçe ve dinarlar üzerine resmettirmek ve ona halk arasında itibar kazandırmak istemişti. Ancak devlet büyükleri bu hareketi uygun görmediğinden II. Gıyaseddin, dirhem ve dinarlar üzerine bir aslan ve onun üzerine de güneşin resminin yapılmasını ve bunun Gürcü Prensesinin talihine işaret sayılmasını istemiş, bu suretle de sultanın isteğinin yerine getirilmesi kararlaştırılmıştı. bkz. Ahmed bin Mahmud, *a.g.e.*, s.308.

başlanmıştı ve artık Selçuklu Devleti için bir müttefik olamazdı. Siyasi bakımdan beklenen neticeyi vermeyen bu evlilik aksine devlet içinde olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Nitekim II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Thamara'ya olan düşkünlüğü sebebi ile prensesin adamları sarayda ve hükümet merkezinde büyük nüfuza sahip olmuşlar ve bu durum yüksek menfaatler peşinde koşan yerli devlet büyükleri tarafından istismar edilmiştir.³⁰²

II. Gıyaseddin'in ölümünden sonra Gürcü Hatun, Müineddin Süleyman Pervane ile evlenmiş ve bu vesileyle Pervane iktidarını güçlendirmiştir.³⁰³ Gürcü Hatun, Müineddin Pervane ile evlendikten sonra Mevleviliğe ilgi duymuş ve Mevlana'nın müridi olmuştu. Bu ilgisi öylesine büyümüştü ki; bu dönemde eşinin görevi icabı Kayseri'ye gitmesi gerekiyordu ve kısa bir süre içinde olsa şeyhi Mevlana'dan uzak kalacağını düşünüyor ve üzülyordu. Bunun için kaderini azaltacak bir çareye başvurdu. Sarayın ressamı Aynüddeve'yi birkaç memurla Mevlana'nın yanına geldi. Mevlana O'nun ne maksatla geldiğini anladı ve şöyle dedi: "Resmimi çıkarmak istiyorsun. Eğer kadir isen çıkar" dedi. Bunun üzerine Aynüddeve Mevlana'nın ayakta poz almasını rica etti ve resmini çizmeye başladı. Bir kâğıt üzerine gayet güzel bir resim çizdi. İkinci defa baktı, başka bir suret gördü. Başka bir kâğıda bunu da yaptı. Bu resimde bittikten sonra tekrar baktı, bu sefer bambaşka bir suret gördü. Bu şeklide çeşitli görünüşleri olan yirmi ayrı resim yaptı³⁰⁴ ve Gürcü Hatun'a götürdü. Başka bir rivayete göre de; "Gürcü Hatun, Müineddin Pervane'den incinir, sorunu çözmek için bütün büyükler ve divan naipleri Pervane'nin günahını affedip barışmak için şefaatte bulunurlar. Ancak Gürcü Hatun razı olmaz ve "Yalnız bir şartla razı olurum" der. Pervane kendisinden rica ettiğim her şeyi vereceğine dair üç talakla yemin etsin. Pervane buna razı olup kabul eder. Gürcü Hatun "Beni boşamasını istiyorum" der. Pervane bu müşkül içerisinde ne yapacağını şaşırır ve hemen Mevlânâ'dan bir çare arar. Mevlânâ "Onun bu isteğini askıda bırak ve her zaman "Veririm veririm" de dur der."³⁰⁵

III. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde; Selçukluların en kudretli adamı olan Müineddin Pervane ile Mısır hâkimi Baybars'ın anlaşması sonucu Baybars, Moğollar

³⁰² Kaymaz, *Anadolu Selçuklu Sultanlarından...*, s.74.

³⁰³ Bezer, "II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Moğol...", s.152.

³⁰⁴ Koyuncu, *a.g.e.* s.84

³⁰⁵ Eflaki, *a.g.e.*, I, s.656; Paydaş, *a.g.m.*, s. 466.

üzerine bir sefer düzenlemiş ve Baybars ilk çarpışmada zafer kazanmıştı. Bu zaferin üzerine Müineddin Pervane 12 Temmuz 1277 tarihinde Kayseri'ye geçmişti. Bozguna uğrayan Moğol askerlerinin Türklerden intikam alacağı endişesiyle Gürcü Hatun ile Müineddin Pervane'den doğan kızının (onunda ismi Gürcü Hatun'dur) 400 cariye ve devlet erkânı ile Tokat'a gittikleri bilinmektedir.³⁰⁶

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in babası I. Alâeddin Keykubad zamanında, Moğol istilası münasebetiyle Harzemşah hükümdarı Celaleddin arasında ittifak kurulmuş ve bunu sağlamlaştırmak amacıyla Celaleddin'in³⁰⁷, Şiraz Atabeyi Ebu Bekir'in kız kardeşinden olan kızının Keykubad'ın oğlu Keyhüsrev'e verilmesini kararlaştırdığı bilinmektedir.³⁰⁸ Ancak evliliğin gerçekleşip gerçekleşmediği bilinmemektedir.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev, daha babası döneminde biat altına alınıp Kırşehir'de yaşamasına izin verilen Kögonya Meliki Muzaffereddin'in kızı ile de evlenmiştir.³⁰⁹ İbn Bibi'ye göre, Muzaffereddin; Sultan'ın, günlerini sokak serserileri gibi sefahat ve içki ile geçirdiğinden kızını vermekten kaçınmıştır. Ancak Sultan, ona olan saygısından kızamamış, aksine özür dilemiş daha sonra Muzaffereddin'in kızı, padişahın kutlu haremine girmiştir.³¹⁰

I. İzzeddin Keykâvus'tan sonra tahta geçen I. Alâeddin Keykubad döneminde de itaat altına alınamayan Haleb Melikliği, II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Anadolu Selçuklu tabiiyetini kabul etmiştir. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'le görüşen Haleb emiri Melik Nâsır'ın elçisi İbnü'l-Adîm, taziyelerini bildirmiş ve vaktiyle Alâeddin Keykubad'la yapılan ittifak antlaşmasının yenilenmesini talep etmiştir (1237). Buna karşılık II. Gıyaseddin Keyhüsrev ittifak antlaşmasını yenilediği gibi, Tokat kadısı İzzeddin'i Haleb'e göndererek Melik Nâsır'ın kızı ile evlenmeyi ve kendi kız kardeşini de ona vermeyi teklif etmiştir. Söz konusu evlilikler gerçekleştikten sonra Selçuklu tabiiyetini kabul ettiği anlaşılan Haleb hükümdarı, II.

³⁰⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.562-563.

³⁰⁷ 1227 yılını güney İran'da geçiren Celaleddin, kuzeye yönelip Ahlat'ı kuşattı. Bu sıralarda Keykubad ile el-Eşref arasında bir soğukluk ortaya çıkmıştı. Sipahsalar Selahaddin, Harzemşah'a hediyeler götürerek hem kendisine karşı entrika çevirmediğini söyledi hem de Keykubad'ın oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in, Celaleddin'in kızlarından biriyle evlenmesini ve el-Eşref'e karşı bir ittifak yapılmasını önermiştir. bkz. Cahen, *a.g.e.*, s.83.

³⁰⁸ Akkoca, *a.g.e.*, s.49.

³⁰⁹ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, 370; Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Sultanları...", s.377; başka bir kaynak da; II. Gıyaseddin Keyhüsrev'le evlenen bu kızın Nasreddin Behram Şah'ın kızı olduğunu yazmaktadır. bkz. Burgu, *a.g.e.*, s.54.

³¹⁰ İbn Bibi, *a.g.e.*, I, 371.

Gıyaseddin Keyhüsrev adına hutbe okutmuş, sikke bastırmıştır.³¹¹ Tülay Yürekli; II. Gıyaseddin Keyhüsrev’le evlenen kızın isminin Gaziye Hatun olduğunu belirtmekle birlikte, annesinin cariyeye, babasının Halep hâkimi el-Aziz olduğunu belirtmektedir. Bu münasebetle Gaziye Hatun, Dayfe Hatun’un torunudur. Ayrıca en-Nâsir’ın ve ez-Zâhir’in de kardeşidir. Gâziye’nin nikâh akdi elli bin mihr karşılığında Halep’te yapılmıştır (1237-1238). Gâziye Hatun, daha sonra es-Said Fethuddin Abdulmelik b. es-Sâlih İsmail’le evlenmiş ve onun yanında vefat etmiştir.³¹²

II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Gürcü Prenses ve Eyyubi melikesi dışında, biri Konyalı bir zengin, diğeri de Rum asıllı bir papazın kızı olan iki Hıristiyan kadınla daha evlenmiştir.³¹³ Bunlardan Rum papazın kızının adı kaynaklarda Berduliye olarak geçmektedir³¹⁴ ve II. İzzeddin Keykavus’un annesi olduğu bilinmektedir.³¹⁵ Diğer Rum asıllı eşinden de Rükneddin IV. Kılıç Arslan doğmuştur.³¹⁶

Berduliye Hatun, II. Gıyaseddin’in ölümünden sonra vezir Şemseddin İsfahânî ile evlenmiştir.³¹⁷ Selçuklu tarihinde ilk defa bir vezir, ölen hükümdarın eşi ve baştaki hükümdarın annesi ile evlenme cesaretini göstermiştir. Şemseddin, şahsi otoritesinin önünde duracak güçlü devlet adamlarını birer birer ortadan kaldırmış, devlet içerisinde tek güç haline gelmişti. Vezir Şemseddin³¹⁸, bu nikâhla Selçuklu hanedanına ortak olmayı düşünüyordu. Moğolların desteğini almış, devlet içerisinde tek güç olmuş ve çocuk yaştaki sultan yerine devleti yöneten ihtiraslı bir vezirin,

³¹¹ Özbek, “Türkiye Selçukluları-Eyyubiler...”, s.447.

³¹² Yürekli, *a.g.m.*, s.334.

³¹³ Kemaloğlu, “Türkiye Selçuklularında Gayr-ı Müslim...”, s.177.

³¹⁴ İbn Bibi, *a.g.e.*, II, 27.

³¹⁵ Abu’l-Farac, *a.g.e.*, II, 548.

³¹⁶ Uyumaz, “Türkiye Selçuklu Sultanları...”, s.377.

³¹⁷ İbn Bibi, bu evliliği çok eleştirel bir dille şöyle yazar: “Faydasız şeylerle uğraşmayı alışkanlık haline getiren, işleri yoluna koymak ve amaçlara ulaşmak için eğri ve doğru kararlar arasında bocalayan, “evet Vezir”, “doğrudur Vezir” sözlerini kendilerine meslek edinen lüzumsuz kişiler ve cahil kafalılar, kendilerine menfaat sağlamak için Şemseddin İsfahani’yi II. Gıyaseddin’in karısıyla evlendirmeye kalkıştılar.” bkz. İbn Bibi, *a.g.e.*, II, 100; Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.481; Şemseddin İsfahani’nin İzzeddin Keykavus’un annesi ile evlenmesi, büyük emirler tarafından hoş karşılanmamıştır. Özellikle Şerafeddin Mahmud bu duruma isyan etmiştir. Bkz. Cahen, *a.g.e.*, s. 240; Faruk Sümer, “Keykâvus II”, *DİA*, Ankara, 2002, XXV, 355; Abu’l-Farac, *a.g.e.*, II, 548.

³¹⁸ II. Gıyaseddin Keyhüsrev’in ölümü üzerine yerine devlet büyüklerinin desteğini alan İzzeddin Keykavus geçti. O sırada Göyük Han’ın Moğol tahtına çıkması dolayısıyla yeni sultan Moğol başkentine çağrıldı. Fakat onun yerine kardeşi IV. Rükneddin Kılıç Arslan gönderildi. Bir süre sonra üstünlük mücadelesine başlayan devlet büyükleri arasından II. Gıyaseddin’in eşiyle evlenen Şemseddin İsfahânî sivrilerek iki yıl kadar Selçuklu devletine hâkim oldu. Fakat Moğol başkentine gidip sultan olarak dönen Rükneddin IV. Kılıç Arslan’a karşı olduğu için yanına II. İzzeddin Keykavus’u alarak isyan etmek istediye de Celaleddin Karatay’ın engeliyle karşılaştı. Sonunda 1249 yılında Konya’ya gelen Moğol askerleri tarafından öldürüldü. bkz. İbn Bibi, *a.g.e.*, II, 12.

kendini sultan ilan etmesi ancak hanedan ailesi ile yakınlık kurmasıyla mümkün olabilirdi.³¹⁹ Sultan II. İzzeddin Keykâvus'un annesi olan ve daha sonra Selçuklu vezirlerinden Şemseddin İsfahânî ile evlenen bu kadının ihtida etmediği anlaşılmaktadır.³²⁰ İbn Bibi, bu Hatun'un, oğlu II. İzzeddin Keykâvus'un kayınpederi tarafından Enez kalesindeki esaretten kurtarıldığı zaman, içleri kötülükle dolu bazı kimselerin Sultanın annesine "Yolda Sultan'ın başına felaket geldi." demeleri üzerine bu kadının, büyük bir acı ve keder içinde kendisini kaleden aşağıya atarak öldüğünü belirtmektedir.³²¹

Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in, Köseadağ Savaşı öncesinde bir Fransız prensesiyle de evlenmeye teşebbüs ettiği, ancak bu evliliğin gerçekleşmediği bilinmektedir. Kayıtlara göre İstanbul Lâtin İmparatoru Baudouin, İznik Rum Devleti'nin taarruzlarına engel olamamış, bu yüzden de II. Gıyaseddin Keyhüsrev'e, Köseadağ Savaşı'ndan önce ittifak teklifinde bulunmuştu. Selçuklu sultanı bu teklifi Lâtin İmparatorunun kız kardeşi Elizabeth'in kızıyla evlenmek şartıyla kabul etti. Hatta O, Baudouin'e yazdığı bir mektupta prensesin Selçuklu sarayında kendi dininde ibadetini rahatlıkla yapabileceğini, isterse yanında bir din adamı da bulundurabileceğini, nitekim kendi annesinin de babasının sağlığında iken tam bir dinî serbestliğe sahip olduğunu bildiriyordu. Ancak ittifak ve evlilik teşebbüsü gerek Köseadağ savaşı, gerekse Selçuklu sultanının Latinler yerine Bizanslılarla anlaşmayı tercih etmesi nedeniyle gerçekleşmemiştir.³²²

2.1.2. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Çocuklarının Evlilikleri

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in üç ayrı kadından üç oğlu vardı.³²³ II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in çok tutkun olduğu Gürcü Hatun'dan biri erkek, iki kız çocuğu olmak üzere üç çocuğu dünyaya gelmiştir. Erkek çocuğu II. Alâeddin Keykubad olup babası küçük yaşına rağmen onu veliahd seçmişti. Sultan II. Gıyaseddin'in oğullarından IV. Rükneddin Kılıç Arslan da Rum cariyeden dünyaya gelmiştir.³²⁴ Ancak Osman

³¹⁹ Mehmet Suat Bal, "Türkiye Selçuklu Devleti Tarihinde Bir Dönüm Noktası; II. İzzeddin Keykavus Dönemi", *Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24/38, (2005),s.242-243.

³²⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.503.

³²¹ İbn Bibi, *a.g.e.*, II, 162.

³²² Çiftçioğlu, *a.g.m.*, s.16; Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Sultanları...", s.377-378.

³²³ Cahen, *a.g.e.*, s.93.

³²⁴ İbn Bibi, *a.g.e.*, II, 27, 100, 160. Aksarayî, *a.g.e.*, s.28

Turan; Rükneddin'in, ismini belirtmediği Eyyubi melikesinden doğduğunu belirtmektedir.³²⁵ II. Alâeddin Keykubad ve Rükneddin IV. Kılıç Arslan'ın evlilikleri aşağıda ele alınacaktır.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in kız çocuklarıyla ilgili bilgilere ise, Eflaki'nin ünlü eserinde rastlarız. Eflaki'nin Gürcü Hatun'un kızları diyerek birden çok olduklarını belirttiği kız çocuklarından birisi Aynü'l-Hayat³²⁶ ismini taşımaktadır. Diğerinin ismi Havendzade³²⁷ olup Müineddin Pervane'nin kızı olarak geçmektedir. Bu şekilde kızın Pervane'ye nispet edilmesi, Gürcü Hatun'un sonradan onunla evlenmesi sebebiyledir. Yani Havendzade Pervane'nin öz kızı değil, üvey kızıdır. Hanımlar arasında saygın bir yeri olan bu kadın, 1262 yılında Pervane tarafından Müstefvi yapılan Mecdüddin Mehmed Erzincani ile evlenmiştir.³²⁸

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in yukarıda adı geçen çocukları dışında hangi evliliğinden olduğu bilinmeyen Selçuki Hatun adında bir kızının olduğu bilinmektedir. Kaynaklarda hakkında bilgi bulunmayan bu Melikenin muhtemelen 1284-1285 tarihinde vefat ettiği tahmin edilmektedir. Melikenin büyük annesi Mahperi Hatun'un Kayseri'deki Türbesinde belirtilen tarihi ihtiva eden bir kitabesi yer almaktadır. Ayrıca II. Gıyaseddin'in oğlu II. İzzeddin Keykâvus ile birlikte Bizans'a giden bir kızı vardır. Ancak bu melikenin Selçuki Hatun olup olmadığı bilinmemektedir.³²⁹

2.1.3. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Şahsiyeti ve Ölümü

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in şahsiyet ve karakteri hakkında kaynaklarda pek de iyi bahsedilmez. Nitekim Keyhüsrev'in basiretsiz, hislerine mağlup, sefiş, aciz ve korkak olduğu belirtilmektedir. Bunun dışında kadına düşkünlüğü ile bilinen Keyhüsrev'in, kendini birtakım çocukluluklara kaptırdığı, vaktini şarap içerek, kuşlar ve hayvanlarla oynayıp eğlenerek geçirdiği, hükümet işlerini ise kölelere bıraktığı ve bunların da istedikleri gibi hareket ettikleri belirtilmektedir.³³⁰

³²⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.424.

³²⁶ Eflaki, *a.g.e.*, II, 915.

³²⁷ Eflaki, *a.g.e.*, II, 891.

³²⁸ Eflaki, *a.g.e.*, II, 891; Gürbüz, *a.g.m.*, s.151.

³²⁹ Müneccimbaşı, *a.g.e.*, s.129; Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Sultanları...", s.378.

³³⁰ Kaymaz, *Anadolu Selçuklu Sultanlarından...*, s.75-96.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Selçuklu ordusunun Tarsus’u kuşatması sırasında Alaiyye’de içki içerken, birden bire fenalaşıp ölmüştür (1246). Yeteneksizliği, ahlaki bozuklukları, içki, eğlence ve kadınlara düşkünlüğü ve korkaklığı, Saadettin Köpek’in³³¹ tuzağına düşerek ciddi devlet adamlarını bertaraf etmiştir. Bu sebeplerle Anadolu Selçuklu Devleti’ni başsız bırakıp felaketin uçurumuna itmiş olan Gıyaseddin Keyhüsrev’den sonra ülke yönetiminde değerli, iş bilir ve idealist insanların kalmaması sonucunda ülkede genel bir çöküş ve gerileme dönemi başlamıştır.³³²

2.2. II. İZZEDDİN KEYKÂVUS DÖNEMİ (1246-1249)

II. İzzeddin Keykâvus dönemi Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi için önemli olayların yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde yaşanan olaylar Türk tarihinin seyrinde önemli gelişmelere yol açmıştır. Anadolu Selçuklu Devletinin Moğol baskısı altına girmesi, çocuk yaştaki üç şehzadenin hükümdar olması, devlet adamlarının yönetimde etkisinin artması, Yakın doğuda gelişen siyasi olayların merkezinde Anadolu Selçuklu Devletinin yer alması, devletin ekonomik sıkıntılardan dolayı dış borç alması, iktisat sisteminde bozulmanın başlaması ve Balkanlara Müslüman Oğuzların ilk yerleşimi bu dönemde gerçekleşmiştir.³³³

II. Gıyaseddin Keyhüsrev öldüğünde oğullarının en büyüğü ve Rum bir papazın kızıdan doğmuş olan İzzeddin Keykâvus sekiz yaşında idi. Onun küçüğü ve yine Konyalı bir Hıristiyan kadından dünyaya gelen Kılıç Arslan ile Gürcü

³³¹ Saadettin Köpek I. Alâeddin Keykubad zamanında onun tercümanıydı, sonra mimar ve sultan adına yapılan binaların inşasını gerçekleştirdi (Keykubad’ın sarayını inşa etti). II. Keyhüsrev’in tahta çıkmasında başrolü oynamıştır. Çok genç ve liyakatsiz biri olan Keyhüsrev’i etkisi altına alarak, korkularını işleyerek kukla gibi kullanıp, rakip gördüğü en yüksek ümera ve ricali ortadan kaldırmış yahut sindirmiş, şahsen tahakküm kurmuş, sonunda doğrudan doğruya sultan olma yolunu aramıştır. Bu noktada uyarılan ve uyanan Keyhüsrev Sivas subaşı Hüsameddin Karaca’nın yardımıyla ortadan kaldırma yoluna gitmiştir. Kaymaz, *Anadolu Selçuklu Sultanlarından...*, s.194; İbn Bibi, Saadettin Köpek ile ilgili alaylı ve alçaltıcı şu hikâyeyi yazar: rivayete göre Köpek’in annesi Şehnaz Hatun, Konya şehrinin saygın ve efendi kişilerinden birinin kızıydı. Sultan I. Alâeddin Keykubad’ın babası I. Gıyaseddin Keyhüsrev onun saçının kıvrımlarına tutulmuş, selvi boyuna ve erguvan görünüşlü yüzüne hayran olmuş, leyla’nın karşısındaki Mecnun’a dönmüştü. O yüzden onu kimseye göstermeden Sultan’ın sarayına götürmeye ona izzet ve ikramda bulunarak geri getirmeye başladılar. Bu durumdan onun büyük annesinden başka kimsenin haberi yoktu. Köpek’in annesini babasının evine götürdükleri zaman annesi iki aylık hamileydi. Hileyle kendisini bakire gösterdi. Büyük annesinin kurnazca planlarıyla, babasını, gelinin zıfaf gecesi hamile kaldığına inandırdılar. Köpek, “yedi ay sonra dünyaya geldim” diyerek Selçuk soyundan olduğunu iddia etmeye başlamıştır. bkz. İbn Bibi, *a.g.e.*, II, 29.

³³² Sevim ve Merçil, *a.g.e.*, s.473-474;

³³³ Bal, *a.g.m.*, s.239.

Hatun'dan doğan Alâeddin Keykubâd da beş-altı yaşlarında idiler.³³⁴ Keyhüsrev, Gürcü kraliçesinin kızı ve babası tarafından da Selçuklu hanedanına mensup olmakla daha asil olan Gürcü Hatun'dan dünyaya gelen Alâeddin'i, daha doğduğunda veliaht tayin etmişti.³³⁵ Fakat sultanın ölümü üzerine tahta kimin geçeceği meselesi ortaya çıkmıştı. Dolayısıyla mücadele sultanın çocuk yaştaki oğulları arasında değil; saltanat değişikliklerinde artık yetişkin taht adaylarının bulunmamasından dolayı, çok daha etkin rolleri olan emirler arasında cereyan ediyordu. Bu emirlerin en kudretlisi Batu Han nezdinde tabiiyet anlaşmasını onaylatıp, kalem ve kılıç erbabı tüm devlet görevlilerini onun emri altına sokan olağanüstü yetkilerle vezirlik makamına tayin edilen Şemseddin İsfahanî'ydi. Kişiliği itibarıyla diğer emirler arasında üstünlüğü bulunan Celaleddin Karatay'ın da destek vermesiyle veliaht Keykubad yerine, bu sırada Burgulu meliki olan Keykâvus'un tahta çıkarılmasına karar verildi.³³⁶ Ancak bu dönemde Anadolu Selçuklu Devletinin hükümdarları Moğollar tarafından belirlenmeye başlanmıştı ve II. İzzeddin Keykâvus, Şemseddin İsfahanî'nin sayesinde tahta oturmuştu. Abu'l-Farac'ın anlattığına göre, Anadolu Selçuklu Devletinden bir heyet Göyük Han'ın huzuruna çıkarak Şemseddin'i hana şikâyet ettiler ve "Vezir eşrafı öldürdü. Vefat eden Sultanın karısı ile evlendi ve sizden izin almaksızın yeni bir sultan tayin etmek istedi." dediler. Bu şikâyetleri duyan Göyük Han sinirlenerek, izni olmadan seçilen ve yanına gelmeyen II. İzzeddin Keykâvus'un tahttan inmesini, yerine kendi yanına gelerek bağlılığını bildiren IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın hükümdar olmasını emretti.³³⁷

2.2.1. II. İzzeddin Keykâvus'un Evlilikleri

II. İzzeddin Keykâvus, İslam dinini kabul etmiş olan Altınordu hükümdarı Bereke Han'ın kızı Urbay Hatun ile evlenmiştir.³³⁸ Ancak, II. Keykâvus, Moğol saldırılarına karşı dayanamayıp İstanbul'a gittiği sırada yanında götürdüğü kadının, Urbay Hatun olup olmadığı net olarak bilinmemekle birlikte II. İzzeddin Keykâvus'un ölümünden sonra Urbay Hatun, Kırım'dan Anadolu'ya gelmiştir. Fakat

³³⁴ Bezer, "II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Moğol...", s.145. Cahen ise çocukların yaşlarını İzzeddin Keykâvus 11, Rükneddin 9 ve Alâeddin Keykubad 7 olarak kaydeder. Cahen, *a.g.e.*, s.238-239.

³³⁵ İbrahim Artuk, "II. Keyhüsrev'in Üç Oğlu Adına Kesilen Sikkeler", *Malazgirt Armağanı*, TTK Yayınları, Ankara, 1972, s.282.

³³⁶ Aksarayî, *a.g.e.*, s.28; Bezer, "II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Moğol...", s.145.

³³⁷ Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II, 548.

³³⁸ Atçeken ve Bedirhan, *a.g.e.*, s.273.

yolda karşılaştığı Frenk korsanları Hatun'un mallarını almış, daha sonra Urbay Hatun Samsun sahiline çıkıp oradan da Amasya'ya varıp Toruntay'ın karısı Gürcü Hatun'da misafir kalmıştır. Bu haberi alan Abaka Han, onun kedisine gönderilmesini emretti. Urbay Hatun, bir ay Amasya'da kaldıktan sonra İlhanlı hükümdarı Abaka Han'ın yanına gitmiştir.³³⁹

II. İzzeddin Keykâvus'un Urbay Hatun dışında Gürcü Hatun adında bir eşinin daha olduğu bilinmektedir. Gürcü Hatun ile ilgili, kaynaklarda fazla bilgi olmamakla birlikte onun Mevlana'nın müridesi olduğu anlaşılmaktadır.³⁴⁰

2.2.2. II. İzzeddin Keykâvus'un Çocuklarının Evlilikleri

II. İzzeddin Keykâvus'un, Kılıç Arslan, Siyavuş, II. Mesud, Feramurz ve Geyumers olmak üzere muhtemelen beş erkek ve en az iki kız çocuğu vardır.³⁴¹ II. İzzeddin Keykavus ile birlikte II. Mesud ve Geyumers'in de Enez kalesine hapsedildiği bilinmektedir.³⁴² Osman Turan, II. Keykâvus'un, "Melik Konstantin"³⁴³ adını alan küçük oğlunun İstanbul'da kaldığını ve Hıristiyan dininde yetiştirildiğini yazmaktadır.³⁴⁴ Bunun dışında, II. Keykâvus'un bir kızı Hıristiyanlığı seçmiş olup, başka bir kızınının da Hand Fatma Hatun olduğu ve 1300-1301'de Süt Tekkesi inşa ettirdiği bilinmektedir.³⁴⁵

Bu yıllarda Moğolların zulmüne karşı mücadele eden, Karamanoğlu Mehmed Bey, Eşrefoğulları ve Menteşeoğulları'yla ittifak yaparak hâkimiyet sahasını genişletti ve kendi mücadelesine meşruiyet kazandırmak amacıyla II. İzzeddin Keykavus'un oğlu olduğunu iddia eden Alâeddin Siyavuş'u (Cimri) Selçuklu sultanı ilân etmiştir.³⁴⁶ Bu sırada Karamanoğlu Mehmed Bey, 1277 yılında Konya'yı ele

³³⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, 598.

³⁴⁰ Rivayete göre; II. İzzeddin Keykavus'un eşi Gürcü Hatun, Mevlana Celaleddin Rumi'nin alımına kendini kaptırmıştır. O, Mevlana'dan Seylan'da yetişen gizemli çiçekler almış ve bu çiçeklerin taç yapraklarıyla gözlere dokunarak hastaları iyileştirmekteydi. bkz. Gordlevski, *a.g.e.*, s.304.

³⁴¹ Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Sultanları...", s.378.

³⁴² Bal, *a.g.m.*, s.249.

³⁴³ Bizans İmparatoru İlhanlılardan korkup Keykâvus ile oğulları Mesud, Geyumers ve diğerlerini Meriç ırmağının ağzındaki Enos (Enez) Kalesi'ne hapsedti. İstanbul'da alıkonulan küçük bir oğlu Hıristiyan yapıldı ve kendisine Melik Konstantin adı verildi. Keykâvus'un emirleri ve adamları Ayasofya'ya götürülerek Hıristiyan olmaya mecbur tutuldular. Hıristiyan olmayı kabul etmeyenler öldürüldü. bkz. Sümer, "Keykâvus II", *DİA*, s.356.

³⁴⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s. 517.

³⁴⁵ Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Sultanları, Melikleri...", s.378.

³⁴⁶ Sümer, "Anadolu Selçukluları", *DİA*, s.383; Karamanoğlu Mehmed Bey, Anadolu'nun bu karmaşık durumundan faydalanmak isteyenlerden biriydi ve Mısır hükümdarı Baybars'a başvurarak

geçirip Siyavuş'u tahta oturtuktan sonra Alaeddin Siyavuş'u (Cimri), IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın kızı ile evlendirmiştir.³⁴⁷

II. İzzeddin Keykâvus'un oğlu Feramurz'un evliliği ve kaç çocuğunun olup olmadığı ile ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Sümer'in "II. Mesud hükümdarlıktan uzaklaştırılıp Hemedan'da ikamete mecbur edildikten sonra. Feramurz'un oğlu III. Alaeddin Keykubad tahta geçmiştir (1298)."³⁴⁸ ifadesinden yola çıkılarak Feramurz'un en az bir evlilik yaptığı ve en az bir çocuğunun olduğu söylenebilir.

II. İzzeddin Keykâvus'un Bizans'ta kalan oğulları Müslüman olarak yaşadı ise de torunları Hıristiyan olmuş, böylece Selçuklu hanedanının bir kolu ilk defa Hıristiyanlığı kabul etmiştir. II. İzzeddin Keykâvus'un Karaferia'da kalan oğlu ve torunu Müslüman olarak yaşamış ve aynı yerde ölmüşlerdir. Onların çocukları Selanik'e taşındıktan sonra Bizans imparatorunun emri ile vaftiz edilmiş, Hıristiyan yapılmışlardır. II. İzzeddin Keykâvus'un Bizans'ta kalan torunları "Sultan Paleologi" olarak adlandırılmıştır. Sultan Paleologi ailesi 14. Yüzyıl'da Yunanistan'ın Vardar nehrinin batı kesiminde Veria bölgesine yerleştirilmişlerdir. Veria bölgesi halkı bunları sultanın oğulları olarak tanımışlar ve öyle davranmışlardır. II. İzzeddin Keykâvus' un torunları olan Georgios Lizikos ve Michail Lizikos Bizans'ta önemli komutanlıklara gelmiştir. Diğer torunları da toprak sahibi asiller olarak

onun hizmetine girdiğini bildirmiştir. Ancak Baybars'ın tekrar Anadolu'ya gelmeyi reddetmesi üzerine başka bir yol denemeyi düşünmüştü. Bir mecliste, "Bizans imparatoruna bir elçi gönderelim İstanbul'da pek perişan bir halde kalmış bulunan Sultan II. İzzeddin'in şehzadelerinden birinin bize gönderilmesini iltimas edelim." demiştir. Mehmed Bey'in bu arzusuna vakıf olan Sivaslı Taki isminde birisi, Cimri denilen Siyavuş'u Karamanoğlu Mehmed Bey'in yanına getirerek Sultan II. İzzeddin Keykavus'un oğlu Siyavuş olduğunu ve "Ben Kırım'dayken ondan yazı dersi almıştım" diyerek şahadet etmesi üzerine Karamanoğlu Mehmed Bey Siyavuş'u da yanına alarak Menteşe ve Eşrefoğullarıyla birleşerek Konya üzerine yürüdü. bkz. Cevriye Artuk, "III. Keyhüsrev ve Sahte Selçuklu Sultanı Cimri Adına Kesilen Sikkeler", *Malazgirt Armağanı*, TTK Yayınları, Ankara, 1972, s.292-293; O sırada ümeradan Eminateddin Mikail'e elçi göndererek, "Sultan II. İzzeddin Keykavus'un oğlu bizim yanımızdadır. Onun nesebinin sahilliği konusunda güvenilir kişiler şahitlik etmektedirler. En kısa zamanda gelip ona bağlılık bildirilmeli ve el öpme şerefi kazanılmalıdır. Eğer sizin bu konuda şüpheniz varsa bu kutlu hanedanın güvendiği kimselerden ve saray hocalarından gönderin. Onlar bu Melik'in durumunu dikkat terazisinde tartıp onun hakkında gerekli inceleme ve araştırmayı yapınlar o zaman eğer onun nesebi sahil çıkarsa, bizim ve sizin ona uyup bağlanmaktan başka yapacak bir şeyimiz kalmaz. Eğer o yalancıysa, onu yanımızdan uzaklaştırma ve sözlerimizi geri alma konusunda hiçbir tereddüt etmeyiz" dediler. Ancak Eminateddin onlara inanmadı ve onların öldürülmeleri emrini verdi. Bunun üzerine Konya'yı ele geçiren Karamanoğlu Mehmed Bey, Konya halkını zorla Cimri'ye biat ettirdi ve 19 Mayıs 1277 yılında Cimri'yi sultan ilan etti. bkz. İbn Bibi, *a.g.e.*, II, 204, 205.

³⁴⁷ Cahen, *a.g.e.*, s.280.

³⁴⁸ Sümer, "Anadolu Selçukluları", *DİA*, s.383.

yaşamışlardır.³⁴⁹ Ancak kaynaklarda II. İzzeddin Keykâvus'un çocuklarının evlilikleri ile ilgili bilgiler bulunmamaktadır.

2.2.3. II. İzzeddin Keykâvus'un Şahsiyeti ve Ölümü

Anadolu Selçuklu Devleti'nin güçlü devlet teşkilatı ve ekonomik yapısı bütün bu olumsuzluklara rağmen ülke düzeninin tamamen kaybolmasına engel olmuştur. Bu dönemde yaşanan karışıklıkların ve ekonomik düzensizliğin zararları sonraki dönemlerde daha ağır hissedilmiştir. Bu açıdan II. İzzeddin Keykâvus dönemine Türkiye Selçuklu Devleti tarihinin duraklama dönemi demek doğru olur. II. İzzeddin Keykâvus Moğollara karşı başlattığı bağımsızlık mücadelesi ile Anadolu'da Türkmen beyliklerine örnek olmuştur. II. İzzeddin Keykâvus öncülüğünde Balkanlara göçen Müslüman Türkler de Balkanlarda Türk İslam varlığının öncüsü olmuşlardır.³⁵⁰

Türkmenlere dayanarak Moğolları Anadolu'dan çıkarmak için mücadele eden Sultan İzzeddin Keykâvus kuvvetli bir şahsiyet değildi. Savaş meydanında bulunmaktan hoşlanmadığı gibi meseleleri siyasî olarak halletmeyi de bilmiyordu. Nitekim hükümdarlığını hissî bir davranışı sonucu kaybetmiştir.³⁵¹

II. İzzeddin Keykavus, daha önce yanına gittiği eski dostu Mihael Paleogolos'a karşı 1264'te gelişen siyasi durum dolayısıyla bir ihtilal yapmayı planlarken yakalanmış ve yakınları ile birlikte Enez kalesine hapsedilmişti. 6 yıl sonra kayınpederi Bereke Han tarafından 20.000 kişilik bir ordu ile Bizans memleketleri istila edildiği gibi, Keykavus ve yakınları bu esareten kurtarıldı. Bereke Han damadına çok iyi davranarak ona Kırım'da büyük bir malikâne verdi. Sultan II. Keykavus, 1278'de ölünceye kadar bu malikânede yaşamıştır.³⁵²

2.3. RÜKNEDDİN IV. KILIÇ ARSLAN DÖNEMİ (1249-1266)

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden sonra tahta geçen II. Keykâvus, 1249 yılına kadar müstakil olarak hüküm sürdü. Aynı yıl kardeşi IV. Kılıç Arslan, Moğol Hanı Güyük Han'dan aldığı yarlık ile Sivas'ta hükümdarlığını ilân etti. Emir Celaledin Karatay ortaya çıkan krizi çözmek için üç kardeşi (II. İzzeddin Keykâvus, IV. Rükneddin Kılıç Arslan ve II. Alâeddin Keykubad) birlikte sultan ilân etti, üçü

³⁴⁹ Bal, *a.g.m.*, s.252.

³⁵⁰ Bal, *a.g.m.*, s.255.

³⁵¹ Sümer, "Keykâvus II", *DİA*, s.356.

³⁵² Atçeken ve Bedirhan, *a.g.e.*, s.273; Sevim ve Merçil, *a.g.e.*, s.478-479.

adına hutbe okutup para bastırıldı. Böylece Anadolu Selçuklu Devleti tarihinde müşterek saltanat devri başladı (1249-1254). Celaleddin Karatay ve II. Keykubad'ın ölümünden sonra II. Keykâvus ile IV. Kılıç Arslan anlaşmazlığa düştü. IV. Kılıç Arslan kendini Kayseri'de müstakil sultan ilân etti (1254).³⁵³

Ertesi yıl Kayseri yakınlarındaki Ahmedhisarı denilen yerde yapılan savaşta IV. Kılıç Arslan yenildi. II. Keykâvus, Antalya'da bulunduğu sırada Moğol kumandanı Baycu'nun Selçuklu topraklarına girdiğini öğrenince hemen harekete geçti, ancak Aksaray yakınlarında Sultanhanı'nda meydana gelen savaşta mağlûp oldu (1256). Bunun üzerine Burgulu'da (Uluborlu) bulunan IV. Kılıç Arslan Konya'ya getirilerek tahta çıkarıldı (1257). Baycu'nun Anadolu'dan ayrılmasından sonra II. Keykâvus Konya'da tekrar tahta oturtuldu (1 Mayıs 1257). Ardından Mengü Han'ın yarlığıyla ülke II. İzzeddin Keykâvus ile Kılıç Arslan arasında ikiye bölündü (1259). Ülkenin Moğol hâkimiyeti altında kalmasını kabul etmeyen II. Keykâvus mücadelesini sürdürdü; elinden geleni yaptıktan sonra askerleri ve kendine bağlı Türkmenlerle birlikte İstanbul'a gidip Bizans İmparatoru VIII. Mikhail Palaiologos'a sığındı (1262). II. Keykâvus'tan sonra IV. Kılıç Arslan tek başına hüküm sürdü.³⁵⁴

2.3.1. Rükneddin IV. Kılıç Arslan'ın Evlilikleri

Rükneddin Kılıç Arslan'ın Fatma Hatun, Gazalya Hatun ve Gumaç (Gümeç) Hatun adında üç eşinin olduğu bilinmektedir. Ancak bu kadınlarla ne zaman evlendiği bilinmemekle birlikte kadınlarla ilgili kaynaklarda net bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece birinin Hıristiyan olduğu bilinmekte,³⁵⁵ ancak isminin ne olduğu ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.³⁵⁶

IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın eşlerinden Gümeç Hatun Tokatlıdır. III. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Selçuk Hatun'un annesi olan bu Hatun'un mezarı Konya'dadır.³⁵⁷ IV. Kılıç Arslan'ın eşi ve III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi olan Gümeç Hatun, II. Mesud dönemindeki saltanat mücadelesinde küçük yaştaki torunlarının saltanata ortaklığının sağlanması için Karamanoğlu Güneri Bey ve

³⁵³ Artuk, *a.g.e.*, s.282-283, 285.

³⁵⁴ Sümer, "Anadolu Selçukluları", *DİA*, s.382.

³⁵⁵ Kemaloğlu, "Türkiye Selçuklularında Gayr-ı Müslim...", s.176.

³⁵⁶ Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Sultanları, Melikleri...", s.379.

³⁵⁷ Tekcan, *a.g.e.*, s.214; Gümeç Hatun ismi, bir ad olmaktan çok, sultanın ikinci eşinin sanı olduğu anlaşılmaktadır. bkz. Gordlevski, *a.g.e.*, s.303.

Eşrefoğlu Halil Bey'le ittifak kurmuştur.³⁵⁸ Bunun üzerine Türkmen kuvvetlerine karşı koyamayacağını anlayan II. Mesud Konya'yı terk etmiştir. Gümeç Hatun, Türkmen beylerinden aldığı destekle, söz konusu çocukları Konya'da tahta oturtmuş fakat kısa bir süre sonra Argun Han tarafından Sivrihisar'a gönderilmiştir.³⁵⁹

Gümeç Hatun'un, Mevlana'nın müridesi olduğu belirtilmektedir. Gümeç Hatun'la ilgili rivayete göre; Sultan Rükneddin'in eşi Mevlânâ'nın müridesi Gümeç Hatun bir gün hısımlar ve akrabaları bütün bayanlarla birlikte evlerinde otururken, birdenbire Mevlânâ içeri girerek oturdukları evden hemen çıkmalarını buyurmuş, bunun üzerine hepsi koşarak dışarı çıkmış ve dışarı çıktıktan sonra, sofanın kemeri yıkılmıştır. Ardından da Gümeç Hatun, Mevlânâ'nın ayaklarına kapanmış, ihtiyacı olanlara sadakalar vermiş ve bunun şükranesi olarak yedi bin direm-i Sultaniyi de arkadaşlarına göndermiştir.³⁶⁰ Bir başka rivayete göre ise; Selçuklu kadılarından Kemâleddin'i Kabi Mevlânâ'ya mürit olmak amacıyla Mevlânâ'ya sema vermeye karar verir bunun içinde gelen misafirlere ikram etmek için şeker satın almak ister. Ancak şeker almaya gönderdiği kişiler Konya da otuz zembil halis nebat şekerinden fazla bir şey bulamazlar. Bunun üzerine o, Sultanın karısı Tokatlı Gümeç Hatun'un yanına gidip durumu anlatır. Gümeç Hatun on zembil nebat şeker verir. Kemâleddin-i Kabi o topluluğun ihtiyacını bu kadar şerbetin nasıl karşılayacağını düşünmeye başlar. O bu düşüncede iken Mevlânâ kapıdan içeri girer ve "Kemâleddin daha fazla misafirler gelince şerbetin yetmesi için suyu artırırısın" buyurur.³⁶¹

2.3.2. Rükneddin IV. Kılıç Arslan'ın Çocuklarının Evlilikleri

IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın III. Gıyaseddin Keyhüsrev adında bir oğlu olduğu bilinmektedir. Osman Turan; IV. Kılıç Arslan'ın, III. Gıyaseddin Keyhüsrev dışında Süleyman Şah adında bir oğlunun daha olduğunu belirtmektedir.³⁶² Ancak Süleyman Şah'ın evlenip evlenmediği veya evlendiyse çocukları var mıydı sorusu ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

³⁵⁸ Sümer, "Anadolu Selçukluları", *DİA*, s.383.

³⁵⁹ Emine Uyumaz, "Selçuklu Hanedanının Sonu ve İkinci Beylikler Dönemi", *Türkiye Selçuklu Tarihi*, (ed. Gülay Öğün Bezer), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s.173.

³⁶⁰ Paydaş, *a.g.m.*, s.469.

³⁶¹ Paydaş, *a.g.m.*, s.475.

³⁶² Turan, *Selçuklular Zamanında ...*, s.660.

IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın Gazalya Hatun'dan olan bir kızı Karamanoğlu Mehmet Bey'in baskıları sonucu Siyavuş (Cimri) ile evlendirilmek istenmiştir. Fakat kızın annesi Gazalya Hatun çeyiz hazırlığı için dört aylık bir süre talep etmiştir.³⁶³ Hatun'un bu isteği uygun karşılanmış fakat Siyavuş'un tahttan indirilmesi sonucu bu evlilik gerçekleşmemiştir.³⁶⁴ Bu kızın, Gevher Nesibe Hatun olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca bu Hatun'un 1332 senesinde vefat ettiği ve Niğde'de defnedildiği bilinmektedir.³⁶⁵

IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın Fatma Hatun'dan olan Selçuka Hatun (Hüdavend Hatun) adındaki kızı Abaka Han'ın oğlu Argun ile evlenmiştir (1276). Bilindiği üzere; Selçuklu hanedanı ile akrabalık kurarak Anadolu'da Moğol hâkimiyetini daha çok kuvvetlendireceğini düşünen Abaka Han, IV. Kılıç Arslan'ın kızı Selçuk Hatun ile oğlu Argun'un evlendirilmesini emretmiş ve bunun gerçekleştirilmesi için Süleyman Pervane³⁶⁶, Eminateddin Mikâil, vezir Fahreddin Ali, Selçuk Hatun ile birlikte Tebriz'e giderek gelini saraya teslim etmişlerdir. Böylece, 1276/1277 yılında Abaka Han'ın oğlu Argun, Sultan IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın kızı Selçuk (Selçukî) Hatun ile evlenmiştir.³⁶⁷ Ancak Claude Cahen; Abaka'nın mı yoksa Pervane'nin mi girişimiyle gerçekleştiği bilinmeyen bu evlilikte, Abaka'nın Selçuk Hatun ile evlendiğini yazmaktadır.³⁶⁸

³⁶³ Artuk, *a.g.e.*, s.294.

³⁶⁴ Uyumaz, "Selçuklu Hanedanının Sonu...", s.162.

³⁶⁵ Mehmet Ersan, *Türkiye Selçuklu Devletinin Dağılışı*, Birleşik Yayınevi, Ankara, 2010, s. 165-166.

³⁶⁶ Rum diyarının idaresini elinde bulunduran Pervane, Moğolların Mısırlılara karşı temayül göstermekte olmasının şüphe uyandırmasından endişe ederek Sultan Rükneddin'in kızını aldı ve Hanlar hanına hizmet etmek üzere götürdü ve şu sözleri söyledi: "Mısırlıların bu kızı ele geçirmek istediklerini haber aldım. Onun için acele ederek onu buraya getirdim." Moğolların (Tatarlar) da bu yüzden Pervane'ye teşekkür ettiklerini yazmaktadır. bkz. Abu'l-Farac, *a.g.e.*, II, 597-598.

³⁶⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.554; Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Sultanları, Melikleri...", s.379.

³⁶⁸ Cahen, *a.g.e.*, s.272; Müineddin Pervane, Moğollarla olan irtibatını kuvvetlendirmek için III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in kız kardeşi Selçuk Hatun'u Abaka'nın oğullarından Budist Argun'a nikâhlamaya karar vermiştir. Aynı senede patlak veren Hatiroğlu ayaklanmasını bastırarak Hatiroğlu Şerefeddin'i öldürtmüştür. Görünüşte memleket huzura kavuşmuştu, fakat bütün ümera ve devlet ricali Pervane'nin teröründen kurtulmak için Mısır topraklarına iltica etmek zorunda kalmışlardır. Nihayet Elbistan ovasında Mısır hükümdarı Baybars'ın ordusu ile Abaka arasında yapılan savaşta, Abaka mağlup oldu. Bunun üzerine Baybars Kayseri'ye girmiş ve burada Müineddin Süleyman Pervane'yi beklemeye başladı. Ancak Pervane Abaka'dan korkarak Tokat'a geçmiştir. Baybars, Kayseri'de daha fazla durmayı münasip görmeyerek Suriye'ye geçmiştir. Abaka ise uğradığı bu hezimetin intikamını Anadolu halkından çıkarmıştır. Daha sonra da Müineddin Pervane'yi yaptıklarından dolayı esir alarak Aladağ'da idam ettirmiştir. bkz. C. Artuk, *a.g.e.*, s.288.

İbn Bibi, Selçuki Hatun'un evliliğini şöyle aktarır: “*Cihan padişahı Abaka yıldızlar eşığı olan bargâhından çıkan mübarek bir düşünceye, etkili bir emre, kadere benzeyen bir fermana ve yapılmasından kaçınılamayacak bir hükme göre, yaratılışı ve endamı güzel, yapısı meymenetli, huyu iyi, devrinin seçkini, zamanının gözdesi, iffeti ve namusuyla melikelerin örneği, Mümin kadınların şerefi olan Şehid Sultan Rükneddin Kılıç Arslan'ın mübarek haremının temiz iffetlilerinden ve parlak incilerinden biri, düşmanı bağlayan, dünyayı elde eden, ülke bağışlayan şehzadelerinden biriyle nikâhlanma mutluluğuyla şereflensin. Onun şerefiyle Selçuk hanedanını bayrağının mahçesi (mancik) ayyuka çıksın denmekteydi. Bu ikram ve iltifat üzerine Selçuki Hatun'un kardeşi Sultan III. Gıyaseddin'in dünya ve dünyadakiler üzerinde üstünlüğü ve azameti arttı. Şerefi göklerin doruğunu ve feleklerin zirvesini aştı. Mutlu ve sevinçli bir şekilde gece gündüz Melike-i muazzama Selçuki Hatun'un kutlu çeyizini hazırlayıp düzenlemeye koyuldular. Çeyiz işinin takip edilip tamamlanması görevini, kifayeti, dirayeti, faziletiyle dünyanın kırlarında ve şehirlerinde şöhret yapmış olan Sadr-ı kebir Kemaleddin İbn Rahat'a verdiler. O, kısa bir süre içinde içinde o hazretin beğenebileceği çeyiz eşyalarının hazırlığını tamamladı. Hazırlıklar tamamlanınca Sahib-a'zam, Pervane ve Naib Eminateddin, kutlu gelin alayını teslim etmeye götürdüler. O tarihte Merih ve Zühre kıranı birleşti. Geline sevgi ve şefkatle muamele edildi. O evlilikten herkese sevinç ve mutluluk geldi. Ondan dolayı Rum diyarı sakinlerinin güveni arttı.*³⁶⁹

2.3.3. Rükneddin IV. Kılıç Arslan'ın Şahsiyeti ve Ölümü

IV. Rükneddin Kılıç Arslan, cömertlikte ve yiğitlikte dünyanın bir tanesi, devrinin seçkini ve dünyanın önde geleniydi. Güzel bir ahlaka ve tabiata sahipti. IV. Kılıç Arslan, hızlı ata binmede, mızrak kullanmada, padişahlık işlerini yürütme yeteneğinde oldukça hünerliydi. Kendi döneminde iyi vasıflarda onun gibi birisi duyulmamıştı. İyi yazılar yazardı. Güçlü bileğinin kahredici darbesinden düşmanlar sinecek delik arardı. Can alan kılıcı, din ve devlet düşmanlarının gövdesini ikiye ayırırdı. Zahidleri, abidleri, âlimleri ve fazılları yüceltmede, düşkünlerin ve gariplerin tarafını tutmada ve yönetilenlere iyi davranmada tam bir istikrar gösterirdi. Her zaman halkının durumunun iyileşmesine ve onların iyi yaşamasına özen gösterirdi. Sık sık iyilik yapar, asil davranışlarda bulunurdu. Rum topraklarının çoğunu sıradan

³⁶⁹ İbn Bibi, *a.g.e.*, II, 179, 183.

ve seçkin kişilerin mülkü yapmış ve o konuda herkese şer'i yazılar, saltanat menşurları ve divan kararları yazarak hak sahiplerine bağışlamıştı. Her zaman cimrilikten ve hasislikten uzak dururdu. Toplantı yaptığı kimselerden biri dedikodu yapsa, fitne ve fesada sebep olabilecek sözler söylese, onun oradan uzaklaştırılmasında tereddüt etmezdi.³⁷⁰

Anadolu Selçuklularının Moğol baskısı ve iç çatışmalar sebebiyle zayıflamasından faydalanan Trabzon Komnenosları, Karadeniz'in çok önemli bir ticaret limanı durumunda olan Sinop'u 1259 yılında ele geçirmişlerdi. Uluslararası Selçuklu ticareti bakımından büyük öneme sahip olan Sinop'un yeniden Selçuklu sınırlarına alınması konusunda, IV. Kılıç Arslan ve Müineddin Pervane, Abaka Han'dan gerekli izni almış ve harekete geçen Selçuklu ordusu, kenti uzun süren bir kuşatmadan sonra 1266 yılında, kurtarmayı başarmıştı. Bu zaferden sonra kudreti daha da artan Müineddin Süleyman Pervane, Sinop'un kendisine verilmesini Kılıç Arslan'dan istedi. Ona karşı duracak durumda olmayan Sultan, Pervane'nin bu isteğini yerine getirerek şehri ona verdi. Fakat bir süre sonra yapılan dedikodular yüzünden IV. Kılıç Arslan ve Pervane'nin arası iyice açıldı. Bunun sonucunda, yönetimdeki yetkilerini sultanla paylaşmak istemeyen ve onu bir rakip olarak gören Pervane, sultanı, türlü entrikalarla Moğolların desteğini ve Abaka Han'dan da iznini alarak Aksaray'da yapılan bir şölen sırasında, yemeğine zehir koydurarak ve çok geçmeden de yayının kirişi ile onu boğdurarak öldürdü.³⁷¹

2.4. III. GIYASEDDİN KEYHÜSREV DÖNEMİ (1266-1284)

IV. Kılıç Arslan öldürüldükten sonra Pervane, onun yerine henüz 2-3 yaşında bir bebek olan oğlu III. Gıyaseddin Keyhüsrev'i annesinin kucağından alıp tahta oturttu.³⁷² Ancak Osman Turan ve Aksarayî; çocuğun 6 veya 10 yaşında tahta oturtulduğunu belirtmektedir.³⁷³ Cahen ise; tanıkların söylediğine dayanarak çocuğun yaşının 2-6 yaş arasında olduğunu ve Pervane'nin de O'nun hem vasisi hem de naibi olduğunu yazmaktadır.³⁷⁴

³⁷⁰ İbn Bibi, *a.g.e.*, II, 163-164.

³⁷¹ Sevim ve Merçil, *a.g.e.*, s.480.

³⁷² Bezer, "II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Moğol...", s. 152.

³⁷³ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.550; Aksarayî, *a.g.e.*, s.66

³⁷⁴ Cahen, *a.g.e.*, s.266.

III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in evliliği ve çocukları ile ilgili kaynaklarda net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak en az bir kadınla evlendiği düşünülmektedir. Çocuklarından birinin adı V. Kılıç Arslan olduğu bilinmektedir. Nitekim II. Mesud dönemindeki saltanat mücadelesinde III. Keyhüsrev'in annesi, devlet yönetiminde iki torunun II. Mesud'un saltanatına ortak olmasını istediği ve iki torununu Karamanoğulları ve Eşrefoğullarının yardımı ile tahta oturttuğu bilinmektedir.³⁷⁵

İki şehzade tahta geçmesinin ardından sultanlığının yarısını kaybeden II. Mesud, Argun'a gitme kararı vermişti fakat şehzadelerin babaanneleri ihtiyatlı davranıp Mesud'dan önce Argun ile görüşmek için yola çıktı. Hatun şehzadelerden birini yanına almış, diğerini Vukuvardi'nin (Rüzkardi) yanında Konya'da bırakmıştı. Fakat Vukuvardi, Hatun yola çıktıktan bir düre sonra öldü. Fahreddin Ali'nin hadimi İzzeddin Has Balaban komutasında II. Mesud'un adamlarından oluşan bir kuvvet, belki de vezirle gizlice anlaşarak gelip Konya'ya el koydu ve buradaki küçük şehzadeyi, o sırada Aksaray'da bulunan II. Mesud'un annesinin yanına gönderdi. Fakat daha sonra Moğollar, yapılan muhakeme sonucunda bu iki şehzadenin III. Gıyaseddin Keyhüsrev'e ait olmadıkları gerekçesiyle Hatunla birlikte olan şehzadeyi öldürüp Hatun'u da Sivrihisar'a gönderdiler (1285). II. Mesud'un annesinin yanında kalan şehzade de Konya'ya getirildikten sonra Mesud'un emri ile öldürülmüştür (1286).³⁷⁶

Müineddin Pervane'nin 1277'de Abaka Han tarafından öldürülmesinden sonra Abaka Han, Anadolu'da bozulan düzeni sağlamaları ve mali işleri yoluna koymaları için kardeşi Kongurtay ile veziri Şemseddin Muhammed Cüveyni'yi Anadolu'ya gönderdi. O sırada Kırım'da bulunan II. İzzeddin Keykâvus'un ölümü üzerine onun veliaht tayin ettiği oğlu II. Mesud, 1280 yılında Anadolu'ya geldi. Çobanoğullarından Muzaffereddin Mesud'u yanına alarak Abaka Han'a götürdü. Abaka Han, Mesud'a Doğu Anadolu'da bazı vilayetler verdi. Fakat onu yanından ayırmadı. Abaka Han'ın ölümünden sonra yerine Ahmet Teküder, Selçuklu ülkesini III. Gıyaseddin Keyhüsrev ile Mesud arasında ikiye böldü. Ancak devletin ikiye bölünmesini kabul etmeyen Sultan III. Gıyaseddin Keyhüsrev, tekrar Ahmet

³⁷⁵ Uyumaz, "Selçuklu Hanedanının Sonu...", s.165; Muharrem Kesik, "Mesud II", *DİA*, Ankara, 2004, XXXIX, 342.

³⁷⁶ Cahen, *a.g.e.*, 291; Uyumaz, "Selçuklu Hanedanının Sonu...", s.173.

Teküder'in huzuruna çıkmak için yola çıktıysa da İlhanlı devletinde süren taht kavgası yüzünden Erzurum'da beklemek zorunda kaldı. İlhanlı devletinin yönetimi Argun'un eline geçince Argun, II. Mesud'u Selçuklu sultanı tayin etti. Tahttan indirdiği III. Gıyaseddin Keyhüsrev'i de adamları vasıtasıyla 1 Mart 1284 yılında yayın kirişi ile boğdurdu.³⁷⁷

2.5. II. MESUD DÖNEMİ (1284-1296/1302-1310)

II. Keykâvus'un oğlu ve veliahdı II. Mesud 1280'de Kırım'dan Sinop'a gelmişti.³⁷⁸ Ardından İlhanlı başşehrine giderek Abaka Han'ın huzuruna çıktı. Abaka Han Erzurum, Erzincan, Sivas, Diyarbakır ve Harput'un idaresini ona verdi. Kısa bir süre sonra İlhanlı tahtı için giriştiği mücadeleden galip çıkan Argun Han o sırada Tebriz'de bulunan II. Mesud'u sultan ilân etti (1282). II. Mesud, Anadolu'ya dönüp önce Kayseri'de, ardından Konya'da Selçuklu sultanı olarak tahta çıktı (1284).³⁷⁹

II. Mesud'un evlilikleri ile ilgili kaynaklarda her hangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak en az bir kadınla evlendiği tahmin edilmektedir. Bunun dışında II. İzzeddin Keykavus'un Kırım'da ölümünden sonra Altınordu hükümdarı Mengü-Timür Han, eski Moğol âdeti³⁸⁰ üzerine Mesud'u, hanın soyundan üvey anası olan Urbay Hatun ile evlenmeye zorlamış; Mesud da İslamiyet'e ve ahlaka aykırı olduğu için kabul etmemiş ve gemiye binip Kayseri'ye gelmiştir.³⁸¹ II. Mesud'un çocukları ile bilgiler incelendiğinde yalnızca Gazi Çelebi adında bir oğlunun olduğu anlaşılmaktadır. Claude Cahen, Gazi Çelebi ile ilgili şu tanımlayıcı bilgiyi vermektedir: “14. Yüzyılın başında Sinop, hakkında hiçbir bilgimiz olmayan ünlü bir kişinin yönetimi altındaydı. Trabzonlulara ve Cenevizlere göre Gazi Çelebi bir korsan olarak ün yapmıştır. İbn Batuta ve el-Ömeri ise onun Kefe ve Kırım'da denize dalıp gemileri batıran bir kahraman olduğunu söylemektedirler. Osmanlı dönemi yazarlarına göre ise, bir Selçuklu olan Mesud'un oğludur. Gazi Çelebi, mezar taşı yazısına göre de Mesud'un oğludur. Faaliyetleri en azından 1324 yıllarına kadar devam etmiştir. İbn Batuta'nın ziyareti sırasında Sinop Çandarlı Beyliği'ne

³⁷⁷ İbn Bibi, *a.g.e.*, II, 16.

³⁷⁸ Aksarayî, *a.g.e.*, s.105

³⁷⁹ Sümer, *Anadolu Selçukluları*, *DİA*, s.383.

³⁸⁰ Cahen, Moğol Hükümdarı Argun'un kendi ailesinden olan Urbay Hatun'u II. Mesud'a evlenmek üzere gönderdiğini belirtmektedir. bkz. Cahen, *a.g.e.*, s.297.

³⁸¹ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s.598.

*katılmıştır.*³⁸² II. Mesud'un oğlu Gazi Çelebi'nin, evlenip evlenmediği ve çocuklarının olup olmadığı ile ilgili kaynaklarda bir bilgiye ulaşılmamıştır.

Sultan II. Mesud, 1302 yılında ikinci kez, Anadolu Selçuklu sultanlığına atanınca Musul üzerinden Konya'ya gelip tahta oturdu. Tarihi bir kişiliğe sahip olmayan sultan II. Mesud'un bu ikinci saltanat yılları çok sönük geçmiştir. Hatta ölümü bile ilgili yerli kaynaklara yansımada; ancak bir kaynak, Mesud'un 1308 yılında öldüğünü belirtir.³⁸³

2.6. III. ALAEDDİN KEYKUBAD DÖNEMİ (1298-1302)

İlk saltanatı 13 yıl süren sultan II. Mesud'un Gazan Han tarafından azledilmesinden sonra yaklaşık iki yıl boş kalan Selçuklu tahtına III. Alâeddin Keykubad (II. İzzeddin Keykavus'un oğlu olan Feramuz'un oğlu) getirildi. III. Alâeddin Keykubad devrinde de ülkede karışıklık, isyan ve zulümler devam etti. Bu dönemde Sülemiş (Sûlâmîş) adlı bir Moğol noyanı Gazan Han'a karşı isyan etti.³⁸⁴ III. Alâeddin, Gazan Han isyanı bastırıp Sülemiş'i öldürdükten sonra Şam'dan Diyarbakır ve Musul tarafına dönerken onunla görüşmek için yola koyuldu.³⁸⁵

Sülemiş isyanı sırasında tarafsız kalabilen, belki de taraf olmasına artık ihtiyaç duyulmayan III. Alâeddin Keykubâd, veziri Ahmed Lakuşî ve birkaç devlet görevlisiyle Gazan Han'ın huzuruna gidip bağlılığını yineledi. Bu durumdan hoşnut kalan Gazan Han, onu Moğol hanedan ailesinden Hülagü'nün kızı ile evlendirdi. Daha sonra III. Alâeddin Keykubâd dönüş iznini alarak İlhanlı sarayından ayrıldı. Fakat Selçuklu sultanının Anadolu sınırından girdikten Konya'ya varana kadar, halktan zorla para topladığı kaydedilmektedir. Hatta onun bu muamelesi halk üzerinde olumsuz etki yaptığı için sultanı Moğol kumandanı Abuşga'ya şikâyet ettiler. Bunun üzerine III. Alâeddin Keykubâd yargılanmak üzere Gazan Han'ın huzuruna götürülüp yargılandı ve idama mahkûm edildi ancak Hülagü'nün kızı olan eşi sayesinde idamdan kurtularak İsfahan'a sürüldü. Ölümüne kadar da burada kaldığı rivayet edilir (1301-1302).³⁸⁶

³⁸² Cahen, *a.g.e.*, s.360.

³⁸³ Sevim ve Merçil, *a.g.e.*, s.493; II. Mesud, ismi tespit edilemeyen kız kardeşinin yanına Simre'ye defnedilmiştir. bkz.. Ersan, *a.g.e.*, s.164.

³⁸⁴ Kesik, "Mesud II", *DİA*, s.344; Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Sultanları, Melikleri...", s.380.

³⁸⁵ Aksarayî, *a.g.e.*, s.226

³⁸⁶ İbn Bibi, *a.g.e.*, II, 17; Uyumaz, "Selçuklu Hanedanının Sonu...", s.175; Tekcan, *a.g.e.*, s.36-37.

III. Alâeddin Keykubad'ın başka evlilikler gerçekleştirip gerçekleştirmediği gibi çocuklarının olup olmadığı ile ilgili de kaynaklarda bir bilgiye ulaşılmamıştır.

2.7. V. KILIÇ ARSLAN DÖNEMİ (1310-1318)

Tarihçilerin birçoğu, II. Mesud'un 1308 yılında ölmesi üzerine İlhanlıların kimseyi yerine geçirmedikleri için, Selçuklu Devleti'nin de aynı tarihte yıkılmış olduğunu kabul ederler.³⁸⁷ Ancak Osman Turan konuyu tamamlayıcı şu bilgiyi verir: "Konya takvimi III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in oğlu Kılıç Arslan'ın, 1310 yılında tahta çıktığını belirtmekle hem Mesud'un bu tarihe kadar Sultan olduğunu, hem de Selçuklu sultanları listesinde bir V. Kılıç Arslan'ın da bulunduğunu bize bildirir."³⁸⁸ Ayrıca Osman Turan, Anadolu Selçuklularına ilişkin oluşturduğu şecerede V. Kılıç Arslan'ın, melik Alâeddin isminde bir oğlunun olduğunu belirtmektedir.³⁸⁹ Bu bilgiden yola çıkarak V. Kılıç Arslan'ın en az bir kadınla evlilik gerçekleştirdiği söylenebilir. Bunun dışında V. Kılıç Arslan'ın kızlarının olup olmadığı veya eğer varsa kimlerle evlendikleri bilinmemektedir.

³⁸⁷ Atçeken ve Bedirhan, *a.g.e.*, s.290.

³⁸⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, s. 659.

³⁸⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında...*, şecere.

SONUÇ

Evlilik toplumsal gelişim sürecinde insanların uyguladıkları ve geliştirdikleri sosyal öğelerle yüklü bir olgudur. Tarih boyunca kültürel farklılıkların oluşmasıyla birlikte sosyal öğelerin değişik kültürler içinde oluşması ve evliliğin farklı değer yargılarıyla yüklenmesi, evlilik olgusunun toplumlar içinde farklılık göstermesine neden olmuştur. Toplumsal gelişim sürecinde bireylerinden kimin kiminle, kaç eşle ve hangi koşullar altında evlenebileceğine dair bir takım kurallar yaratılmıştır. Evlilik, her ne kadar değişik kültürler içinde değişik uygulamalara konu olmuşsa da esas itibarıyla toplum tarafından onanan kadın ve erkek arasında yaratılan bir ilişki türünü karakterize etmektedir. Bu ilişkinin belirli kurallar içinde gerçekleşmesi de evliliğin sosyal bir kurum olarak ele alınıp incelenmesine olanak vermektedir.

Geçmişten günümüze kadar evlilik olgusunun gerçekleşmesi, toplumlarda bir takım hazırlıkların ve aşamaların birbiri ardına yapılmasını ve izlenmesini gerektirmiştir. Evliliğin gerçekleşmesi evlenme isteği veya eş seçimi ile başlayıp sırasıyla, kız isteme kalın/başlık, mihr, nişan, nikâh ve son olarak da düğün aşaması izlenmektedir. Bu aşamalar, her toplumda bir takım gelenek, görenek veya kurallara bağlı olarak gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda Anadolu Selçuklu hanedan üyelerindeki evlilik olgusu incelendiğinde, Anadolu Selçukluları hanedan üyelerinin, İslamiyet öncesi dönem evlilik biçimlerini ve geleneksel manada birçok uygulamalarını İslamiyet sonrası dönemde de gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Anadolu Selçukluları hanedan üyelerinde evlilik olgusunun ilk aşaması eş seçimi idi. Eş seçiminden sonra kız isteme devlet büyükleri aracılığıyla gerçekleştirilir ve olumlu karşılandığında bir nevi kız için sigorta anlamı taşıyan kalın ödenirdi. Anadolu Selçuklularında mihr, yarısı çoğunlukla nikâh sırasında ve diğer yarısı düğün sonrasında ödenirdi. Anadolu Selçukluları hanedan üyelerinin evliliklerinin halka duyurulması sırasında düğün yapmak zorunluydu. Tören esnasında düğün yemeği ihmal edilmez ve Hükümdarların yaptığı düğünlerde düğün yemeği geleneklere uygun olarak yapılırdı. Düğün sırasında saç adı altında para vb. saçmak âdeti vardı. Baba evinden ayrılan kızın kendine ait çeyizi koca evine götürmesi gerekiyordu.

Anadolu Selçukluları hanedan evlilikleri Kutalmış oğlu Süleyman Şah dönemi ile başlamakta ve V. Kılıç Arslan'la birlikte sona ermektedir. Bu süreçte Anadolu Selçuklu sultanlarının ve melikelerinin evlilikleri genellikle siyasi bir amaçla yapılmış ve gerek devlet yönetiminde gerekse de hanedanlar arasındaki münasebetlerde önemli bir yer tutmuştur.

Anadolu Selçuklularının, yayıldıkları geniş coğrafyanın ve bu geniş coğrafyada sahip oldukları farklı sosyo-ekonomik ve siyasi yapıların etkisiyle de din farkı gözetilmeksizin akrabalık ilişkileri gerçekleştirdikleri görülmektedir. Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında yapılan evlilikler Hıristiyan unsurun Müslüman toplumla kaynaşmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Dolayısıyla Anadolu Selçukluları ile Gürcüler, Ermeniler ve diğer Müslüman hanedanlar arasındaki evlilikler eşit düzeydeki kimseler arasındaki evlilikler olarak gerçekleşmiştir. Nitekim Süleyman Şah'ın oğlu I. Kılıç Arslan, Haçlılarla yaptığı ölüm kalım mücadelesine rağmen, Türklere özgü gelenek gereği, kendisinden öncekilerin yolundan giderek Hıristiyanlara karşı şefkat ve hoşgöründe kusur etmemiş ve Anadolu Selçuklularında Hıristiyan bir kadınla evlenen ilk sultan olmuştur. Sultan II. Kılıç Arslan'ın hanımı, yani II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi Hıristiyan'dı. I. Alâaddîn Keykubad, Alaiye'nin Hıristiyan valisinin kızıyla evlenmiştir. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in iki oğlu Hıristiyan annedendi, II. İzzettin Keykâvus'un annesi Yunanlıydı, II. Alâaddîn Keykubad'inki ise Gürcü. Türk anneden olmasına rağmen IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın hanımı Hıristiyan'dı. Burada ilginç olabilecek bir durum; Gürcistan Kraliçesi Tamara'nın II. Kılıç Arslan'ın oğlu Rükneddin Süleyman Şah ile evlenmeyi çok istemiş olmasına rağmen, Rükneddin Süleyman Şah bunu şiddetle reddetmiş fakat yıllar sonra; önce yeğeni Cihan Şah'la Tamara'nın kızı Rosudan evlenmiş, sonra da onların kızı olan Tamara ile kardeşi I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in torunu olan II. Gıyaseddin Keyhüsrev büyük bir aşkla tutularak evlenmiş olmasıdır.

Anadolu Selçuklu hükümdarları alelade soydan gelen kadınlarla da evlenmişlerdir. Sultanların evlendikleri kadınların durumları ve mevkileri, II. Gıyaseddin Keyhüsrev örneğinde olduğu gibi kendi şahsi meziyetleri ve hükümdarlar üzerindeki tesirleriyle olmuştur. Anadolu Selçuklarında Müslüman olmayan

kadınlarla yapılan evliliklerde dikkati çeken en önemli husus, saraya gelin olarak gelenlerin dinlerini değiştirmeye zorlanmadıklarıdır.

Anadolu Selçuklu Devletine gelin olarak gelenlerin yanında, gelin olarak ayrılmış olanların büyük bir kısmının hayır yapmayı vazife edinmiş yüksek ahlaka sahip kişilerden oluştuğu söylenebilir. Bu Hatun'lar yaptırdıkları medreseler ve rıbatlarla adlarını ölümsüzleştirmişlerdir. Hatunların bu tür faaliyetleri bilime ve eğitime verdikleri önemi göstermesi bakımından önemlidir.

Sonuç olarak Anadolu Selçuklu hanedan üyelerinin cariyeler haricinde yaptıkları evliliklerin hepsinin siyasî amaç taşıdığı söylenebilir. Anadolu Selçuklularının devletlerarası ilişkilerini açıklayan en önemli verilerden biri hanedan üyelerinin yaptıkları evliliklerdir denilebilir. Dolayısıyla Anadolu Selçukluları, iyi ilişkiler kurmak, mevcut ilişkileri pekiştirmek, bozulan ilişkileri düzeltmek, toprak kazanmak, ittifak kurmak, muhtemel bir tehlikeyi önlemek, itibar ve otoriteyi arttırmak amacıyla siyasi evlilikler yapmışlardır.

KAYNAKÇA

- ABU'L-FARAC Gregory, *Abu'l-Farac Tarihi II*, Süryaniceden İngilizceye (çev. Ernest A. Wallis Budge), Türkçeye (çev. Ömer Rıza Doğrul), TTK Yayınları, Ankara, 1999.
- AHMED, BİN MAHMUD, *Selçuknâme*, (haz. Erdoğan Merçil), Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2011.
- AKKOCA, İsmail, *Sultan I. Alâeddîn Keykubâd Zamanında Türkiye Selçuklu - Harzemşahlar Devleti İlişkileri*, GÜSBE Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2010.
- AKSARAYÎ, KERÎMÜDDİN MAHMUD, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, (çev. Mürsel Öztürk), TTK Yayınları, Ankara, 2000.
- AKSOY, Mustafa, "Sosyal Hayatımızdaki Başlık-Kalın ve Mehir Kavramlarının Sosyolojik Tahlili", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, (2004) 1/1, ss.1-4.
- ALPTEKİN, Ali Berat, "Ceyhun'dan Ceyhan'a Evlenme İle İlgili Bazı Kavramlar (Kalın, Saçı, Okuntu, Aşerme, Toy) Üzerine", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı*, Erzurum, 2009/39, ss.307-321.
- ANNA KOMNENA, *Alexiad*, (çev. Bilge Umar), İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1996.
- ANONİM SELÇUKNÂME *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III*, (çev. Feridun Nafiz Uzluk), Ankara, 1952.
- ARTUK, Cevriye, "III. Keyhüsrev ve Sahte Selçuklu Sultanı Cimri Adına Kesilen Sikkeler", *Malazgirt Armağanı*, TTK Yayınları, Ankara, 1972, ss.287-296.
- ARTUK, İbrahim, "II. Keyhüsrev'in Üç Oğlu Adına Kesilen Sikkeler", *Malazgirt Armağanı*, TTK Yayınları, Ankara, 1972, ss.267-286.
- ATAOĞLU, Remzi, "Artuklu-Eyyubi İlişkileri", *Eyyubiler; Yönetim, Diplomasi, Kültürel Hayat*, (ed. Önder Kaya), Küre Yayınları, İstanbul, 2012.
- ATÇEKEN, Zeki ve BEDİRHAN Yaşar, *Malazgirt'ten Vatana Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi*, Eğitim Yayınevi, Konya, 2014.

- AYAN, Ergin, “Irak Selçuklu Sultanlarının Evlilikleri”, *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, (2008), 10/1, ss.151-165.
- BAL, Mehmet Suat, “Türkiye Selçuklu Devleti Tarihinde Bir Dönüm Noktası; II. İzzeddin Keykâvus Dönemi”, *Ankara Üniversitesi DTCTF Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24/38, (2005), ss.239-258.
- BAYKARA, Tuncer, *I. Gıyaseddin Keyhusrev (1164–1211) Gazi-Şehit*, TTK Yayınları, Ankara, 1997.
- BEZER, Gülay Öğün, “II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Moğol İstilas (1277’ye Kadar)”, *Türkiye Selçuklu Tarihi*, (ed. Gülay Öğün Bezer), Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss.132-157.
- BURGU, Yavuz Selim, *Anadolu Selçukluları Alâeddin Keykubad ve Zamanı*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2011.
- CAHEN, Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, (çev. Erol Üyepazarcı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012.
- ÇINKIRDAKLI, Turgay, *Türkiye’de Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretiminde Selçuklu Tarihi’nin Yeri ve Önemi*, DEÜSBE Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2013.
- ÇİFTÇİOĞLU, İsmail, “Anadolu Selçuklu Sultanlarının Gayrimüslim Kadınlarla Evlilikleri”, *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, (2013), 5/1, ss.7-25.
- ÇOLAK, Ali, “Hadis Temelli Anadolu Düğün Adetleri”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2012), 1/1, ss.147-188.
- ÇOPUROĞLU, Cemalettin, “Fırat Havzası Evlilik Kültürü I: Düğün Öncesi”, *F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 10/2, (2000), ss.163-193.
- DAĞLI, Rıfat, “II. Kılıç Arslan Zamanında Türkiye Selçuklu Devleti’nin Dış Siyaseti”, GÜSBE Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2011.
- DEMİR, Cihangir, “Türk Topluluklarında Evlenme ile İlgili Bazı Uygulamaların Kütahya-Simav Yöresiyle Karşılaştırılması”,

http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/halkbilim_ana_04.php, 2010,(erişim tarihi: 17.05.2014).

DEMİRKENT, Işın, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, TTK Yayınları, Ankara, 2014.

DİRİMTEKİN, Feridun, “Selçukluların Anadolu’da Yerleşmelerini ve Gelişmelerini Sağlayan İki Zafer”, *Malazgirt Armağanı*, TTK Yayınları, Ankara, 1972, ss.231-258.

DOĞRU, Halime, “XVI-XVII. Yüzyıllarda Şer’iye Sicilleri ve Kanunnamelere Göre Nişanlanma, Evlenme ve Boşanma” 2008,
Http://Turkoloji.Cu.Edu.Tr/Makale_Sistem/Tumview.Php?İd=3040, ss.39-54,
(erişim tarihi: 17.05.2014).

EFLÂKİ, Ahmet, *Âriflerin Menkıbeleri (Manâkıbu'l-Ârifîn) I*, (çev. Tahsin Yazıcı), I-II, İstanbul 2001.

ERGİN, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı*, I, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1997.

ERGİN, Muharrem, *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, t.y.

ERKUL, Ali, “Eski Türklerde Evlenme Gelenekleri”, *Türkler*, III, YTY, Ankara, 2002, ss.90-106.

ERSAN, Mehmet, *Türkiye Selçuklu Devletinin Dağılışı*, Birleşik Yayınevi, Ankara, 2010.

ERSAN, Mehmet, “Türkiye Selçuklularında Halkın Eğlence Hayatı”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXI, 2006/2, ss.77-92.

ERTEN, Fatma, *Selçuklular Döneminde Anadolu Türkmenlerinde Dini, Sosyo-Kültürel ve İktisadi Hayat*, KÜSBE Tarih Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Karabük, 2013.

GORDLEVSKİ, V. *Anadolu Selçuklu Devleti*, (çev. Azer Yaran), Onur Yayınları, I. Baskı, Ankara, 1988.

GÖKALP, Ziya, *Türk Medeniyeti Tarihi II*, Türk Kültür Yayınları, İstanbul, 1974.

- GÖKSU, Erkan, *Türkiye Selçuklularında Ordu*, GÜSBE Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Bilim Dalı, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2008.
- GÖKYAY, Orhan Şaik, *Dede Korkut Hikâyeleri*, İstanbul 2006.
- GÜLER, Ali, “İlk Yazılı Türkçe Metinlerde Aile ve Unsurları”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, (ed. Sedat Açıkel), T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını, Ankara, 1992, ss.61-73.
- GÜNDÜZ, Ahmet, “Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi”, *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, 5/5, (2012), ss.129-148.
- GÜRBÜZ, Osman, “Erzurum Çifte Minareli, Medrese'nin Yapım Tarihi ve Bânîsi Hakkında Yeni Bir Yaklaşım”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 2004/25, ss.145-160.
- GÜRKAN, Kazım İsmail, “Selçuklu Hastaneleri”, *Malazgirt Armağanı*, TTK Yayınları, İstanbul, 1972, ss.33-47.
- HACIGÖKMEN, Mehmet Ali, “Türkiye Selçuklu Devlet Adamlarından Esededdin Ayaz”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (2010), ss.471-488.
- IOANNES, KİNNAMOS, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*, (haz. Işın Demirkent), TTK Yayınları, Ankara, 2001.
- İBNÜ'L-ADÎM Kamâl Al-Dîn, *Buğyat At-Talab Fi Tarih Halab Selçuklularla ilgili Haltercümeleri*, (yay. Ali Sevim), TTK Yayınları, Ankara, 2011.
- İBN BİBİ el-Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Ca'feri er-Rugadi, *El Evamirü'l-Ala'ye Fi'l-Umuri'l-Ala'ye (Selçuk Name) I, II*, (çev. Mürsel Öztürk), T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara, 1996.
- İBN BÎBÎ, *Selçuknâme*, (çev. Mükrimin Halil Yinanç, haz. Refet Yinanç-Ömer Özkan), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010.
- İBNÜ'L-ESİR, İslam Tarihi (el-Kâmi'l-fi't-Tarih Tercümesi), (çev. Komisyon), Hikmet Neşriyat, İstanbul, 2008, X, XI.

- KAÇIN, Bülent, *Büyük Selçuklu Devletinde Hanedan Üyelerinin Evlilikleri*, M.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Ana Bilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2004.
- KADIOĞLU, Funda Gülay ve KADIOĞLU Selim, “Adı Darüşşifalara Ad Olan Kadınlar”, *Lokman Hekim Journal*, 1/1, (2011), ss.1-7.
- KALLEK, Cengiz, “Miskal”, *DİA*, XXX, Ankara, 2005, ss.183-184.
- KARA, Seyfullah, *Selçuklular’ın Dini Serüveni Türkiye’nin Dini Yapısının Tarihsel Arka Planı*, Şema Yayınevi, İstanbul, 2006.
- KARAKAŞ, Selim, “İlk ve Orta Zamanlarda Türklerde Devlet, Ülke ve Millet Fikri”, *Türkler*, V, YTY, Ankara, 2002, ss.329-365.
- KARAKÖK, Tunay, “Candarogulları Beyliği Döneminde Sosyal-Kültürel Hayat’a Dair Bir Değerlendirme”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, (2012), 20/3, ss.1091-1106.
- KAŞGARLI, MAHMUD, *Divânü Lügâti’t-Türk*, (nşr. Seçkin Erdi-Serap Tuğba Yurteser), Kabcacı Yayınevi, İstanbul, 2005.
- KAYA, Önder, “Eyyubi Meliklerinden el-Eşref Musa’nın Artuklu Melikleriyle İlişkileri”, *Eyyubiler; Yönetim, Diplomasi, Kültürel Hayat*, (ed. Önder Kaya), Küre Yayınları, İstanbul, 2012.
- KAYA, Selim, “Süleyman Şah II”, *DİA*, XXXVIII, Ankara, 2010, ss.105-108.
- KAYA, Selim, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleyman Şah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, TTK Yayınları, Ankara, 2006.
- KAYMAZ, Nejat, *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyâsü’-d-Din Keyhüsrev ve Devri*, TTK Yayınları, Ankara, 2009.
- KAYMAZ, Nejat, “Malazgirt Savaşı ile Anadolu’nun Fethi ve Türkleşmesine Dair”, *Malazgirt Armağanı*, TTK Yayınları, Ankara, 1972, ss.259-268.
- KEMALOĞLU, Muhammet, “Türkiye Selçuklularında Gayr-ı Müslim Tebaa ile Kurulan Sosyal İlişkiler”, *MAEÜSBED*, 4/7, 2012 Güz, ss.168-185.

- KEMALOĞLU, Muhammet, “XI.-XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Dârüşşifalar”, *Hikmet Yurdu; Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7/13, (2014), ss.289-301.
- KESİK, Muharrem, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, TTK Yayınları, Ankara, 2003.
- KESİK, Muharrem, “Mesud II”, *DİA*, XXXIX, Ankara, 2004, ss.342-344.
- KIVRIM, İsmail, “XVII. Yüzyılda Gaziantep Şehrinde Ailenin Oluşumu (1650-1700)”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2007/22, Güz, ss.357-392.
- KİTAPÇI, Zekeriya, *Abbasi Hilafetinde Selçuklu Hatunları ve Türk Sultanları*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1994.
- KOCA, Salim, “Eski Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat”, *Türkler*, III, YTY, Ankara, 2002, ss.8-53.
- KOCA, Salim, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)*, TTK Yayınları, Ankara, 1997.
- KOYUNCU, Serpil, *Anadolu Selçuklu Dönemi Türk Kültür Hayatı*, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarih Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2002.
- KUCUR, Sadi S., "Türkiye Selçuklu Tarihi Devlet Teşkilatı Kültür ve Medeniyet", *Türkiye Selçuklu Tarihi*, (ed. Gülay Öğün Bezer), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, ss.182-208.
- KUCUR, Sadi S., “Anadolu Selçukluları, Sosyoekonomik ve Kültürel Hayat”, *DİA*, XXXVI, Ankara, 2009, ss.384-385.
- KURT, Abdurrahman, “Tarihi Süreçte Türk Kadınları”, *Türkler*, V, YTY, Ankara, 2002, ss.759-771.
- MANDALOĞLU, Mehmet “İslamiyetten Önce Türklerde Aile Hukuku”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2013/33, ss.133-159.
- METİN, Tülay, “Türkiye Selçuklu Siyasi Hayatında Kadının Rolü Üzerine”, *Ortaçağda Kadın*, (ed. Altan Çetin), Lotus Yayınevi, Ankara, 2011, ss.470-482.

- METİN, Tülay, *Selçuklular Döneminde Malatya*, Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayın, Malatya, 2013.
- MÜNECCİMBAŞI, Ahmed b. Lütfullah, *Câmiu'd-Düvel, Selçuklular Tarihi II Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, (yay. ve çev. Ali Öngül), Akademi Kitapevi, İzmir, 2001.
- NİKETAS KHONİATES, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, (çev. Fikret İşıltan), TTK Yayınları, Ankara, 1995.
- OĞUZ, M. Öcal, “Yazılı Hukuk ve Sözlü Hukuk Açısından Evlenme Pratikleri ve Töre Cinayetleri”, *Milli Folklor Dergisi*, (2012), 24/95, ss.103-113.
- OKUDAN, Muhammet, “XIX. Y.Y.’da Mardin’de Aile Yapısı ve Kadının Toplumsal Statüsü”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2013), 1/.2, ss.187-200.
- ÖGEL, Bahaeddin, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988.
- ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş III*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
- ÖLMEZ, Filiz Nurhan ve SÖKMEN Sultan, “Isparta-Gönen’de Geçmişten Günümüze Evlenme Adetleri”, *Milli Folklor Dergisi*, (2012), 24/95, ss.333-344.
- ÖNGÜL, Ali, “Saltuklular” *Türkler*, VI, YTY, Ankara, 2002, ss.792-809.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim, *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi (498-511/1105-1118)*, TTK Yayınları, Ankara, 1990.
- ÖZBEK, Süleyman, “Türkiye Selçukluları-Eyyubiler Arası Siyasi Münasebetler Üzerine (1175-1250)”, Mehmet Ersan, *Prof. İsmail Aka Armağanı*, Haz. Nejdet Bilgi, Beta Basım Yayın, İzmir, 1999, ss.443-.
- ÖZBEK, Süleyman, “Türkiye Selçuklularında Kültürel Hayat (Mevlâna’nın Fihi Mâfih ve Mesnevi’sine Göre)”, *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/1, (2001), ss.41-58.

- ÖZMEN, Mehmet Emin, *Anadolu Selçuklularının Artuklular İle İlişkileri*, SÜSBE Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2007.
- PAYDAŞ, Kazım, “Eflaki’nin Menakıb’ül Arifin Adlı Eserine Göre 13-14 Y.Y. da Selçuklu Payitahtında Kadınların Konumu”, *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, 6/8, (2013), ss.457-481.
- RAVENDÎ, Muhammed b. Ali b. Süleyman, *Râhat-üs-Sudûr ve Âyet-üs-Sürûr*, II, (çev. Ahmet Ateş), TTK Yayınları, Ankara, 1999.
- SAĞOL, Gülden, “Destanlarda Evlilik”, *Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı III*, Yeni Türkiye Yayınları, (2002), 8/45, ss.264-288.
- SEVİM, Ali Sevim, *Anadolu’nun Fethi Selçuklular Dönemi*, TTK Yayınları, Ankara, 2014.
- SEVİM, Ali ve MERÇİL Erdoğan, *Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, TTK Yayınları, Ankara, 1995.
- SEVİM, Ali ve YÜCEL Yaşar, *Türkiye Tarihi I*, TTK Yayınları, Ankara, 1995.
- SEVİM, Ali ve YÜCEL Yaşar, *Türkiye Tarihi, Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, TTK Yayınları, Ankara, 1989.
- SEVİM, Ali, “Keyhüsrev I”. *DİA*, XXV, Ankara, 2002. ss.347-349.
- SEVİM, Ali, “Süleyman Şah I”, *DİA*, XXXVIII, Ankara, 2010, ss.103-105.
- SÜMER, Faruk, “Keykâvus I”, *DİA*, XXV, Ankara, 2002, ss.352-353.
- SÜMER, Faruk, “Keykâvus II”, *DİA*, XXV, Ankara, 2002, s.355-357.
- SÜMER, Faruk, “Keykubad I”, *DİA*, XXV, Ankara, 2002, ss.358-359.
- SÜMER, Faruk, “Mesud I”, *DİA*, XXIX, Ankara, 2004, ss.339-342.
- SÜMER, Faruk, “Selçuklular, Anadolu Selçukluları”, *DİA*, XXXVI, Ankara, 2009, ss.380-384.
- SÜRYANİ MİHAEL, *Vekayiname*, II, (1042-1195), (trc. Hrant D. Andreasyan) TTK Kütüphanesi Basılmamış Tercüme, no.44.

- ŞEŞEN, Ramazan, “Selçuklu-Eyyubi İlişkilerinden Bahseden Kaynaklar ve Çalışmalar”, *Eyyubiler; Yönetim, Diplomasi, Kültürel Hayat*, (ed. Önder Kaya), Küre Yayınları, İstanbul, 2012.
- TAŞAĞIL, Ahmet, “Göktürk Kağanlığı Göktürkler”, *Türkler*, II, Ankara, 2002, ss.9-74.
- TAŞAĞIL, Ahmet, “Uygurlar”, *Türkler*, II, Ankara, 2002, ss.373-389.
- TAŞTAN, Ali, *Türkiye Selçukluları Zamanında Tokat ve Çevresindeki Kervansaraylar*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi SBE Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Bilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat, 2010.
- TEKCAN, Ahmet Recep, *Anadolu Selçuklu Devleti Merkezi Şehirlerinden Konya ve Kayseri’de Şehir Hayatı*, GÜSBE Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Bilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2012.
- TEKİN, Başak Burcu, “Anadolu Selçuklu Kültürünü Anlamak: Sanat Tarihi Açısından Bir Değerlendirme”, *EÜSBE Dergisi*, 32/1, (2012), ss.21-32.
- TOKATLI, Ümit, “Kerkük’te Evlenme Adetleri”, *Milli Folklor Dergisi*, (1994), 3/21, ss.32-39.
- TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat. 12. Baskı, İstanbul, 2013.
- TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye: Siyasi Tarih Alp Arslan’dan Osman Gazi’ye (1071-1318)*, Boğaziçi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1993.
- TURAN, Osman, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, TTK Yayınları, Ankara, 1988.
- TURAN, Refik ve KIRPIK Güray, “Selçuklu Devrinde Türk Sosyal Hayatının Unsurları”, *Selçuklu Dönemi Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat*, (ed. Hakkı Acun), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2007, ss.19-47.
- TURGAL, Hasan Fehmi, *Anadolu Selçukluları Münecimbaşıya Göre*, Türkiye Matbaası, İstanbul, 1935.
- UĞURLU, Serdar ve KOCA Kürşat, “Türk Kültürü ve Anadolu Müslümanlığı İlişkisi”, *Akademik Bakış Dergisi*, Ekim-Kasım-Aralık-2010/22, ss.1-10.

- URFALI MATEOS, *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, (çev. Hrant D. Andreasyan), TTK Yayınları, Ankara, 2000.
- UYUMAZ, Emine, "Türkiye Selçuklu Sultanları, Melikleri ve Melikelerinin Evlilikleri" *Eyyubiler Yönetim Diplomasi Kültürel Hayat*, (ed. Önder Kaya), Küre Yayınları, İstanbul, 2012.
- UYUMAZ, Emine, "Selçuklu Hanedanının Sonu ve İkinci Beylikler Dönemi", *Türkiye Selçuklu Tarihi*, (ed. Gülay Öğün Bezer), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, ss.158-181.
- UYUMAZ, Emine, "Türkiye Selçuklu-Eyyubi Siyasi Münasebetleri", *Eyyubiler; Yönetim, Diplomasi, Kültürel Hayat*, (ed. Önder Kaya), Küre Yayınları, İstanbul, 2012.
- UYUMAZ, Emine, "Yükseliş Dönemi (I. İzzeddîn Keykâvus ve I. Alâaddîn Keykubâd Devri)", *Türkiye Selçuklu Tarihi*, (ed. Gülay Öğün Bezer), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, ss.106-131.
- UYUMAZ, Emine, *Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi (1220-1237)*, TTK Yayınları, Ankara, 2003.
- UYUMAZ, Emine, "Türkiye Selçuklu Devleti-Eyyûbî Münasebetleri", *Türkler*, V, YTY, Ankara, 2002, ss.147-165.
- VELİOĞLU, Mehmet Şükrü, *Türkiye Selçukluları Dönemi Taht Kavgaları (1075-1308)*, YYÜSBE Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 2008.
- YANAR, Şenay, *Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Kayseri'de Kültürel Hayat*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2008.
- YAZICI, Mehmet, "Toplumsal Değişim ve Sosyal Değerler", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, :8/8, Yaz 2013, Ankara, (2013), ss.1489-1501.

YİNANÇ Mükrimin Halil, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I. Cilt*, Haz. Refet Yinanç, TTK, Ankara, 2013.

YÜREKLİ, Tülay, “Eyyubi Ailesi Kadınları”, *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2011/6, ss.329-342.

EK1: ANADOLU SELÇUKLU SULTANLARININ EŞLERİ VE ÇOCUKLARI

Sultanın Adı	Eşlerinin Adı	Kız Çocukları	Erkek Çocukları
1 I. Süleyman Şah (1075-1086)	1) Adı bilinmeyen en az bir eşi veya eşleri olmalı. 2) Muna Hatun	1) Adı bilinmiyor.	1) Kılıç Arslan 2) Kulan Arslan (Davud) (En az bir kadınla evlenmiş ve Hasan Beg adında bir oğlu vardır.)
2 I. Kılıç Arslan (1092-1107)	1) Çaka Bey'in Kızı 2) Ayşe Hatun 3) I. Mesud'un Annesi sanılan ve adı bilinmeyen eşi veya cariyesi (Konya'da defnedildiği biliniyor.)	1) Seyyide Hatun (Artuklular'dan Rüküddevle Davud ile evlenmiş ve 1130 yılında vefat etmiştir.)	1) I. Mesud 2) Arap 3) Gök Arslan 4) Şahin Şah 5) Tuğrul Arslan (Rüküddevle'nin kızıyla evlenmiş ve Aynüddevle ile evlenen bir kızı vardır)
3 Şahin Şah (1110-1116)	1) Adı Bilinmiyor		Şerefüddin İshak

4	I. Mesud (1116-1155)	<p>1) Dânişmendli Emir Gazi'nin kızı olan eşi</p> <p>2) Adı bilinmeyen eşi</p> <p>3) Kont St. Gilles'in kızı (muhtemelen II. Kılıç Arslan'ın annesi)</p>	<p>1) Ioannes Komnenos ile evlenen kızı Selçuka Hatun</p> <p>2) Dânişmendli Zünnûn ile evlenen kızı</p> <p>3) Dânişmendli Yağıbasan ile evlenen kızı</p> <p>4) Atabeg Nureddin Mahmud ile evlenen kızı</p>	<p>1) II. Kılıç Arslan</p> <p>2) Devlet (Dolat)</p> <p>3) Şahin Şah (Dânişmendli Yağıbasan'ın kızı ile evlenmiş olabilir)</p>
5	II. Kılıç Arslan (1155-1192)	<p>1) Adı bilinmeyen eş veya eşleri olmalı.</p> <p>2) Melik Saltuk b. Ali b. Ebu'l-Kasım'ın kızı ile nikâhlandı, fakat evlilik sonuca ulaşamadı.</p> <p>3) Hıristiyan bir eşi (I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi olduğu tahmin edilen bu hanım Müslüman olunca Ümmühan Hatun veya Valide Hatun adını aldığı tahmin edilmektedir.)</p>	<p>1) Selçuk Hatun (Hasankeyf sahibi Nureddin Muhammed ile evlendi, daha sonra Abbasi Halifesi Nasır ile evlendi</p> <p>2) Melik Salih ile evlenen kızı Selçuk Hatun.</p> <p>3) Erzincan Mengüçük Beyi Behram Şah ile evlenen kızı Fülâne Hatun</p> <p>4) Gevher Nesibe Hatun</p> <p>5) Musul hükümdarı Seyfeddin Gazi'yle evli bir kızı</p>	<p>1) Rükneddin Süleyman Şah</p> <p>2) Nasırüddin Berkyaruk</p> <p>3) Kudbeddin Melik Şah</p> <p>4) Muizeddin Kayser Şah (Selahaddin Eyyubi'nin yeğeni Melik Adil'in kızı ile evlendi.)</p> <p>5) Muhyiddin Mesud(En az bir kadınla evlendi.)</p> <p>6) Mugisüddin Tuğrul Şah(Rükneddin Cihan Şah(Rosudan'la evlenen), Davud Şah ve Alâeddin Keykubad'la</p>

				evlenen bir kızı var.) 7) Nizameddin Argun Şah 8) Sancar Şah 9) Sultan Şah 10) Arslan Şah 11) Gıyaseddin Keyhüsrev
6	I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1192-1196/1205-1211)	1) Ümmühan Hatun veya Fatıma Hatun. 2) Mavrozomes'in kızı (Keyferidun'un annesi)	1) Adı belli olmayan bir kızı	1) İzzeddin Keykâvus 2) Alâeddin Keykubad 3) Keyferidun
7	Rükneddin Süleyman Şah (1196-1204)	1) Dânişmendli Behram Şah'ın kızı		1) İzzeddin Kılıç Arslan
8	III. Kılıç Arslan (1204-1205)			
9	I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)	1) Erzincan Meliki Fahreddin Behram Şah Davud'un kızı Selçuk Hatun		

10	I. Alâeddin Keykubad (1220-1237)	<p>1) Kyr-Fart'ın kızı (Müslüman olduktan sonra Mahperi Hatun adını almıştır. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesidir.)</p> <p>2) Eyyubi Melik Adil'in kızı Gaziye Hatun (Melike Adiliye olarak da bilinir. Melik İzzeddin ve Rükneddin'in anneleridir.)</p> <p>3) Amcası Muğiseddin Tuğrul Şah'ın kızı.</p>	1) Gaziye Hatun'dan kızı Melike Hatun (Melik Nasır ile evlendi)	<p>1) II. Gıyaseddin Keyhüsrev</p> <p>2) Rükneddin</p> <p>3) İzzeddin Kılıç Arslan</p>
11	II. Gıyaseddin Keyhüsrev (1237-1246)	<p>1) Melik Nasır'ın kızı Gaziye Hatun</p> <p>2) Gürcü Melikesi Tamara</p> <p>3) Rum asıllı bir papazın kızı (Berduliye Hatun)</p> <p>4) Rum asıllı bir zengin'in kızı</p> <p>5) Köğonya hâkimi Muzaffereddin'in kızı</p>	<p>1) Selçuki Hatun(II. İzzeddin ile Bizans'a giden kızının Selçuk Hatun olup olmadığı belli değildir)</p> <p>2) Aynü'l-Hayat (Gürcü Melikesi Tamara'nın kızı)</p> <p>3) Havendzade (Gürcü Melikesi Tamara'nın kızı)</p>	<p>1) II. İzzeddin Keykâvus (Berduliye Hatun'un oğlu)</p> <p>2) II. Alâeddin Keykubad (Gürcü Melikesi Tamara'nın oğlu)</p> <p>3) Rükneddin IV. Kılıç Arslan (Adı bilinmeyen Rum asıllı eşin oğlu)</p>

12	II. İzzeddin Keykâvus (1246-1249 1249-1254 1257-1259 1259-1262)	1) Bereke Han'ın kızı Urbay Hatun 2) Gürcü Hatun	1) Adı bilinmeyen en az bir kızı 2) Fatma Hatun	1) Kılıç Arslan 2) Siyavuş (Cimri) 3) Feramurz (Oğlu III. Alâeddin Keykubad) 4) Geyumers 5) II. Mesud
13	Müşterek Saltanat II. Alâeddin Keykubad II. İzzeddin Keykâvus Rükneddin IV. Kılıç Arslan (1249-1254)			
14	Rükneddin IV. Kılıç Arslan (1254-1257 1259-1266)	1) Fatma Hatun 2) Gazalya Hatun 3) Gumaç Hatun (Bazı kaynaklarda Gümeç Hatun diye geçer)	1) Selçuk Hatun (Hüdavend Hatun olarak da bilinmektedir. Abaka Han'ın oğlu Argun ile evlenmiştir) 2) Cimri ile evlendirilmek istenen kızı Gevher Nesibe Hatun	1) III. Gıyaseddin Keyhüsrev 2) Süleyman Şah
15	III. Gıyaseddin Keyhüsrev (1266-1284)	1) Adı bilinmeyen en az bir eşi olmalı		1) V. Kılıç Arslan

16	II. Mesud (1284-1296 1302-1310)	1) Adı bilinmeyen en az bir eşi olmalı		1) Gazi Çelebi
17	III. Alâeddin Keykubad (1298-1302)	1) Hülâgü'nün kızı ile evlendi		
18	V. Kılıç Arslan (1310-1318)	1) Adı bilinmeyen en az bir eşi olmalı		1) Melik Alâeddin

ÖZET

Sosyolojik bir olgu olarak, kadın ve erkeğin aile kurmak amacıyla bir araya gelmesini ifade eden evlilik, geçmişten günümüze çok farklı anlamlar taşıyarak devletlerarası politika ve siyasetin önemli bir parçası olarak kullanılmıştır.

Tarih boyunca her toplumda görülen siyasi evlilikler tarihin seyri içerisinde devletlerin siyasi hayatlarını etkilemiştir. Bu devletlerden biri olan Anadolu Selçuklularında da siyasi evliliklerin çok yaygın olduğu görülmektedir. Anadolu Selçuklularında iç ve dış politikanın vazgeçilmez bir unsuru haline gelen evlilikler, müttefik kuvvetler bulma, mevcut ilişkileri pekiştirme, siyasi nüfuzunu arttırma, itibar ve otoriteyi arttırma ve gelecekte olabilecek olumsuz olayları önlenmek gibi amaçlara hizmet etmiştir.

Arşiv Kayıt Bilgileri:

Tezin Adı	: Anadolu Selçuklularında Hanedan Evlilikleri
Tezin Yazarı	: Gülay DERTLİ
Tezin Danışmanı	: Prof. Dr. Seyfullah KARA
Tezin Konumu	: Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	: 24.06.2014
Tezin Alanı	: Tarih
Tezin Yeri	: KBÜSBE - KARABÜK
Anahtar Sözcükler	: Anadolu Selçukluları, Hanedan, Evlilik, Aile.

ABSTRACT

Marriage, as a sociological fact which signifies the coming together of a man and woman to form a family, has been used as a significant part of interstate politics and diplomacy carrying different meanings.

Political marriages seen in every society has affected the political lives of the states throughout the history. Political marriages are seen on a large scale in Anatolian Seljuk Sultanate. Such marriages were indispensable parts of domestic and foreign politics of Anatolian Seljuks and were used as a tool to find allied forces, to enforce the current relationships, to increase the political clout and to avoid foreseen events.

Archive Record Information:

Thesis Name : Dynasty Marriage in Anatolian Seljuks State
Author : Gülay DERTLİ
Thesis Advisor : Prof. Dr. Seyfullah KARA
Thesis Type : Master Thesis
Date of Thesis : 24.06.2014
Department of Thesis : Department of History
Place of Thesis : KBÜSBE - KARABÜK
Key Words : Anatolian Seljuks, Dynasty, Marriage, Family.

ÖZGEÇMİŞ

1973 yılında Safranbolu’da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Safranbolu’da tamamladı. 2000 yılında Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. 2000-2013 yılları arasında özel bir şirkette çalıştı. 2012 yılında Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında yüksek lisansa başladı.